

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 21

ANDRA KAMMAREN

1966

3—4 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 3 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Larsson i Hedenäset ang. verksamheten vid Töreverken.....	3
herr Johansson i Skärstad ang. utbildning av lärarvikarier.....	6
Interpellation av herr Lindahl ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande.....	8

Onsdagen den 4 maj fm.

Svar på interpellationer av:	
herr Andersson i Storfors ang. årlig hälsokontroll av ålderspensionärer.....	13
fru Nettelbrandt ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan	16
herr Gustavsson i Alvesta ang. trafiksituationen inom statens järnvägar.....	28
herr Larsson i Norderön ang. speciella anslag för vissa särskilda broprojekt, m. m.....	33
fru Ryding ang. principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster.....	36
Statsbidrag till folkhögskolor.....	37
Debatten om den ekonomiska politiken.....	58
Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.....	59

Onsdagen den 4 maj em.

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m. (forts.).....	91
Utformningen av den s. k. frivården.....	120
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Jansson ang. kontrollåtgärderna för att uppdaga dold tuberkulos.....	123
herr Bengtsson i Landskrona ang. olaga trålfiske i Öresund.....	123

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 4 maj fm.

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 54, om anslag till Förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor: Avlöningar (gemensam omröstning).....	10
— nr 55, om anslag till Universiteten och vissa högskolor: Omkostnader (gemensam omröstning).....	11
— nr 56, om anslag till Nordiska afrikainstitutet: Avlöningar (gemensam omröstning).....	12
— nr 57, om krediter för bostadsförbättringar (gemensam omröstning).....	12
— nr 78, ang. överlämnande till bankoutskottet av vissa till statsutskottet hänvisade motioner i viss del.....	37
— utlåtande nr 75, ang. statsbidrag till folkhögskolor.....	37

Onsdagen den 4 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 76, ang. ökat statligt stöd till barnstugor m. m.....	91
— memorial nr 77, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten.....	119
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 38, med föranledande av kamrarnas beslut om återremiss av utskottets betänkande rörande alkohollagstiftningen.....	119
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. utvidgad tillämpning av lagen om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. och av lagen med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.....	119
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 43, ang. vårdbidragen till handikappade barn.....	120
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. utformningen av den s. k. frivården.....	120

Tisdagen den 3 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 26 och den 27 nästlidne april.

§ 2

Svar på interpellation ang. verksamheten vid Töreverken

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har frågat mig, om en lösning av problemet om fortsatt och mera bestående verksamhet vid Töreverken är att förvänta inom den närmaste framtiden och när i så fall ett definitivt besked härom kan vara att emotse.

Jag vill svara följande:

Interpellationen avser den verksamhet, som bedrivs av Törefors aktiebolag i Töre kommun. Detta bolag ägdes tidigare av Aktiebolaget Statens skogsindustrier, som drev sågverksrörelse i Töreforsbolagets anläggningar. När sågverksrörelsen på grund av bl. a. bristande råvarutillgång måste läggas ner, vidtogs åtgärder för att upprätthålla sysselsättningen i Töre genom annan industriell verksamhet i Töreforsbolagets regi. Efter förslag av Kungl. Maj:t anvisade 1961 års riksdag medel till investeringar för produktion av mineralullprodukter. Samtidigt övertog staten aktierna i Töreforsbolaget. Den nya verksamheten, som inriktades på tillverkning av tunga isoleringsplattor och hårda väggbeklädnadsplattor, blev emellertid inte ekonomiskt bärkraftig och bolagets ställning blev ohållbar. En plan angående rekonstruktion av bolaget och förstärkning av dess resurser

underställdes 1965 års riksdag. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisade riksdagen 4 milj. kr. för att bygga ut anläggningarna för ett bredare tillverkningsprogram, innefattande även lätta isoleringsprodukter av mineralull. I syfte att få till stånd ett intimt samarbete mellan de statsägda företagen, som sysslar med mineralulltillverkning, framhöll jag i höstas samtidigt med att riksdagens godkännande av förvärvet av aktierna i Svenska Durox aktiebolag inhämtades, att det i princip syntes vara lämpligt att föra över aktierna i Töreforsbolaget till Svenska Skifferoljeaktiebolaget. Det reella ansvaret för verksamheten i Töreforsbolaget hade då redan tagits över av skifferoljebolaget. Töreforsbolaget arbetar vidare på dessa planer. Hittills gjorda kalkyler tyder emellertid på att ej heller den ifrågasatta nya produktionen skulle bli lönsam. Något beslut om att genomföra de föreslagna investeringarna har därför ej fattats. I början av innevarande år har i samarbete med länsarbetsdirektören och planeringsdirektören i Norrbottens län och med biträde av ett konsulterande företag undersökningar satts i gång om möjligheterna att åstadkomma en annan, mera lönsam verksamhet i Törefors. Något resultat av dessa undersökningar föreligger ännu inte. I avbidan på resultatet av desamma har aktierna i Töreforsbolaget ännu inte förts över till skifferoljebolaget.

Av vad jag nu sagt framgår, att stora ansträngningar gjorts och alltjämt görs för att stödja Töreforsbolaget i dess strävanden att upprätthålla sysselsättningen i den av arbetslöshet hårt drabbade bygden. Jag utgår från att den arbetsgrupp, som för närvarande håller

Svar på interpellation ang. verksamheten vid Töreverken

på med att inventera möjligheterna till en lönsam och bestående industridrift i Töre, noga överväger alla tänkbara utvägar. Det kan emellertid inte bestridas, att svårigheterna har visat sig stora.

På grund av den stränga kylan och den i samband därmed minskade byggnadsverksamheten i landet har Töreforsbolaget i vinter ställt in driften under omkring två månader. Driften är emellertid nu åter i gång. Bolaget kommer att fortsätta sin nuvarande verksamhet i avvaktan på resultatet av de pågående undersökningarna. Detta kan förväntas föreligga före semesterperiodens början. Som jag framhållit tidigare kommer alla ansträngningar att göras för att uppehålla sysselsättningen i Töre.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber att till handelsministern få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

I direktiv av den 30 april 1953 till den då tillkallade Töreutredningen anfördes bl. a. följande: »Sysselsättningen inom Töre kommun i Norrbottens län har under flera år varit synnerligen ojämn, och tidvis har en besvärande arbetslöshet gjort sig gällande. — — — Det är uppenbart att en nedläggning av Töreforsindustrien skulle ställa kommunens befolkning i svår belägenhet. Starka skäl talar därför för ett ingripande från samhällets sida för att trygga sysselsättningen för kommunens invånare. På vilket sätt detta ingripande lämpligen bör ske bör bli föremål för närmare utredning.»

Så långt direktiven av år 1953. Till detta Kungl. Maj:ts uttalande för 13 år sedan är tyvärr endast att göra det konstaterandet, att situationen är lika beklaglig i dag. Efter 13 års utredningar och experiment är det bara att förtrösta på nya utredningar. Klart är väl att des-

sa förhållanden är långt ifrån tillfredsställande. Inte minst måste den känsla av osäkerhet de anställda och hela bygden utsättes för vara deprimerande.

Interpellationssvaret innehåller en redogörelse för vad som under den senaste tiden hänt i Törefors och det arbete som just nu pågår.

Av allt att döma föreligger det en betydande osäkerhet i fråga om den fortsatta produktionen av mineralullplattor vid Törefors enligt 1961 års beslut. Denna »osäkerhet» torde väl bl. a. stå i ett visst samband med fjolårets transaktioner i samband med statens förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag. Inför hotet om en nedlagd produktion av mineralullplattor vid Törefors må några konstateranden vara på sin plats.

Då denna verksamhet startades skedde det väl — under trycket av att så fort som möjligt få en ersättningsindustri för det sågverk som ASSI beslutat lägga ned — utan att behövliga undersökningar gjorts beträffande olika produktionsdetaljer och marknadsutrymme. Däråt är nu i efterhand intet att göra. Det vill dock synas som om det då skulle ha varit desto mera angeläget att fullfölja verksamheten, sedan den startats, med ett utvecklingsarbete syftande till en förbättring och differentiering av produktionen liksom en rationalisering för att ernå en bättre lönsamhet. Skulle — mot alla förmodanden — en fortsatt produktion av mineralullplattor visa sig möjlig, då måste det enligt mitt förmenande vara angeläget med ett utvecklingsarbete. Även om ett sådant arbete självklart kostar pengar måste det vara att föredra att satsa på att försöka få till stånd en lönsam produktion i stället för att under sociala motiveringar driva en förlustbringande produktion dag för dag.

Skulle farhågorna att produktionen av mineralullplattor endast blir en episod i Törebygdens lidandes historia

Svar på interpellation ang. verksamheten vid Töreverken

besannas, måste det vara angeläget att andra sysselsättningstillfällen erhålles. Härvid bör några principiella dogmer inte tillåtas stå hindrande i vägen. Skulle en möjlighet att ernå en bestående och lönsam verksamhet under fortsatt statligt huvudmannaskap yppa sig, må ett sådant tillfälle tillvaratas. Kan å andra sidan enskild företagsamhet intrasseras för att starta tillräcklig verksamhet må detta utnyttjas och hälsas med tillfredsställelse. Det primära är och måste vara att ernå en tillförlitlig grund för denna bygds bevarande och utveckling.

Departementschefen redogjorde i sitt svar för en arbetsgrupp som tillsatts för att utreda möjligheterna att åstadkomma en mera lönsam verksamhet i Törefors. Han meddelade att resultatet av dessa undersökningar kan förväntas föreligga före semesterperiodens början. Jag noterar med tillfredsställelse beskedet på denna punkt och hoppas att det, hur svårt det än kan synas, skall vara möjligt att inom denna tid få ett besked som kan bilda ett realistiskt underlag för en kommande framtidstro i och om Törebygden. Med denna förhoppning ber jag ännu en gång få tacka för interpellationssvaret.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill först som sist säga att det var med intresse som jag lyssnade till vad herr Larsson i Hedenäset yttrade, i synnerhet i sista delen av anförandet.

Jag konstaterar med stor tillfredsställelse att han betonade hur nödvändigt det är att det skapas stadigvarande sysselsättning och lönsam drift vid någon företagsenhet i Töre. Jag delar också helt hans uppfattning, att inga principiella invändningar kan riktas mot vare sig den ena eller den andra företagsformen. Visar det sig föreligga ett företagsintresse från enskilt håll som ser ut att kunna manifesteras i

form av produktion i Töre med någorlunda utsikter till avkastning och stadigvarande drift, bör man ta fasta härpå och inte med nödvändighet driva synpunkten att det under alla förhållanden måste vara ett statsägt företag. Även härvidlag vill jag alltså instämma i herr Larssons i Hedenäset uppfattning.

Vi är båda överens om att svårigheterna varit betydande. Med en viss tveksamhet gick jag i mitt interpellationssvar tillbaka till år 1961 när ASSI lade ned sågverket och vilka anstalter som då träffades. Det var som sagt med en viss tveksamhet som jag i mitt interpellationssvar gick tillbaka så långt, men detta hade kanske sitt berättigande. Herr Larsson i Hedenäset ansåg för övrigt att man borde gå ännu längre tillbaka i historien, nämligen till 1953 då en utredning tillsattes med uppgift att om möjligt finna en lösning på det problem som Törebygdens mäniskor upplevde. Han har därmed än effektivare än jag kunnat illustrera hur vi nästan, vågar jag säga, stött pannan blodig för att finna lösningar. När ASSI mot sin vilja tvingades att överta sågverket — jag vill betona att det skedde mot ASSI:s vilja — gjordes detta för att man skulle få andrum. När vi till slut 1961 ansåg oss kunna gå med på att sågverket lades ned berodde det även i detta läge på bristande råvarutillgång men framför allt på att lönsam drift vid sågverket inte kunde åstadkommas. Därjämte fanns det utredningar som tydde på att annan tillverkning skulle kunna bereda viss sysselsättning åt dem som hade haft sin utkomst vid sågverket.

Jag vill understryka att det även mellan 1961 och 1965 bedrevs ett ganska kontinuerligt utvecklingsarbete. Bl. a. med stöd av Norrlandsfonden ansträngde man sig för att komma till rätta med svårigheterna vid tillverkningen av byggnadsmaterial men utan att komma till ett positivt resultat.

Svar på interpellation ang. utbildning av lärarvikarier

Det är bara på en punkt som min uppfattning kanske skiljer sig något från den herr Larsson i Hedenäset här har deklarerat. Det är inte så, att förvärvet av aktierna i Svenska Durox aktiebolag har försämrat våra förutsättningar att lösa problemen i Töre. Jag tror tvärtom att de problemen hade blivit ännu större, om vi inte hade kunnat anlita den expertis och sakkunskap som vi därigenom fick i våra försök att komma till rätta med svårigheterna i Töre.

Det är dock en detalj. I princip tror jag att vi är överens. Men jag skulle bli ännu gladare, om herr Larsson i Hedenäset också kunde lägga fram ett konstruktivt förslag till hur vi skall lösa denna fråga. Jag kan försäkra herr Larsson, att om han lägger fram ett sådant förslag, så skall jag också se till att det blir omsorgsfullt och i vederbörlig ordning prövat.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Statsrådet konstaterade att jag gick längre tillbaka i tiden än han hade gjort. Jag vill då bara göra den kommentaren, att jag inte gjorde det för att tala om den snö som föll i fjol eller för att söka syndabocker för de mindre lyckade resultat som ibland uppnåtts. Jag gjorde det enbart för att belysa vilka svårigheter som föreligger och vilken press som de anställda och hela bygden får leva under.

Sedan uppmanade statsrådet mig att presentera en patentrösning för hur problemet Törefors skall lösas, men statsrådet vet alltför väl att Töreforsfrågan inte är så löstlöst att man i all hast kan presentera en lösning. Men det förhållandet att jag inte har en universallösning till hands bör väl inte få hindra att jag efterlyser hurudan situationen för dagen är och hur långt arbetet på en lösning har avancerat. Det är bara min önskan att få klarhet i den saken som gjort att jag ställt min fråga.

Slutligen noterar jag med tillfredsställelse statsrådets upprepade försäkningar att det inte skall sparas någon möda för att så långt möjligt är nå en god och bestående lösning på den besvärliga problematik det här gäller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. utbildning av lärarvikarier

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Johansson i Skärstad frågat mig om jag observerat föreliggande svårigheter att anskaffa vikarier för lärare och om jag är beredd att medverka till anordnande av speciella kurser för blivande lärarvikarier.

Betydande insatser har gjorts för att öka möjligheterna att förse skolväsendet med erforderliga vikarier. Dessa insatser har tagit sikte såväl på situationer med permanenta vakanser som på lägen med ett mer kortvarigt behov av lärarvikarier. Sålunda har arbetsförmedlingsorganen utvecklat former för att förse skolväsendet med så välutbildade vikarier som möjligt.

Det ligger i sakens natur att lärarvikarier har skiftande kvalifikationer i vad gäller såväl den ämnesmässiga som den pedagogiska utbildningen. I och för sig skulle det beträffande åtskilliga lärarvikarier vara önskvärt med en utbildning som satte vederbörande i stånd att bättre fullgöra sina läraruppgifter. I storstäderna där antalet lärarvikarier absolut sett är störst, har man funnit behov av särskild utbildningsverksamhet, och en sådan har därför på kommunalt initiativ anordnats i viss utsträckning.

De åtgärder, som från statens sida har vidtagits för att möta de problem som hänför sig till rådande lärarbrist-

Svar på interpellation ang. utbildning av lärarvikarier

situation, har främst inriktats på att öka utbildningskapaciteten vid lärarhögskolor och folkskoleseminarier.

Frågan om statlig medverkan också i utbildningen av lärarvikarier har aktualiserats bl. a. i motioner till innevarande vårriksdag. I sitt utlåtande nr 42 har statsutskottet uttalat att frågan om utbildning av oexaminerade lärare bör utredas. Enligt utskottets mening hör den föreslagna utredningen avse lärare med lång, väl vitsordad tjänstgöring inom skolväsendet, som äger meriter som i och för sig berättigar till inträde vid lärarutbildningsanstalt men som av olika skäl, exempelvis försörjningsbörd, ej har möjlighet att förvärva fullständig lärarutbildning. Interpellanten synes däremot åsyfta andra lärarvikarier, kanske främst sådana som inte har utbildning och praktisk erfarenhet av så kvalificerat slag som nyss nämnts.

Jag vill slutligen nämna, att frågan om utbildning av lärarvikarier ingår som ett naturligt led i det frågekomplex, som för närvarande är under övervägande i ecklesiastikdepartementet i anledning av lärarutbildningssakkunnigas förslag.

Vidare anförde

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret.

I min interpellation har jag velat aktualisera ett mycket stort och svårlöst problem. Statsrådet har i sitt svar visat ett positivt intresse för nämnda problem. Däremot frågar man sig varför inte problemet ägnats större uppmärksamhet tidigare, då det ju är av gammalt datum. En framstående skolman sade för flera år sedan, att detta är ett av skolans största problem.

En grundläggande tanke i fråga om grundskolan har varit och är att elever så långt som möjligt bör ha samma lärare de två—tre första åren. Sett ur

flera synpunkter skulle detta vara nyttigt och positivt befrämja elevens start och utbildning de första skolåren.

Nu är det inte ovanligt att elever får ha fyra eller fem lärare de två—tre första åren. Redan detta är ett svårt ingrepp i elevens grundläggande undervisning. Men därtill kommer — och det är huvudmotivet till min interpellation — att när vikarie skall tillsättas får man ofta anlita en icke kvalificerad person. Framför allt föreligger brist på pedagogisk utbildning.

Jag säger ingenting om dessa ungdomar som griper chansen, när den finns, att utan erforderlig utbildning få arbete med full lön. Det är inte fel på ambitionen, och en del klarar uppgiften något så när. Men åtskilliga når inte upp till minimigränsen för vad man har rätt att begära av en person i katedern. Elevernas negativa reaktion tar sig uttryck på olika sätt, som sannerligen inte befordrar vare sig undervisningen eller disciplinen och som många gånger gör det svårt för den ordinarie läraren att ta vid igen. Man kan inte på andra områden, t. ex. inom sjukvården, göra likadant.

Detta problem löses inte i nämnvärd grad genom att man utbildar flera lärare. Man kan knappast tänka sig lärare som står i reserv. Det finns en stab av hemmafruar m. fl. med god utbildning — en del har realen och studenten — som kan komma i fråga. Flera av dem har genom de egna barnen fått en viss pedagogisk utbildning. Efter att ha genomgått vissa kurser skulle de kunna få behörighet att vikariera, och då de bor på platsen kunde de rycka in när vikarier behövs.

En översyn av beskattningen för gifta skulle säkert lösgöra en del lärarinnor som på grund av äktenskap inte är i aktiv tjänst. Även pensionerade lärare med god kondition kunde säkert utnyttjas mera, om beskattningen vore annorlunda.

Interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande

Det är min förhoppning att ecklesiastikministern vill medverka till att det problem jag tagit upp i min interpellation får en snar och positiv lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Vid föredragning av talmanskonferensens å bordet vilande skrivelse med överlämnande av ett från riksdagens organisationsutredning inkommet betänkande med vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation hänvisades betänkandet, såvitt avsåg ändringar i riksdagsstadgan och i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgiftets fullgörande, till konstitutionsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

§ 5

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 125, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1966/67 m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående ny strandskoning på »Puckeln» i Norrström.

§ 7

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 916—921.

§ 8

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr

75—77, bevillningsutskottets memorial nr 38, första lagutskottets utlåtande nr 30, andra lagutskottets utlåtande nr 43 och allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35.

§ 9

Föredrogs den av herr *Vigelsbo* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående lantbruksnämndernas fullgörande av viss inlösenesskyldighet enligt jordförvärvslagen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande

Ordet lämnades på begäran till

Herr **LINDAHL** (s), som yttrade:

Herr talman! Frågan om en gemensam bostadsförmedling i Storstockholm har länge diskuterats. Kommunerna i Storstockholm utgör ett gemensamt bostadsförsörjningsområde. Det ter sig därför föga ändamålsenligt att de olika kommunerna har bostadsförmedlingsorgan, som arbetar i huvudsak skilda från varandra efter delvis olika principer och med väsentliga skillnader i fråga om den tid som de bostadssökande måste vänta på anvisning av lägenhet. Visserligen finns ett för Storstockholms kommuner gemensamt förmedlingsregister, men detta har en obetydlig effekt på fördelningen av lägenheter.

1962 års bostadsförmedlingsutredning lade i september 1965 fram ett betänkande om gemensamma bostadsförmedlingar. I detta betänkande föreslogs att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas ålägga kommuner, vilka ingår i ett område som kan anses utgöra en enhet i bo-

Interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande

stadsförsörjningshänseende, att anordna gemensam bostadsförmedling. Enligt uppgifter i pressen är något förslag från regeringens sida i anledning av betänkandet inte att vänta för närvarande.

Då frågan om gemensam bostadsförmedling har betydande intresse för befolkningen i huvudstadsregionen anhåller jag om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet rikta följande interpellation:

Är det regeringens avsikt att förelägga riksdagen proposition, grundad på det av 1962 års bostadsförmedlingsutredning framlagda betänkandet, och när kan i så fall denna proposition väntas?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial nr 78, angående överlämnande till bankoutskottet av vissa till statsutskottet hänvisade motioner i viss del.

§ 12

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till kostnader för övergång till högertrafik;

nr 157, i anledning av väckt motion om pension åt fiskmästare John Jonasson;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till de svenska utlandsförsamlingarna m. m., i vad propositionen avser anslag för budgetåret 1966/67;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts

framställningar angående utbildning i automatisk databehandling samt anslag för budgetåret 1966/67 till pedagogiskt utvecklingsarbete; och

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1966/67 till bidrag till politiska partier; samt

från bevillningsutskottet:

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal med ändring och komplettering av avtalet den 20 december 1956 mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

§ 13

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 121, angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 14

Ordet lämnades på begäran till

Herr ENSKOG (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1966/67 m. m., måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter torsdagen den 12 innevarande maj.

Denna hemställan bifölls.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.29.In fidem
Sune K. Johansson**Onsdagen den 4 maj**

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 54—57 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

1:a omröstningen

(enligt memorialet nr 54)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 406 och II: 497, såvitt nu är i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits fastställa personalförteckning för förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor,

b) godkänna följande avlöningsstat för förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67:

A v l ö n i n g s s t a t

Utgifter

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	2 650 900
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	522 300
3. Avlöningar till annan icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	10 351 300
<u>Summa kr.</u>	<u>13 524 500</u>

Särskilda uppbördsmedel

Avkastning från vissa fonder vid

a) Uppsala uni- versitet	900	
b) Stockholms universitet ..	334 600	335 500

Diverse inkomster vid Stockholms universitet

1 000

Summa kr. 336 500

Nettoutgift kr. 13 188 000

c) till *Förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor: Avlöningar* för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 188 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 406 och II: 497, såvitt nu är i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits fastställa personalförteckning för förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor,

b) godkänna följande avlöningsstat för förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67:

Avlöningsstat

Utgifter

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	2 650 900	
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	522 300	
3. Avlöningar till annan icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	10 398 300	
	<u>Summa kr.</u>	13 571 500

Särskilda uppbördsmedel

Avkastning från vissa fonder vid

a) Uppsala universitet	900	
b) Stockholms universitet ..	334 600	335 500

Diverse inkomster vid Stockholms universitet	1 000	
	<u>Summa kr.</u>	336 500

Nettoutgift kr. 13 235 000

c) till *Förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor: Avlöningar* för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 235 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 101 Ja och 105 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 77 Ja och 63 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller	101 Ja och 105 Nej,
--	---------------------

sammanräkningen visade	178 Ja och 168 Nej,
------------------------------	---------------------

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överens-

stämelse med ja-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt memorialet nr 55)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 406 och II: 497, såvitt nu är i fråga, till *Universiteten och vissa högskolor: Omkostnader* för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 23 500 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 406 och II: 497, såvitt nu är i fråga, till *Universiteten och vissa högskolor: Omkostnader* för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 23 560 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 97 Ja och 110 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 78 Ja och 64 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller	97 Ja och 110 Nej,
--	--------------------

sammanräkningen visade	175 Ja och 174 Nej,
------------------------------	---------------------

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämelse med ja-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt memorialet nr 56)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 480 och II: 593, såvitt nu är i fråga,

a) godkänna följande avlöningsstat för nordiska afrikainstitutet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	1 500
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal	149 500
	<hr/>
	Summa kr. 151 000

b) till *Nordiska afrikainstitutet*: Avlöningar för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 151 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 480 och II: 593, såvitt nu är i fråga,

a) godkänna följande avlöningsstat för nordiska afrikainstitutet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	1 500
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal	191 500
	<hr/>
	Summa kr. 193 000

b) till *Nordiska afrikainstitutet*: Avlöningar för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 193 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 91 Ja och 114 Nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 73 Ja och 66 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 91 Ja och 114 Nej, sammanräkningen

visade 164 Ja och 180 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt memorialet nr 57)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må beträffande krediter för bostadsförbättringar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 174 och II: 225 samt I: 421 och II: 518, sistnämnda två motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beträffande krediter för bostadsförbättringar beslutat att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 421 och II: 518, såvitt nu är i fråga, samt med bifall till motionerna I: 174 och II: 225 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen 11 b) anförts.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt vo-

Svar på interpellation ang. årlig hälsokontroll av ålderspensionärer

teringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 84 Ja och 122 Nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 84 Ja och 55 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller

84 Ja och 122 Nej,

sammanräkningen

visade 168 Ja och 177 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Ordet lämnades på begäran till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få meddela, att jag råkade rösta fel i den gemensamma voteringen angående krediter för bostadsförbättringar. Jag avsåg att rösta nej.

§ 2

Justerades protokollet för den 28 nästlidne april.

§ 3

Herr talmannen meddelade, att herr Skoglund enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 4—den 8 innevarande maj.

Herr Skoglund beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 4

Svar på interpellation ang. årlig hälsokontroll av ålderspensionärer

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Storfors har frågat om jag är beredd att undersöka möjligheterna att anordna en årlig hälsokontroll av alla ålderspensionärer och om jag kan medverka till att de kommuner som redan nu föranstaltat om regelbunden hälsokontroll av ålderspensionärer kompenseras för sina utgifter av försäkringskassan.

Jag vill erinra om att riksdagen nyligen tagit ställning till väckta motioner angående utformningen av en allmän hälsokontroll. I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1966:21 inför allmänna beredningsutskottet, att utskottet anser att resultaten av den av 1962 års riksdag beslutade försöksverksamheten med allmän hälsokontroll i Värmlands län bör avvaktas innan ställning tas till frågan om påbörjandet av en allmän, hela folket omfattande hälsokontroll. Enligt min mening bör inte heller frågan om särskilda hälsokontroller för vissa befolkningsgrupper tas upp innan resultaten från värmlandsundersökningen föreligger.

Frågan om läkarvård ersättning vid förebyggande vård ingår i det utredningsuppdrag som har lämnats till 1961 års sjukförsäkringsutredning. I utredningsdirektiven har framhållits, att ett mycket nära samband föreligger mellan den förebyggande hälsovården och sjukvården och att den förebyggande vården står nära de intressen som berörs av sjukförsäkringslagstiftningen. Man kan inte gärna pröva frågan om att bereda kommuner ersättning från sjukförsäkringen för viss hälsokontroll förrän man har utrett om och i vad mån sjukförsäkringen bör ge ersättning för sådana åtgärder.

De båda problem som interpellanten tagit upp får vi alltså tillfälle ta ställning till när pågående utredningsarbete har slutförts.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. årlig hälsokontroll av ålderspensionärer

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Låt mig först säga att jag är fullkomligt medveten om det riksdagsbeslut och den utformning av allmänna hälsokontrollen som statsrådet Aspling åsyftar. Vi vet alla att den försöksverksamhet som bedrivs i mitt eget hemlän, Värmland, är mycket värdefull. Ett samlat resultat därifrån kommer givetvis att vara avgörande för en allmän hälsokontroll för hela folket i vårt land. Så långt kan jag vara överens med socialministern i svaret, men när det gäller särskilda hälsokontroller för vissa befolkningsgrupper delar jag inte riktigt hans uppfattning. Jag anser att en hälsokontroll av ålderspensionärerna borde vara möjlig att genomföra. Anledningen till interpellationen är ett konkret fall från min egen hemkommun, och jag vill gärna nämna något härom.

Socialnämnden i den kommun det är fråga om har ordnat en hälsokontroll av ålderspensionärer. En fördel i detta fall är att kommunen är liten och har god tillgång på läkare och krafter som helt står på socialnämndens sida och som har ansett att det finns ett stort behov av en speciell hälsokontroll av ålderspensionärer. Syftet med kontrollen har varit att förebygga sjukdomar av sådana typer som man vet är vanliga bland åldrande människor, men man har också velat kontrollera syn, hörsel och många andra faktorer som är avgörande för om den gamla människan skall kunna fortsätta att leva ett normalt liv eller behöver läggas in på vårdhem. Vetskapen om att antalet åldringar snabbt växer medför också problem för kommunerna att ordna platser på vårdhemmen — det är knapp tillgång på sådana för närvarande.

Jag har tidigare till statsrådet överlämnat en ganska utförlig redogörelse för kontrollverksamheten i den kommun jag här åsyftar. Däremot har den

na redogörelse inte kommit kammarens ledamöter till del. Därför tar jag mig friheten nämna vad som hänt sedan interpellationen lämnades till statsrådet Aspling.

Som jag redan framhållit har denna kommun god tillgång på läkare. Läkarna har också varit fullkomligt på det klara med att det initiativ som tagits varit nödvändigt. Varje vecka har man kallat ett bestämt antal pensionärer, för närvarande 24, per brev. Sedan får de själva beställa tid hos läkaren. Till i går har man kallat 260 pensionärer. Av dem har endast 20 uteblivit från läkarkontrollen. En del av dessa har tidigare konsulterat andra läkare och därför fortsatt kontrollen hos dem. Läkarna säger själva att kontrollen varit mycket värdefull och att kontakterna mellan läkarna och de gamla har blivit mycket goda.

Denna undersökning har även haft till uppgift att kartlägga de gamlas sociala anpassning och deras individuella behov av stödjande åtgärder antingen för att de skall kunna fortsätta det liv som de är vana vid i sina egna bostäder eller för att, om nödvändigheten kräver det, placera dem på de vårdhem som finnes. Vi har även en god samaritverksamhet med vars hjälp vi kan klara dessa spörsmål.

Läkarna meddelade under gårdagen att de hittills inte har påträffat några livshotande symtom. Däremot har åkommor kunnat konstateras som kunnat förebyggas med medicin eller åtgärder som hjälper dessa människor att leva ett någorlunda normalt liv. En del fall har remitterats för specialvård till lasarett och övriga inrättningar, och man tror att man därigenom har kunnat lösa en del problem.

Ett av de viktigare rön man gjort är att pensionärerna har ganska stora besvärligheter med sina tänder och sina proteser. På läkarhåll är man mycket angelägen att dessa missförhållanden rättas till. Läkarna säger att på grund

Svar på interpellation ang. årlig hälsokontroll av ålderspensionärer

av att dessa människor inte kan äta all mat får de en otillfredsställande näringsstillförsel, vilket har ganska menliga inverkningar på kroppen över huvud taget.

En annan av de stora undersökningar som gjorts i detta fall gäller frågan om medicinerna. Där har man konstaterat att gamla människor ganska ofta använder många mediciner av skiftande slag. De använder många onödiga mediciner som nu har slopats och som icke var nödvändiga för att de gamla skulle kunna klara sig på ett hyggligt sätt.

Jag har velat nämna detta därför att myndigheterna som handhar hälsokontrollen nog anser att man redan nu har nått sådana resultat att de ger förhoppningar om att man skall kunna få det mycket bättre ordnat för de gamla människorna. Även om inte mer än halva antalet nu är genomgångna har det lett fram till det resultatet att vårdhemmen har avlastats och att man har kunnat ha de gamla kvar i deras bostäder ute i bebyggelsen och därmed lättat på trycket på socialnämndens arbete med inplacering på vårdhemmen.

Jag har bara velat ta upp dessa saker här. Statsrådet Aspling känner till den bygd det är fråga om och han vet väl vilken struktur den har. Att det är lättare att arbeta i detta område vill jag understryka. Det är svårare att klara det i de stora kommunerna, men i en liten kommun av denna art kan man göra en sådan här specialaktion.

Trots att statsrådet Aspling inte anser sig kunna göra någonting i denna fråga förrän den stora värmlandsundersökningen har slutförts och man har fått frågan klarlagd, vill jag ändå be statsrådet om att han, när den dagen kommer, då en slutredovisning för värmlandsundersökningen är klar, pröva även denna fråga om att lösa spörsmålet om en hälsokontroll för ålderspensionärerna. Det är ju den gruppen människor som har det särskilt

besvärligt på grund av att de är gamla och ofta sjuka. Man kanske kunde hjälpa många och rädda en del bland dem om den frågan kunde lösas. Det är alltså en vädjan till socialministern.

Den andra frågan, om läkarvårdersättningarna, aktualiserades på grund av att när hälsokontrollen började vägrade försäkringskassan att betala för det första besöket. Däremot står det i överensstämmelse med de förordningar som gäller, att kassan betalar alla återbesök och alla kontroller och all den specialvård det är fråga om. Det är här inte fråga om stora pengar för det första besöket. Det kostar 17 kronor per pensionär. Det beloppet betalar kommunen i dag, men vi har när vi resonerat om det, ansett, att det väl ändå borde finnas möjligheter att kunna lösa den frågan så, att sjukkassan kunde träda in även vid det första besöket. Om pensionärerna en och en beställer tid, träder sjukkassan redan nu in. Men bara därför att man har ordnat detta i kommunens regi går det inte, utan då får kommunen betala hela beloppet. Det gör den visserligen gärna. Vi tycker ändå att frågan borde kunna lösas så, att man finge samma rätt till ersättning vid det första besöket som vid de följande, och det är detta vi har velat trycka på i våra resonemang. Därför har jag också önskat ta upp saken i interpellationen och bett att socialministern skulle undersöka möjligheterna att lösa även denna fråga. Nu är det väl så såsom socialministern sagt, att frågan behandlas av 1961 års sjukförsäkringsutredning som ju nu arbetat i ganska många år. Jag skulle därför vilja fråga socialministern när han räknar med att utredningen är klar att lägga fram de ifrågavarande förslagen, eftersom det ju kan vara intressant att veta detta.

Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för svaret och hoppas att dessa frågor kan aktualiseras den dag departementet summerat resultatet av värmlandsundersökningen och sjukförsäk-

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

ringsutredningens förslag ligger klart. Frågorna är viktiga och bör lösas snart.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har med stort intresse tagit del av den undersökning som herr Andersson i Storfors refererat och som har igångsatts i Storfors på initiativ av socialnämnden. Det föreliggande materialet är mycket intressant, och jag vill på denna punkt understryka värdet av initiativ av detta slag ute i kommunerna i den mån resurser och möjligheter finns.

Frågan om hälsokontrollen för vissa grupper vill vi ändå se i ett större sammanhang. När vi har en omfattande undersökning i arbete för att bl. a. kartlägga och undersöka möjligheterna till enklare och rationellare metoder är det givet att vi vill avvakta undersökningens resultat innan några initiativ tas på området i fråga.

Sedan har herr Andersson i Storfors i sin interpellation, som han avslutningsvis nämnde, också frågat om inte kommunerna kan av försäkringskassan kompenseras för sina utgifter. Detta är ju också en fråga som måste ses i ett större sammanhang. Uppdraget att undersöka förutsättningarna för läkarvårdersättning vid förebyggande vård har 1961 års sjukförsäkringsutredning. Det är därför ganska rimligt att jag i mitt svar har hänvisat till att vi helt enkelt vill avvakta resultatet av det pågående utredningsarbetet innan initiativ tas.

Slutligen frågade herr Andersson när man kan beräkna att sjukförsäkringsutredningen är klar. Nu skall man komma ihåg att denna utredning har haft och har många stora uppdrag. Bl. a. har frågan om tandvårdsförsäkring utretts och betänkandet härom har som bekant lämnats. Man har vidare att behandla frågan om läkemedelsrabatterna liksom en rad andra utomordentligt viktiga och stora frågor. Jag kan inte direkt svara

beträffande tidpunkten men har för sport, att man kan räkna med att ett betänkande på denna punkt kan motes under nästa år.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman: I en interpellation har fru Nettelbrandt ställt ett antal frågor till mig, vilka berör elevernas fördelning på klasser i grundskolan.

Interpellanten frågar

dels om jag delar skolöverstyrelsens uppfattning, att i årskurserna 1, 4 och 7 sådana klasser bör åstadkommas, som ligger så nära de i skolstadgan angivna delningstalen som möjligt och att den primära utgångspunkten alltid skall vara reglerna om delningstal,

dels hur jag, såvida detta är fallet, vill förklara innebörden i begreppet sammanhållen klass och tolka bestämmelsen i skolstadgan om att eleverna vid övergången från årskurs 6 till 7 skall behålla sina klasskamrater,

dels om jag anser att de av skolöverstyrelsen föreslagna åtgärderna i syfte att höja klassmedeltalen är ägnade att underlätta den pedagogiska reformverksamheten i skolan t. ex. individualiserad undervisning,

dels om jag har för avsikt att även i tätortsskolor mera allmänt låta införa den s. k. b- eller B1-formen.

Utgångspunkten för interpellationen är vissa uttalanden i årets statsverksproposition och åtgärder som skolöverstyrelsen med anledning härav vidtagit. Som bekant fastställdes i samband med grundskolereformen — efter förslag av 1957 års skolberedning — maximalt för antalet elever per klass i

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

grundskolan, s. k. delningstal, vilka i jämförelse med tidigare regler skulle medföra en sänkning av den genomsnittliga klasstorleken. Målet var vissa av skolberedningen angivna genomsnittstal. Sedan de nya reglerna börjat tillämpas har emellertid utvecklingen gått snabbare och längre än vad man räknat med. Skolberedningens genomsnittstal har delvis underskridits och tendenserna pekar mot en ytterligare sänkning om inte motåtgärder vidtas.

En sådan minskning av elevantalet i klasserna kan naturligtvis från vissa synpunkter vara fördelaktig. Konsekvenserna blir emellertid övervägande negativa om minskningen går längre än våra personella och lokalmässiga resurser medger. För att ge kammaren en uppfattning om storleksordningen av dessa konsekvenser vill jag nämna att en sänkning av den genomsnittliga klasstorleken med endast *en* elev per klass medför ett ökat behov av i runt tal 2 000 lärare och lika många klassrum. Det bör vidare observeras att en lägre genomsnittlig klasstorlek ingalunda ger någon garanti för att alla eller ens det stora flertalet klasser får lägre elevantal. Elevantalet per klass varierar nämligen inom vida gränser. Det sagda understryker vikten av att genom lämpliga åtgärder inom ramen för 1962 års riksdagsbeslut förhindra att vi anstränger våra resurser mer än vad utfästelserna i detta beslut innebar.

Vad gäller de direkta frågorna i fru Nettelbrandts interpellation vill jag som svar på den första konstatera, att skolöverstyrelsens anvisningar enbart syftar till att förhindra att klasstorleken blir mindre än som var förutsättningen för riksdagens beslut 1962. Tekniskt måste givetvis, som också framgår av anvisningarna, utgångspunkten vara stadgelsebestämmelserna om delningstalen. Målet är de av skolberedningen angivna klassmedeltalen. Enligt överstyrelsens egen bedömning kan tillämpningen av de nya anvisningarna, som SÖ nu utfär-

dat, beräknas medföra att lärarbehovet 1970/71 blir ca 2 600 mindre än eljest skulle bli fallet.

Med det sagda är också svaren på de två följande frågorna givna, då dessa utgår från premissen att de av skolöverstyrelsen angivna åtgärderna inte skulle ligga i linje med 1962 års beslut.

På fru Nettelbrandts fjärde fråga vill jag svara att jag inte har för avsikt att föreslå någon ändring i nu gällande regler beträffande inrättandet av s. k. b- och B1-klasser.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Statsrådet hänvisar till vart man syftade vid genomförandet av grundskolereformen, och jag tycker det är viktigt att understryka det syftet, eftersom man så livligt diskuterade de frågor som beröres i min interpellation i samband med att riksdagen antog grundskolereformen.

Statsrådet säger att maximitalet, det s. k. delningstalet, enligt 1962 års beslut innebar en sänkning av den genomsnittliga klasstorleken jämfört med tidigare. Det var alltså den målsättning man då hade. Men vi vet att det såväl innan det beslutet fattades som i samband med och till och med efter beslutet fördes diskussioner om att gå längre på den vägen. Det uttrycktes också önskemål därom från många håll. Orsaken till att man då stannade vid det tal som beslöts 1962 var bl. a. — och kanske jag vågar säga framför allt — att resurserna inte beräknades räcka till en större nedskärning än vad beslutet innebar. Men jag vill understryka att man redan då hade en klar siktning på framtiden, innebärande att vi framdeles skulle kunna gå ytterligare ett steg framåt.

Nu har det i årets finansplan uttalats,

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

och det är det som föranlett skolöverstyrelsens åtgärder senare, att den genomsnittliga klasstorleken kommit att understiga den som 1957 års skolberedning räknade med och som låg till grund för det beslut som fattades här i riksdagen; det har till och med talats om ett väsentligt underskridande av den genomsnittliga klasstorleken.

Jag tycker det är viktigt att göra en jämförelse mellan de tal man då inriktade sig på och de genomsnittstal som vi har redovisade i dag.

Enligt denna s. k. målsättning — om det nu är en målsättning vill jag lämna därhän och kanske säga några ord om sedan — skulle man inom klasserna 1—3 få genomsnittssiffror på 20—21. De tal som nu är redovisade ger genomsnittet 20,51. Man kan enligt min mening inte gärna komma närmare mitten mellan de två talen.

För klass 9 skall man enligt samma beräkningar få en genomsnittssiffra på 22. Vi har kommit till genomsnittssiffran 21,71. Även den ligger mycket nära det tal som man en gång tänkte sig.

För klasserna 4—8 hade man beräknat att man med de fastställda delningstalen skulle få ett genomsnittstal på 26—27. Den redovisning som lämnats omspänner inte hela fältet 4—8 tillsammans. För klasserna 7 och 8 har vi en genomsnittssiffra på 26,80, även den mycket väl harmonierande med det nämnda genomsnittstalet och t. o. m. närmare den övre gränsen än den undre. På mellanstadiet har man konstaterat en genomsnittssiffra på 23,68, som alltså något avviker från vad som beräknats, nämligen 26—27. Om vi hade haft siffror som visat genomsnittet för hela den grupp som utgörs av klasserna 4—8 och således beaktat det högre talet för klasserna 7 och 8, skulle det förmodligen ha visat sig att vi hållit oss inom ramen 26—27 enligt de tidigare beräkningarna.

Jag kan alltså, herr talman, inte finna att de siffror som i dag har konstaterats

nämnvärt avviker från tidigare beräkningar. Dessutom vill jag säga att målsättningen väl inte huvudsakligen var att man skulle få dessa genomsnittstal — som herr statsrådet anför i sitt interpellationssvar kan det inte slå lika inom alla klasser — utan att man med en sammanläggning av reglerna om delningstal och inriktningen på ett visst genomsnittstal skulle få en viss reduktion av barnantalet i klasserna.

I statsrådets svar sägs att anvisningarna endast syftar till att förhindra att klasstorleken blir mindre än vad som var förutsättningen för riksdagens beslut 1962. Som framgår av det jag nyss har sagt kan jag inte finna annat än att anvisningarna mycket väl harmonierar med en viss mindre differens, som kanske skulle visa sig ligga inom ramen för de tidigare beräkningarna.

Det sägs också i svaret att tillämpningen av de nya anvisningarna skulle leda till att lärarbehovet för läsåret 1970/71 skulle minska med 2 600. Jag tycker det är viktigt att jämföra den sifferuppgiften med en annan sifferuppgift, som också lämnas i interpellationssvaret. Det heter där att en reducering med en elev per klass betyder 2 000 lärare. Uppgiften om ökning eller minskning av antalet lärare måste väl fungera lika i båda riktningarna. En minskning av antalet lärare med 2 600 skulle sålunda betyda en ökning av genomsnittstalet i klasserna med *mer än* en elev. Det vore av intresse att få den frågan belyst av herr statsrådet — om inte den skisserade minskningen skulle få denna effekt. Under sådana förhållanden kan jag inte finna, herr talman, att vi längre befinner oss inom ramen för de riktlinjer som drogs upp i grundskolebeslutet 1962.

Jag har bett om en förklaring till begreppet »sammanhållen klass», ett begrepp som är av stort intresse i detta sammanhang. Jag har emellertid inte fått något besked, utan statsrådet har närmast ansett att frågan besvarats ge-

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

nom redovisningen i övrigt för medeltalet samt hänvisat till det beslut som fattades 1962.

Men det kan väl inte vara möjligt, herr talman, att tillgodose både kravet på sammanhållna klasser, på det sätt som åsyftades 1962, och kravet på en ökning av genomsnittsantalet. Det måste betyda att man inte längre håller sig till principen om delningstalen — man måste i stället på andra vägar, alltså utan en strikt tillämpning av överskottsprincipen, skapa en genomsnittssiffra, som avviker från den man eljest skulle komma fram till.

Min tredje fråga gällde, om åtgärderna för att höja klassmedeltalet är ägnade att underlätta den pedagogiska reformverksamheten i skolan, t. ex. genom individualiserad undervisning. Jag har inte fått något svar på den frågan heller, anser jag. Men det kanske beror på att frågan är alldeles för enkel, ty det är väl otänkbart att åtgärder, som syftar till en ökning av barnantalet i klasserna, inte kan underlätta den individualiserade undervisningen som förutsätts få allt fastare former inom den nya skolan.

Det är enligt min mening viktigt att ha i åtanke de besvärande disciplinproblem som förekommit i skolan under en lång följd av år. Ett steg, som leder i riktning mot en ökning av barnantalet i klasserna, kan inte medverka till att minska bekymren med disciplinen i skolan, utan varje steg i den riktningen måste få en motsatt effekt.

Disciplinproblemen torde främst finnas i tätorterna. Men när det gäller landsbygden och glesbygderna måste vi komma ihåg att ett frångående av delningstalen och ett högre genomsnittstal betyder en ökning av antalet skolskjutsar. Detta medför i sin tur problem dels för eleverna, som får en längre skolväg att resa, dels för kommunerna, som drabbas av kostnader för det ökade antalet skolskjutsar. I båda hänseendena är det fråga om olyckliga konsekvenser.

Dessutom vill jag peka på risken för en

ökning av antalet B1-skolor — det skulle kunna blir fler sådana skolor än vi haft på länge. I en PM från skolöverstyrelsen antyds att man t. o. m. kan tänka sig att använda B1-formen även inom tätorterna. Jag kan inte förstå annat än att det vore att ta ett reaktionärt steg. Jag tror att invändningarna mot ett sådant steg kan komma att bli mycket starka.

Dessutom bör man tillägga att de lärare, som i tätorterna kanhända kommer att undervisa vissa elever i b-former, inte har sådan utbildning och sådana erfarenheter att de lika lätt kan handha denna undervisning som de lärare hade, vilkas undervisning tidigare var upplagd på detta sätt.

Årliga omgrupperingar av eleverna måste vara synnerligen olyckliga. De leder till att eleverna inte kan få en sådan gemenskapskänsla i klasserna, som var syftet med principen om sammanhållna klasser. Känslan av samhörighet både med lärare och med kamrater, som man kanhända sedan länge tillhört i en klassgemenskap, försvinner. Möjligheterna till den sociala fostran som onekligen bäst kan tillgodoses i en sådan fortlevande gemenskap inom klassens ram måste också minska.

Herr statsrådet uttalar i sitt svar att det bör observeras, att en lägre genomsnittlig klasstorlek inte kan komma alla klasser till del, utan att en sådan åtgärd kommer att slå olika. Jag vet inte om det är nödvändigt att bemöta detta påstående. Detta är nämligen en självklar följd av den metodik som man använt sig av. Oavsett om man vidtar åtgärder i höjande eller i sänkande riktning kommer dessa att medföra olika konsekvenser på olika håll, eftersom man inte alltid har ett elevantal vilket är jämnt delbart med det genomsnittstal som eventuellt kommer att fastställas. Det är inte heller i de anvisningar, som utfärdats från skolöverstyrelsen, eller i svaret skisserat något förslag till förändring på denna punkt, utan systemet kommer

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

väl även i fortsättningen att fungera på detta sätt.

Jag skulle till slut, herr talman, vilja ställa frågan om man har ett verkligt konstruktivt grepp på de problem, som först har tagits upp i finansplanen. Jag har förståelse för att man i ett läge där resurserna är ansträngda kan bli tvungna att söka finna vägar, som man inte tidigare har prövat, men jag tycker att det är nödvändigt att däri söka finna en lösning som förenar stort positivt utbyte med så små negativa konsekvenser som möjligt. Jag kan inte inse att man har gjort några allvarliga försök till konstruktioner av denna typ.

Man skulle kanske i detta sammanhang ha ställt begreppet sammanhållna klasser kontra de varierande delningstalen inom olika stadier och sökt finna konstruktiva och positiva lösningar. Det är onekligen så att de principer som vi har att följa måste leda till egendomliga resultat.

En annan fråga, som enligt min mening är ytterligt väsentlig och som man borde ha beaktat, är mig veterligt över huvud taget inte ens berörd i detta sammanhang. Den har endast tagits upp på det sättet att man konstaterar att det, om man behöver t. ex. ytterligare 2 000 lärare för att sänka elevantalet med en elev, också behövs ytterligare 2 000 klassrum. Finns det då inte några möjligheter att skaffa fram detta större antal klassrum t. o. m. inom ramen för de samlade resurser som vi har? Enligt min mening är svaret på denna frågan ett obetingat ja. Det är en fråga som har diskuterats i riksdagen under ett flertal år, men regeringen har visat föga intresse för att ta ett verkligt radikalt grepp på detta område.

Vi har under detta år kunnat se hur sakteliga det går framåt när det gäller förskjutningen från anslag till s. k. permanenta skolbyggnader till anslag till s. k. provisoriska skolbyggnader; jag använder den mycket olyckliga terminologien i brist på någon bättre. Ett provisorium som kan stå t. ex. så lång

tid som 30 år förtjänar inte namnet provisorium utan är ett mycket gott permanent alternativ, kanhända t. o. m. bättre än något som är byggt för en mycket avlägsen framtid. Med tanke på den utveckling vi har att räkna med också på skolans område kan det rent av vara en fördel att utan några ekonomiska förluster inom en tid av exempelvis 30 år kunna avveckla skolor som visar sig ha blivit för gamla.

Jag skulle ha satt ett mycket stort värde på om man i anslutning till behandlingen av denna fråga — det borde lämpligen ha gjorts redan i finansplanen — hade tagit upp denna problematik i hela dess vidd och konstaterat att det är nödvändigt att ha flera klassrum för att man skall kunna fullfölja intentionerna med beslutet år 1962 och att man, om man på ett vettigt sätt skall använda de tillgängliga resurserna, inte kan trampa vidare på den väg som man har gått alltför länge utan måste bygga klokare och mera ekonomiskt än hittills. Om man fortsätter med en statsbidragsgivning som i själva verket betyder ett stimulerande av kommunal skrytbyggementalitet, vinner man inga syften i detta avseende.

På kommunalt håll har man inga önskemål att ändra sin skolbyggnadspolitik när man av staten inte premieras för det utan snarare tvärtom. Då låter man även fortsättningsvis arkitekter leka sig fram till synnerligen dyrbara lösningar på synnerligen dyrbara tomter, givna vid planeringen, tomter som absolut inte borde vara skoltomter men på vilka man kan spränga in skolbyggnader av egendomligt slag till ett högt pris.

Jag vill, herr talman, till slut ställa frågan om vi inte från ecklesiastikministern skulle kunna ha att vänta ett konstruktivt grepp, som skulle kunna eliminera hela den frågeställning som har blivit väckt på ett enligt min mening olyckligt sätt.

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! På fru Nettelbrandts senaste fråga vill jag svara ett obetingat ja. Jag vill t. o. m. påstå att skolbyggnadsproblemet för närvarande är det besvärligaste problemet inom hela utbildningspolitiken.

En — som jag hoppas — effektiv rationaliseringsgrupp arbetar nu inom skolöverstyrelsen. Den är förstärkt både med kommunal erfarenhet och med arkitekter från fältet. Jag tror att vi när denna grupp är färdig med sitt arbete skall kunna presentera ett program, som kommer att gå ganska långt i riktning mot vad fru Nettelbrandt efterlyste: »Ett mera rationellt byggnadssätt med andra ord. Vi har redan i pressen skymtat åtskilligt på det området; där talas om byggelement, byggglådor och seriebyggande. Det är möjligt att vi genom sådana metoder verkligen kan få stora vinster.

Detta var emellertid inte huvudfrågan i fru Nettelbrandts interpellation. Den gäller den motåtgärd som skolöverstyrelsen på regeringens uppmaning nu vidtar.

Jag kan egentligen, herr talman, på alla fru Nettelbrandts funderingar svara att det ju inte är fråga om att höja några medeltal. Det är inte fråga om att försämra någon standard. Det är hela tiden fråga om att stå kvar på 1962 års grund, med 25 respektive 30 som maximital och med riktpunkt i de medeltal som då fixerades av riksdagen. Att vi nu gör ifrågavarande aktion beror på att de tendenser som man kan räkna fram är alldeles klara, och det är de tendenserna, fru Nettelbrandt, som visar på ett gap på 2 600 lärare 1970—1971, om man ingenting gör. En annan uppgift, som jag har, anger att lönekostnaden skulle bli 80 miljoner högre än vad man rätteligen kunde förvänta efter skolbeslutet 1962.

Det allvarliga, fru Nettelbrandt, är ju att helavår skolplanering kan komma

att misslyckas därför att vi utgår från felaktiga förutsättningar. Skolberedningens förslag och prognoser i fråga om skolbygget har helt slagit fel. De är definitivt för lågt satta. En av anledningarna till att man alltså inte har kunnat följa de planer som 1962 års riksdag antog är att vi har fått lägre medeltal i klasserna. Det har gått åt fler lärare än vad vi hade räknat med. Vi har behövt fler skollokaler än beräknat. Det är den tendensen som vi måste bryta och återgå till skolbeslutets grund och göra prognoserna med utgångspunkten därifrån.

I de anvisningar som nu är utfärdade har skolöverstyrelsen angivit ett exempel: Om tre klasser av årskurs 6 med respektive 16, 17 och 21 elever från olika skolenheter förs samman till en skolanläggning, skall dessa elever bilda två klasser. Det är väl ganska rimligt att de får göra det. Men då frågar fru Nettelbrandt: Hur stämmer det med vad som står i bestämmelserna att »vid uppflyttning till årskurs 7 och 8 skall eleverna behålla sina klasskamrater»? I särskilda fall — står det dock — »må rektor besluta om sådana avvikelser härifrån, som föranleds av högstadiets omfattning, tillgång på lärare och lokaler».

»Högstadiets omfattning» syftar här — vilket också klart framgår av skolberedningens förslag — på t. ex. det fallet att elever kommer till högstadiet från skolor med små klasser. Vi har, dess bättre, ett betydande antal små skolor i landet. Det finns sålunda cirka 4 300 skolenheter med lågstadium, 4 100 med mellanstadium och bara cirka 1 200 med högstadium av grundskola eller folkskola. Det säger sig självt att man vid sådana sammanföringar till nya 7:or måste särskilt beakta anvisningarna för de nya medeltalen.

När fru Nettelbrandt tror att det är något fel begånget i interpellationssvaret, då vi på en rad talar om ett ökat behov av 2 000 lärare och något längre

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

ned talar om 2 600 lärare, vill jag bara upplysa om att det första fallet är ett rent räkneexempel på vad en sänkning av klasstorleken med en elev innebär i fråga om ökat behov av lärare. I det andra fallet är det skolöverstyrelsen som efter den tendens som man nu märker och efter sin långtidsprognos har räknat fram siffran 2 600 nya lärare.

När fru Nettelbrandt i fråga om medeltalet använder uttrycket halva lärare får man intrycket att hon vill förringa nämnda tendens. Bakom så obetydliga tal som t. ex. en halv enhet ligger det emellertid oerhört betydelsefulla ekonomiska realiteter. Det är detta som siffran 2 600 lärare såsom motsvarighet till en sänkning av medeltalet med en elev är avsedd att åskådliggöra.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag fattade också dessa siffror som ett räkneexempel. Men det är väl inte ett hypotetiskt räkneexempel, utan jag förmodar att det grundar sig på de förhållanden som råder här i landet. Med den utgångspunkten finner jag det talande, att man vill vidta åtgärder som medför en minskning av antalet lärare med 2 600.

Jag håller helt och hållet med herr statsrådet om att det här är fråga om oerhörda ekonomiska realiteter, och jag vet att en mycket liten sänkning eller höjning av elevantalet kan betyda mycket i pengar räknat. Jag tror att det finns en uppgift på att en sänkning med 1 å 2 elever kan kosta någonting på 10 miljoner kronor. Men dessa 10 miljoner kronor skulle mycket snabbt kunna sparas — och de kunde ha sparats sedan lång tid tillbaka — om man ginge fram på den linje som jag förut skisserade när det gällde byggnadspolitik.

Det är naturligtvis riktigt som statsrådet säger, att skolbyggnadsfrågorna inte var någon huvudpunkt i min inter-

pellation. Men dessa frågor hör enligt min mening intimt samman med de problem jag tar upp i min interpellation. Jag tycker att det är mycket glädjande att nu få höra att det kanske kommer förslag i det avseendet. Jag vill också tro att den arbetsgrupp som sysslar med detta problem kommer att framlägga mycket långtgående förslag i denna riktning. Det är bara så beklagligt att de förslagen inte lagts fram långt tidigare. Det kan väl inte vara så, att just den omständigheten att en oppositionspolitiker drivit denna fråga från början varit anledningen till att man väntat så många år. Vi skulle ha sluppit den situation vi i dag befinner oss i, om regeringen långt tidigare vidtagit radikala åtgärder i detta avseende.

På en annan punkt blev jag verkligen förbryllad av statsrådets senaste anförande. Statsrådet sade att det inte är fråga om att höja några medeltal. I årets finansplan heter det emellertid: »Med rådande brist på lärare med föreskriven kompetens har det framstått som angeläget att vidta åtgärder för att, inom ramen för gällande delningstal för klass, något öka den genomsnittliga klasstorleken».

Statsrådets uttalande nu står alltså i strid med vad som säges i finansplanen, och jag förmodar att statsrådet inte varit helt omedveten om eller rent av helt oskyldig till den formuleringen i finansplanen.

Herr statsrådet sade vidare, att vi fått ett lägre klassmedeltal. Detta uttalande skulle alltså inte endast avse vad vi väntar i framtiden, utan vi skulle redan nu ha fått ett lägre medeltal i klasserna. Jag skall inte upprepa de siffror jag nämnde tidigare, men dessa siffror som avser utvecklingen hittills — och alltså inte den framtida utvecklingen, beträffande vilken vi ännu inte kan ange några fixa siffror — visar inte att vi fått något lägre medeltal.

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Vad beträffar skrivningen i finansplanen vill jag än en gång stryka under, att det är fråga om att nå de av riksdagen 1962 beslutade maximitalen. Om man kan läsa in någonting annat i finansplanen måste det bero på att man tror, att finansplanen talar om en höjning från den väntade lägre nivån upp till den av riksdagen beslutade. Det är alltså, fru Nettelbrandt, icke fråga om en standardförsämring, utan vi står fast kvar på den av riksdagen angivna grunden.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Hur mycket förståelse jag än försöker mobilisera för de vidtagna åtgärdernas ekonomiska sida — och det är en utomordentligt viktig sida —, känner jag mig ändå tvingad att mycket kort betrakta denna fråga också ur direkt klassrumssynpunkt. Det är i klassrummet — inte i riksdag, departement och skolöverstyrelse — den dramatiska verkligheten utspelas dagligen och stundligen, när lärare och elever agerar och lever tillsammans.

I skoldebatten — och sannerligen även i socialdemokratisk press — anklagas lärarna ofta för bristande anpassning och för konservatism när det gäller undervisningsmetoder. Det har till och med framskyntat åsikter som att detta skulle bero på något slags allmän lättja och nejsägarattityd.

Motståndet — om det nu har funnits något motstånd — mot nyheterna på pedagogikens och metodikens svåra och mycket stora område, kunde enligt min mening ha brutits långt tidigare, om man inte på lärarhåll och också på målsmannahåll fått en känsla av att intresset för skolreformerna på något egendomligt sätt, inte minst i finansdepartementet, har svalnat, så snart författningarna lämnat trycket.

Trots att klasstorleken något under-

stigit — jag måste medge det — det antal elever som man har valt som norm, så är klasserna åtminstone på högstadiet ändå, pedagogiskt sett, för stora för att man skulle kunna genomföra alla de pedagogiska nyheter som väl ingen vill motsätta sig.

Man blir också något betänksam, när man finner, att kommunerna — för att spetsa till det litet grand — hellre satsar på koppartak än på hjälpmedel; detta är givetvis inte på något sätt riktat mot statsrådet.

Jag är rädd, att den här senaste given och de senaste åtgärderna från SÖ, vilka alltså livligt understöds från departementet — det är ju till och med departementet som har tagit initiativet —, inte kommer att göra lärarna så där kolossalt entusiastiska för tanken att pröva ännu flera pedagogiska och metodiska nyheter — vilket ju var vad vi ville åstadkomma.

Fru Nettelbrandt berörde disciplinproblemet och dess samband med klasstorlekarna. Att stora skolklasser generellt sett ger större disciplinproblem, vet var och en som har suttit i en kateder, vare sig vederbörande har suttit där kort tid eller som jag lång tid. De försök med storklasser och dylikt som pågår har ju inte kommit långt, och resultaten av dem är sannerligen ännu inte entydiga. De kan därför lämnas utanför diskussionen tills vidare; vi måste utgå från den situation, i vilken vi befinner oss i dag.

Finns det någon som vill förneka att stora skolklasser ger större disciplinproblem? Jag skulle också vilja veta, om någon vågar påstå, att stora skolklasser är mer lättarbetade än mindre skolklasser. Varje ny elev, som införs i en klass, gör den klassen mer tungarbetad. Jag vill gärna ta upp en diskussion om detta, om det finns någon som vill hävda en motsatt mening, i så fall, hoppas jag, stödd på erfarenhet.

Jag är ledsen över att de pedagogiska

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

synpunkterna tycks komma bort i denna diskussion, som förs på olika nivåer och också här i riksdagen. Det talas alltför mycket om personella, lokalmässiga och ekonomiska resurser och faktorer. När det gäller de personella resurserna vill jag fråga: Är det så alldeles säkert att lärartillgången på litet längre sikt blir bättre genom de åtgärder som SÖ och departementet nu har vidtagit? Kan det inte medföra — jag tror för min del det kommer att göra det —, att vi får ännu större rekryteringssvårigheter, när det gäller läraryrket, än vi har haft tidigare? Om sådana rekryteringssvårigheter uppstår, leder dessa på längre sikt automatiskt till en än värre lärarbrist. Jag förmodar, att statsrådet Edenman tidigare kunnat konstatera en del sömnlöshet på grund av skolan, men jag hoppas, att denna sömnlöshet inte nu skall förvärras genom de åtgärder han så lidelsefullt har försvarat.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Herr Nordstrandh utmanade den som med stöd av erfarenhet kunde tala för större klasser. Jag tog genast åt mig.

Jag har många gånger från denna talarstol och även vid diskussioner i utskottet deklarerat att om stora klasser är ett otyg, är för små klasser ett lika stort. Om jag får välja mellan en klass på femton och en på 30 elever, väljer jag stödd på erfarenheten den på 30. Enligt denna erfarenhet ligger idealet någonstans omkring 22—25, men det finns ingen möjlighet att få alla klasser exakt så stora; vi måste räkna med att några går något över och några något under. Den lärare som sitter med 28—29 barn i sin klass har i sina disciplinproblem inte ett dugg hjälp av att det sitter en lärare på ett annat ställe med 16—17 barn i sin klass. Det är maximitalet som är det avgörande och inte medeltalet.

Vi har nu sent omsider fått fram ett

maximalt vid 30 elever. När man tidigare räknade medeltal, betydde detta att man för att hålla ett medeltal på 32 kunde få klasser med ända upp emot 40 elever, eftersom man aldrig kunde undgå att få även mycket små klasser. Nu har vi just ur disciplinär synpunkt satt ett tak. Detta gäller även de små skolor i glesbygderna, som man ömmar för. Om man i fråga om dem ändrar på medeltalet, sägs det att det kommer att betyda flera skolskjutsar och fler nedlagda skolor. Detta har inte heller med medeltalet att göra utan tvärtom med minimitalet, och detta har vi inte ändrat på. Vi kommer inte att behöva dra in en enda skola därför att man ändrar på medeltalet. Däremot kan det naturligtvis, som fru Nettelbrandt sade, inträffa att en A-skola får förändras till B-skola, men även detta sammanhänger med minimitalet.

Vad jag reagerade mot var fru Nettelbrandts påstående att B-skolorna är reaktionära. Det är de visst inte! Vi har B-skolorna att tacka för mycket i detta land. Inte minst har de på många områden varit föregångare till de arbetsmetoder som vi nu försöker införa i skolan i dess helhet. Om det inte går att få fram vettiga klasstorlekar på annat sätt, har man här rekommenderat att vi skall överväga att göra B-form av någon avdelning vid skolorna. En sådan åtgärd är otvivelaktigt många gånger svår att vidtaga, men åtgärden har vidtagits. Bara ett stenkast härifrån hade vi åtminstone häromåret en B1-skola — jag vet inte om den nu är nedlagd — som var mycket populär både bland föräldrar och lärare. I Huddinge, som är ett stort och växande skoldistrikt och som har betydande svårigheter på skolfronten, har man haft en B-avdelning som efter vad det sägs också slog mycket väl ut. Ett införande av en B-form behöver inte nödvändigtvis innebära en försämring för någon.

Det medeltal man nu strävar efter

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

och vilket man fruktar skall leda till en omgruppering av klasserna kan vara en nackdel, men en omgruppering måste ske mellan låg- och högstadiet, därför att vi har olika delningstal, vilka vi själva varit med om att fastställa. Därvidlag kan man alltså inte komma ifrån omgrupperingar. Men den ömtåliga omgrupperingen äger rum från 6:e till 7:e klass. Om man som nu har ett medeltal i 6:e klass på 23 och ett medeltal i 7:e klass på 26—27, måste det, om man skall rätta sig efter medeltalet, betyda stora omgrupperingar där.

De omgrupperingarna är tyvärr många gånger ofrånkomliga just därför att man flyttar från en skola till en annan, vilket kan betyda att klasserna måste omfördelas. Det är naturligtvis en fördel, om hela klasser kan flyttas från bygdeskolans mellanstadium till högstadieskolan utan att delas om, men det finns andra problem. För att åter använda min erfarenhet som exempel hade vi tidigare på min hemort, innan samhället växt så mycket, två parallellavdelningar i centralskolan och tre bygdeskolor med vardera inte flera elever än att sjätte klasserna i dessa tre skolor gemensamt räckte just till en klass. Det visade sig emellertid att vi inte kunde behålla de två klasserna i centralskolan odelade och låta de tre bygdeklasserna bilda en avdelning. Vi fick bättre klasser och undvek en hel del disciplinära problem, om vi slog ihop samtliga fem sjätteklasserna och delade upp dem i tre avdelningar.

Det finns alltså ibland skäl som talar för en uppdelning även där den med hänsyn till elevantalet inte är absolut nödvändig. Jag tror att det är mycket viktigt att skoldistriktet så långt möjligt får behålla friheten att ordna saken så som från fall till fall bedöms vara bäst och lämpligast, men man måste samtidigt just ur ekonomisk synpunkt se till att det inte i nuvarande pressande läge blir för dyra lösningar.

Enligt min uppfattning gäller det att

få bort inte de stora klasserna, utan de alltför små klasserna. Ett medeltal på 20—23 elever i klasserna måste betyda att det finns tusentals klasser med mindre än 20 elever, t. ex. 16—17 elever. Om man kan gruppera om dessa klasser så att de blir större, är det bra. Disciplinproblemen är i och för sig inte ett dugg värre i en klass med 24 elever än i en klass med 22 elever; det beror på var på skalan klassen befinner sig. Har man 30 elever är det nog en lättnad att slippa två elever till, men har man 22 och får ytterligare två elever kan det många gånger vara en fördel ur arbets-synpunkt.

Jag måste också reagera mot vad fru Nettelbrandt sade om kommunernas skrytbyggen. För något årtionde sedan kunde man i enstaka kommuner finna skolbyggen som kunde betecknas som skrytbyggen. I dagens läge sitter emellertid alla kommuner så trångt — allra helst de växande kommunerna som ideligen ställs inför nya skolproblem — att ingen enda kommunalman är med på att bygga dyrare än som är absolut nödvändigt. Jag kan försäkra att varje förslag till rationalisering kommer att hälsas med allra största tillfredsställelse av alla kommunalmän.

Kommunalmännen vet emellertid av erfarenhet att provisorier ofta blir mycket dyrbara. Ibland är paviljongerna ganska utrymmeskrävande, och även om själva byggnaderna blir billigare, så blir tomtkostnaderna högre när man bygger mera utbrett. Detta medför också att ledningarna blir dyrare. Sanitära anordningar, brandskyddsanordningar o. s. v. liksom alla specialsalar är fullt ut lika dyra. Det är enbart klassrum man kan bygga billigare på detta provisoriska sätt.

Fru Nettelbrandt sade att ett provisorium skulle kunna bestå i 30 år. Men en byggnad som är helt försliten efter 30 år börjar bli schabbig efter fem år. Provisorier är mycket dyra i underhåll, och kommunerna måste tänka inte

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

bara på byggnadskostnaderna utan också på underhållskostnaderna.

Jag tror alltså inte att det är så mycket att vinna på provisorier. Vid enstaka tillfällen kan man kanske åstadkomma en god lösning genom att sätta upp en mera barackliknande byggnad vid en skola, men många gånger blir besparingen mycket obetydlig. Kan det verkligen bevisas att lösningar av detta slag är både ändamålsenliga och billiga tvekar säkerligen ingen kommunalman att använda den utvägen.

Det talas så mycket om rationaliseringar på byggnadsområdet och om nyheter som kommer fram, men hittills har inte någonting inneburit ett verkligt förbilligande. Kan skolöverstyrelsens arbetsgrupper hjälpa oss härmed kommer det att hälsas med den allra största tillfredsställelse i kommunerna.

Fru **NETTELBRANDT** (fp):

Herr talman! Det var ett intressant meddelande som fröken Olsson lämnade när hon sade att faran inte är att man har för stora klasser, utan att man har för små klasser. Jag ifrågasätter inte att fröken Olsson varit en idealisk lärare, men däremot tror jag att de ideal hon företräder i dessa frågor ingalunda omfattas av övriga lärare i detta land.

Fröken Olsson sade vidare att jag skulle ha påstått att B-skolor är reaktionära, och hon konstaterade själv att vi har B-skolorna att tacka för mycket i detta land. I den senare delen av detta påstående vill jag instämma. Den första delen av påståendet var däremot felaktig; jag har över huvud taget inte sagt något sådant. Däremot anser jag att det är ett reaktionärt steg inom skolpolitiken, om man börjar gå tillbaka till B-skolor t. o. m. inom våra tätortsområden. Därmed är inte sagt att inte utomordentligt viktiga uppgifter har fullgjorts på ett skickligt sätt av B-skollärarna. Men dessutom passar den metodiken bättre för vissa delar i detta land

än för övriga — det är emellertid en annan fråga.

Beträffande skrytbyggen sade fröken Olsson att för något årtionde sedan kunde man finna exempel härpå. Jag har många exempel på skrytbyggen som ingalunda är något årtionde gamla. När man själv har kunnat konstatera att valet ibland står mellan byggnader med kostnader per klassrum på 200 000—225 000 kronor och byggnader med kostnader per klassrum på 40 000 kronor eller dylikt vet man vilka skillnader vi har att röra oss med.

Jag hoppas att fröken Olsson kan få tillfälle att studera alla de exempel som finns i denna riktning, innan det blir fråga om att ta ställning till dessa frågor i riksdagen.

Herr **NORDSTRANDH** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast kort konstatera — och det gör jag med tillfredsställelse — att fröken Olsson erkänner, att två elever mindre i en klass med 30 elever på högstadiet har betydelse för lärarnas och därmed även för elevernas arbetssituation.

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Oändligt många gånger har vi i denna kammare lyssnat till fröken Olsson och beundrat hennes förmåga att med balans, erfarenhet och klokskap göra sådana inlägg i debatten att denna verkligen koncentreras till väsentligheter. Desto mera häpnadsväckande är det att i dag höra hur herr Nordstrandh lyckats hetsa upp fröken Olsson till den grad att hon säger saker som varken hör hemma i verkligheten eller som hon själv vid närmare eftertanke förmodligen vill stå för.

Jag kan börja med att konstatera att fröken Olsson, som ju är en ståndaktig tennsoldat när det är fråga om att kämpa för stora klasser, dock har flyttat sina positioner en aning under de senaste tio åren. För tio år sedan sade frö-

Svar på interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

ken Olsson vid ett tillfälle, att klasser med mindre än 25 elever ville hon inte gärna se. I dag godtar hon och t. o. m. berömmar klasser med 22, 23 och 24 elever. Redan det är glädjande.

För ungefär tio år sedan sade fröken Olsson att några kommunala skrytbyggen kände hon inte till. I dag vet hon att det för ungefär tio år sedan förekom kommunala skrytbyggen.

Men det verkligt allvarliga i fröken Olssons inlägg var påståendet att paviljongbyggandet enbart skulle utnyttjas för klassrumsbyggandet och icke för byggande av specialrum. Fröken Olsson har väl ändå rest här i landet med statsutskottets andra avdelning och haft tillfälle att se högstadieskolor av paviljongtyp, där man med utnyttjande av markresurserna på ett fördelaktigt vis och till lägre byggnadskostnad men ändå på ett sätt som tillfredsställer lärarna har använt paviljongtypen just för institutionslokaler. Res annars till Linköping och se på tekniska gymnasiet där, som på ett tidigt stadium visade oss, att det var möjligt att med låga anläggningskostnader och rimliga driftkostnader utnyttja paviljongtypen även för dessa ändamål.

Herr talman! Det är många andra viktiga ärenden som väntar oss i dag, men jag vill med ett par ord ytterligare beröra konsekvenserna av elevantalets storlek för skolbyggandet, eftersom statsrådet Edenman nog litet för lätt förde den frågan åt sidan i sin replik till fru Nettelbrandt.

Det förhållandet att skolberedningens bedömning av skolbyggandet per år inte svarar mot de faktiskt anmälda önskemålen säger oss bara, att ambitionen har växt ute i kommunerna och att den utveckling som man 1960, 1961 och 1962 kunde förutse inte låter sig bindas i förväg av en utveckling vars alla detaljer man inte kan känna till. När 1962 års riksdag beslöt att på en gång höja skolbyggnadsanslaget från 225 miljoner kronor till 350 miljoner kronor

om året var det i sig en så revolutionerande tilldragelse, att jag skulle ha velat se den statliga utredning som den gången hade vågat begära mer.

Nu är emellertid viktigt att slå fast att regeringen är beredd att gå vidare på skolbyggnadsrationaliseringens väg. Jag fäster särskilt stor vikt vid att finansministern under sina resor ute i landet så energiskt för denna rationaliserings talan. Hans senaste fynd är ju en skola med arkitektritade klädhängare, men det är bara en pikant detalj i det hela. Viktigare är att finansministern tycks ha blivit på det klara med att det är nödvändigt att fullfölja den linje som bekämpades från regeringens sida på 1950-talet och dels utnyttja trähuspaviljongerna, dels införa elementbyggandet som ett väsentligt led i skolbyggandet. Därvidlag har regering, statsutskott och riksdagsmajoritet gjort sig skyldiga till åtskilliga försyndelser, innan man har dragit de slutsatser man nu är beredd att dra.

Till sist ett par ord till herr Nordstrandh. Han betonade så riktigt att det är i klassrummet som den dramatiska verkligheten utspelas, men jag förstår inte varför han i samma andedrag måste nedvärdera riksdagens roll i detta sammanhang. Dagens minskade klassavdelningar är ändå produkten av en politisk uppgörelse som riksdagen godkände 1962. Herr Nordstrandh har oändligt många yrkeskolleger som år efter år har trälät i den gamla realskolan med klasser på över 35, ja, upp till 38, 39 och 40 elever. Samma lärare kan i dag tjänstgöra på grundskolans högstadium i klasser som har omkring 25 elever. Det borde väl någon gång kunna erkännas av dem som på 1950-talet sade att den viktigaste skolreformen är en minskning av elevantalet, att genom det då så omdiskuterade beslutet om grundskolan uppnåddes en väsentlig förändring. Fäster man så avgörande vikt vid disciplinläget på högstadiet — som man också bör göra, eftersom det är där som

Svar på interpellation ang. trafiksituationen inom statens järnvägar

elevernas karaktärsutveckling i stor utsträckning grundläggs — bör man också i hederlighetens namn erkänna att 1962 års riksdagsbeslut om skolreformen har skapat en helt ny förutsättning för ett bättre samarbete mellan lärare och elever. Och jag hoppas, herr Nordstrandh, att lärarna då inte sitter kvar i katedern, utan verkar nere i klassrummen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. trafiksituationen inom statens järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat mig *dels* om jag är beredd att lämna en redogörelse för orsakerna till den i vintras rådande trafiksituationen inom SJ, *dels* om jag anser att kraven på trafiksäkerheten inom SJ är tillfredsställande i nuvarande läge, *dels* vilka åtgärder jag har för avsikt att vidta för att komma till rätta med missförhållandena, *dels* om jag har för avsikt att medverka till att en beredskapsplan upprättas inom SJ, så att situationer som den aktuella kan undvikas i framtiden.

SJ har i början av april gett ut en egen officiell informationsskrift om järnvägens trafikproblem under vintern 1965/66. För min del har jag i riksdagen vid ett par tillfällen — senast i första kammaren den 10 mars i år — utförligt besvarat interpellationer om dessa problem. I vad avser den första delen av interpellationen tillåter jag mig hänvisa herr Gustavsson till SJ:s utförliga redogörelse. Jag vill i sammanhanget framhålla att SJ i slutorden i informationsskriften konstaterar, att man under den svåra vinterperioden dåligt

motsvarat de förväntningar, som vi alla ställt på SJ, och att allt skall göras för att återvinna förtroendet för järnvägen.

I fråga om trafiksäkerheten har de stationära säkerhetsanordningarna effektiviserats väsentligt under senare år. Anläggningarna är av hög standard. Under tider med vissa störningar i trafiken sätts emellertid även säkerhetstjänsten på svåra prov. Det bör understrykas att detta inte innebär att något avkall görs på säkerhetskraven. Tåghastigheten har på grund av det stora antalet rälsbrott satts ner i stor omfattning. Att antalet lok och vagnar som tagits ur trafik under den gångna perioden blivit stort, beror till viss del på att säkerheten ej fått eftersättas. Dessa förhållanden har i vinter påtagligt bidragit till att öka tågförsejningarna.

Herr Gustavsson har anfört att strävandena att ersätta undermålig rullande materiel med sådan som är godtagbar från trafiksäkerhetssynpunkt inte drivs med den kraft som måste krävas. Jag har funnit anledning att särskilt bemöta detta påstående som jag antar gäller personvagnarna med tråkgorg. Under år 1965 har skärpt uppmärksamhet ägnats möjligheten att snabbt utmönstra trävagnarna i personvagnsparken. På vissa huvudlinjer är alla för resande upplåttna vagnar av stål. Samtliga sov- och restaurangvagnar är av stål. En särskild plan för avvecklingen av trävagnarna finns. Enligt den skall alla trävagnar vara borta fr. o. m. tredje kvartalet 1969. Avvecklingen har emellertid skett i snabbare takt så att trävagnar under normal trafik över huvud taget inte behöver användas. Antalet trävagnar har under år 1965 minskats från 500 till 245. Ett 50-tal stål- vagnar är beställda för leverans under nästa år.

För att få underlag för en bedömning av vilka åtgärder som krävs för att så långt det är möjligt förebygga att vinterns trafiksituation upprepas har från departementets sida vissa uppgifter begärts in från SJ till den 7 juni. Jag räk-

Svar på interpellation ang. trafiksituationen inom statens järnvägar

nar med att detta material kommer att ge underlag för en mera fullständig bedömning av hela frågan.

I vad avser den sista delfrågan vill jag framhålla att ingen organisation normalt kan vara rustad att utan vidare klara av en så utomordentligt besvärlig situation som den i vintras. En sådan organisation skulle bli alltför kostsam. I stället får omDispositioner och särskilda insatser vid behov göras inom den ordinarie organisationens ram vid extraordinära situationer. På reparationsidan åstadkoms snabbt en sådan temporär specialorganisation när loksituationen blev verkligt prekär i februari. Mot bakgrunden av vinterns erfarenheter kommer att övervägas vilka ytterligare åtgärder som kan behöva planeras och organisatoriskt förberedas för att på ett bättre sätt möta situationer av detta slag.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Interpellationen interpellades vid en tidpunkt då det förelåg en mycket prekär trafiksituation, men även om situationen i dag är annorlunda saknar inte interpellationens frågeställningar aktualitet.

I fråga om orsakerna till vinterns trafikchaos hänvisar statsrådet till SJ:s redogörelse, som kammararens ledamöter redan tidigare fått och som jag också tagit del av. Vid ett studium av denna redogörelse tycker jag att man i alltför hög grad åberopar den onormala väderlek som rått, de snöförhållanden som förekommit o. s. v. Men vi har ju litet till mans upplevt snöhindren i vinter och vet att en sådan vinter ställer oerhörda krav på en trafikapparat av SJ:s dimensioner, om den skall kunna fungera.

Nu har den inte fungerat. Statsrådet

erinrar i sitt svar om slutorden i SJ:s informationsskrift, där det konstateras att SJ under den svåra vinterperioden dåligt har motsvarat de förväntningar som vi alla har ställt på trafikföretaget. Till detta har jag ingen avvikande mening i förhållande till statsrådet och SJ. Men det räcker inte att bara konstatera den saken och säga att det har varit mycket snö med åtföljande hinder och skador. Kvar står frågan huruvida SJ har haft trafikapparaten i högsta trim inför vintersäsongen. Har man inom SJ till följd av den starka rationaliseringen kanske inte hunnit med att sköta underhållet och att ge lok- och vagnparkerna den extra service som fordras för en vintersäsong? Vi bilägare vet litet var att bilen måste ges en extra service inför en vintersäsong. Detsamma måste givetvis gälla beträffande SJ och dess materiel.

Det har ofta framhållits, bl. a. i pressen, att SJ under goda år har eftersatt underhållet av maskiner, vagnar, lok och banvallar genom en stark rationalisering av personalen på underhållssidan. Därför ställer jag frågan: Är det så, herr statsråd, att SJ i sin iver att rationalisera har alltför mycket minskat ned den för underhållet erforderliga personalen? Eller har man rationaliserat bort tidigare erfarenheter på området?

Det gäller här ett för näringsliv och samhälle oerhört viktigt område; järnvägstrafiken är en livsnerv i samhället. Kan man då — som synes ha skett — i sina rationaliseringssträvanden utgå ifrån att det alltid kommer att vara solsken och vackert väder här i landet? Alla vet att det inte blir så, och vi har också fått uppleva något helt annat. Det kan bli snö, tjäle och strida vårflöden, och detta måste naturligtvis också SJ vid sin rationalisering ta hänsyn till.

SJ:s informationsskrift berör bl. a. omorganisationen av järnvägstrafiken. Man vill inte direkt erkänna att denna omorganisation bär skulden till rådan-

Svar på interpellation ang. trafiksituationen inom statens järnvägar

de trafikförhållanden, men det talas om att organisationen har varit hårt pressad och knappast hunnit bli stabiliserad efter den omfattande omorganisation som företagits. Härav tycker jag framgår att organisationen inte hunnit ta fast form efter den snabba omläggningen och därför helt enkelt inte orkat med de påfrestningar som förekommit denna vinter. De farhågor som från sakkunnigt håll uttalades innan SJ:s nya organisation beslöts har besannats. Det säger väl en hel del. På papperet upptagna förslag håller inte alltid, när de konfronteras med den kalla verkligheten.

Då det gäller trafiksäkerheten hänvisar statsrådet till att de stationära trafiksäkerhetsanordningarna under senare år har effektiviserats väsentligt. När jag ställde min fråga, tänkte jag i första hand på rullande materiel, d. v. s. vagnar och lok. Att dessa blir nedslitna och sättes ur funktion under tider då de är i trafik anser jag utgöra en väsentlig risk. Förhållandena är därför inte tillfredsställande ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Den 16 februari i år hade SJ inte mindre än 162 skadade lok eller 23 procent av alla ellok i linjetjänst. Detta har i och för sig varit en trafikrisk. För vagnarnas del — det gäller här stålvagnar — var siffran 221 skadade eller 16 procent.

I min interpellation har jag bl. a. sagt att det vill synas som om strävandena att ersätta undermålig materiel, som kommer till användning särskilt vid högtrafik, med ur trafiksäkerhetssynpunkt godtagbar sådan inte drives med den kraft som måste krävas. Detta gillar inte statsrådet, som anser att det behövs ett särskilt bemötande. Jag tackar för upplysningen att det här kämpas för fullt med att exempelvis få bort de gamla tråvagnarna. Men vi kan inte tala om en tillfredsställande ordning i detta fall förrän varje tråvagn har tagits ur trafik.

Statsrådet säger vidare att departe-

mentet har infordrat vissa uppgifter till den 7 juni för att kunna göra en fullständig bedömning av hela frågan. Det är en mycket intressant upplysning. Såvitt jag kan förstå måste det efter denna vinters erfarenheter göras en ordentlig undersökning av orsakerna till vad som har hänt — en undersökning av både organisatorisk och teknisk art. Frågan är då, om den expertis, som här behövs, finns inom departementet eller om statsrådet har för avsikt att låta expertis utanför SJ och departementet göra en sådan undersökning.

Sedan säger statsrådet att ingen organisation normalt kan klara av en så utomordentligt besvärlig situation som den som rådde i vintras — en sådan organisation skulle bli alltför kostsam. Det är väl inte alltid, herr statsråd, som kostnadernas storlek är en mätare på effektiviteten. En organisation kan vara uppbyggd på olika sätt. Här är det fråga om effektivitet och trafiksäkerhet, och då måste vi rätta organisationen efter dessa krav och se till att de kan bli uppfyllda. Vad kostar det svenskt näringsliv och enskilda människor här i landet, om inte trafikapparaten fungerar?

Det finns här i Mellansverige ett annat järnvägsföretag, nämligen TGOJ. Visserligen kan det inte på något sätt jämföras med SJ, men det är dock fråga om en elektrifierad järnväg med betydande trafik mitt i landet. TGOJ har tydligen inte haft samma svårigheter med snön som SJ, trots att de klimatiska svårigheterna torde ha varit ungefär desamma.

Sedan säger statsrådet bl. a. att det på reparationsidan snabbt åstadkoms en specialorganisation när loksituationen blev verkligt prekär i februari. Kom den verkligen till stånd så snabbt? Vintern hade ju då varat i tre månader; det var först när lokskadornas frekvens nådde maximum, vilket enligt SJ-informationen skedde den 16 februari, som denna specialorganisation kom till. Då

Svar på interpellation ang. trafiksituationen inom statens järnvägar

fanns det 162 skadade lok, alltså 23 procent av det totala antalet. Men redan den 9 januari uppgick antalet skadade lok till 108, vilket var mer än dubbelt så mycket som normalt. Borde därför inte denna specialorganisation ha tillkommit på ett betydligt tidigare stadium?

Jag noterar till sist vad statsrådet avslutningsvis säger, nämligen att vissa åtgärder skall övervägas. Jag hoppas att så sker och det snabbt. Svenskt näringsliv och den svenska allmänheten har rätt att av hela svenska folkets järnväg kräva trafiksäkerhet och effektivitet — kräva att SJ åter skall kunna använda sin slogan: Res med SJ, så kommer Ni säkert fram.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Först och främst vill jag säga till herr Gustavsson i Alvesta, att trafiksäkerheten inte har eftersatts under vinterns svårigheter. Man har tvärtom, för att kunna bibehålla trafiksäkerheten helt ograverad, varit tvungen att ta betydande störningar i trafiken. Jag tycker att SJ på den punkten har handlat rätt genom att sätta trafiksäkerheten främst, även om det har lett till störningar i trafiken.

Siffrorna om trävagnarna har jag bara velat ange för att visa att man driver på snabbare än enligt planen för att få bort trävagnarna ur trafiken.

I förbigående vill jag framhålla att jämförelsen mellan TGOJ och SJ kanske inte är helt adekvat. Jag föreställer mig att denna vinter inte heller har gått spårlost förbi TGOJ. Men det väsentliga är att TGOJ har en enda linje och därför bör närmast jämföras med malmbanan. Och malmtrafiken mellan Kiruna och Narvik har också i stort sett klarats bra. Det rör sig alltså i dessa båda fall om linjer, som inte varit engagerade i det vidlyftiga bansystem som är SJ och där en störning på en punkt får dessa multiplikatoreffekter över hela systemet. På malmbanan och på TGOJ:s enda lin-

je har man således kunnat klara sig hyggligt därför att dessa banor är relativt oberoende av vad som händer i övrigt.

Så några ord till frågan om rationalisering och organisation! Det är ju två skilda problem.

Visst har SJ drivit en mycket hård rationalisering, helt i enlighet med riksdagens ofta uttalade önskemål. Den rationaliseringen har naturligtvis omfattat även huvudverkstäder och driftverkstäder, där man försökt anpassa sig till moderna metoder och rationell hantering. Men det har inte inneburit att man systematiskt och under lång tid eftersatt underhållet, utan det har inneburit en strävan att driva underhållsverksamheten på ett effektivare sätt med mindre personalåtgång.

Man kan spekulera över vad denna rationalisering medfört ur personalsynpunkt — personalstyrkan har minskat med ca 2 000 personer om året. Det är klart, att med större personal har man större reserver som kan sättas in i ett störningsläge. Å andra sidan var den större personalstyrkan tidigare bunden vid så att säga icke rationaliserade arbetsuppgifter. Därför är det långtifrån säkert att någon mera betydande del av den personalen hade kunnat användas som reservstyrka.

Det är någonting som drabbar varje rationaliserad verksamhet, att om man i effektivitetens intresse minskar den totala personalstyrkan — och SJ är i det hänseendet ett högeffektivt företag, som just tillvaratar dessa möjligheter — blir känsligheten större, när störningar inträffar.

Det generella påståendet är alltså riktigt, herr Gustavsson i Alvesta, men man skall inte dra slutsatsen att alla dessa 2 000 personer hade kunnat arbeta med att rätta till störningar.

Organisationen är en sak som inte är mätbar. Jag tror att SJ har rätt i att det inte kan konstateras att den nya organisationen haft någon försämrande

Svar på interpellation ang. trafiksituationen inom statens järnvägar

inverkan på SJ:s effektivitet — dess syfte är ju det motsatta. Men införandet av en ny organisation innebär alltid vissa omställningsproblem, och det är dem SJ pekat på.

På en punkt har emellertid generaldirektören för SJ uttalat att den nya organisationen förefaller ha varit den gamla underlägsen, nämligen när det gäller informationen. Det har varit en av Akilleshämlarna under vinterns svårigheter, och SJ kommer att studera erfarenheterna för att kunna åstadkomma förbättringar.

Det är rätt länge sedan departementet skickade ett brev till SJ, där vi bad om en genomgång av erfarenheterna från vintern och de åtgärder som kunde aktualiseras. Min åsikt är att denna genomgång i första hand bör göras inom företaget och förslag därefter framläggas av SJ. Jag anser att SJ — efter en mångårig och i stort sett mycket framgångsrik verksamhet — är värt förtroendet att primärt inom företaget få analysera situationen och redovisa förslag till förbättringar.

Slutligen vill jag bara för att inte förlänga denna debatt säga att det ligger mycket i vad Svenska järnvägsmannaförbundets ordförande, före detta ledamoten av första kammaren Gustaf Kolare för någon tid sedan framhöll vid Centrala företagsnämndens sammanträde inom SJ. Han påpekade »att vintern varit en gastkramning för både personalen och ledningen. Allmänheten kunde acceptera, att haven frös igen och sjöfarten stannade av, att flygverksamheten och Bälttrafiken inställdes och att tunnelbanorna fick störningar» — och han kunde ha tillagt att åtskilliga bilar drabbades av stora svårigheter — »men att SJ fick driftstörningar kunde man inte stå ut med. Det var lätt att bli nedslagen av ett sådant fenomen, men djupare sett låg det något positivt däri. Allmänhetens uppskattning och förtroende för SJ är så fast rotat, att man kräver att järnvägen skall funktionera

oklanderligt under alla förhållanden. Det kan vara skäl i att ta fasta på en sådan inställning och verkligen göra allt för att närma SJ till detta idealtillstånd.»

Detta Gustaf Kolares uttalande speglar också inställningen bland SJ:s personal. Jag har tidigare framhållit — och jag vill gärna upprepa det — att mycket av kritiken mot SJ under den gångna vintern, som varit hård både från allmänhetens och tidningarnas sida och här i riksdagen, är utomordentligt väl-förståelig och i sina delar berättigad. Men nästan ingen har kritiserat personalen, utan alla har haft stor respekt för dess förmåga att under mycket svåra förhållanden reda upp situationen och för den oerhörda insats, som från personalhåll gjorts för att någorlunda hyggligt klara påfrestningarna.

Det förtroende bland allmänheten som har funnits för SJ och för SJ:s utomordentliga personal på alla nivåer är ett viktigt kapital för framtiden. Förtroendet har i vinter blivit något skakat, men jag tror att vi kan ha tillit till att SJ kommer att göra sitt yttersta för att reparera de skador både i materiellt och i andligt avseende som har uppstått under denna tid. Vi skall från departementets sida följa detta arbete med den yttersta uppmärksamhet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag har inte kritiserat SJ:s personal då jag har det största förtroende för denna. Jag har dock haft en hel del kontakter med SJ-personalen och jag har funnit att det förekommer vissa olustkänslor på detta håll. Vad jag framhållit är att SJ rationaliserat så hårt, att man inte haft tillräckligt med personal särskilt på underhållssidan. Det är detta jag anser inte har framgått av svaret.

Herr statsrådet har inte heller givit något klart besked om anledningen till att under viss tid 25 procent av elloken var skadade och ur funktion. Jag tror

Svar på interpellation ang. speciella anslag för vissa särskilda broprojekt, m. m.

inte att detta bara berott på snöförhållandena, utan också på att SJ inte haft tillräckligt med personal på underhållsidan, så att loken när vintern kom inte var i tillräckligt god trim. Det var på denna punkt jag tog upp en jämförelse med TGOJ. Jag vet mycket väl att det inte går att göra jämförelser i några andra avseenden.

Vidare menar jag att det uppstått så allvarliga störningar under den gångna vintern att dessa inte går att bortförklara. Statsrådet säger nu att vi med förtroende skall överlåta detta till SJ, men i sitt svar uttalar statsrådet att han till den 7 juni begärt att få vissa uppgifter, på grundval av vilka man skall inta ståndpunkt. Jag förutsätter att man även med dessa uppgifter som grundval verkligen skall analysera det läge som har rått.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag skall inte gå in på den långa redogörelse som SJ har lämnat beträffande vad som hände med loken, eftersom jag kanske inte är tillräckligt tekniskt kunnig för att ge mig så djupt in på detta område. Alla hjulskador och andra fel som har uppstått har emellertid med väderleken att göra, vilket SJ har lyckats bevisa på ett ganska genomlysande sätt i sin informationsskrift, där detta är ett av huvudnumren. Jag tror alltså inte att skadorna beror på ett genomgående eftersättande av lokunderhållet. Däremot sker en kontinuerlig förnyelse av lokparken, och det finns tankar på att gå ännu snabbare fram än man hittills kunnat göra.

Det finns inte heller någon motsättning mellan det förtroende jag uttalade för SJ:s vilja och förmåga att självt gå igenom denna situation och det faktum att departementet har infordrat uppgifter. För det första innebär detta att vi har begärt att företaget självt skall sammanställa och analysera materialet samt

lägga fram förslaget och inte i första hand gått till utanförstående expertis. En sådan fråga uppstår över huvudtaget inte förrän vi får se materialet. För det andra har vi begärt in materialet för att kunna se vilka åtgärder på departementsnivå som kan aktualiseras.

SJ är och skall i största möjliga utsträckning vara ett självständigt företag, drivet efter företagsekonomiska riktlinjer, men det hindrar inte att det finns många nära kontaktpunkter mellan företaget och departementet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Inte heller jag är tekniker, men även jag har haft möjligheter att diskutera frågan med tekniker som kan dessa saker.

Jag vill när det gäller den stora procenten lokskador bara erinra herr statsrådet om att vi upplevde mycket svåra vintrar på 1940-talet. Jag tror att det vid detta tillfälle var betydligt färre lokskador än vi har haft denna vinter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. speciella anslag för vissa särskilda broprojekt, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat mig om jag är beredd att framlägga förslag om speciella anslag för särskilda broprojekt, varvid som exempel nämns en bro till Öland och en bro mellan Frösön och Östersund. Vidare har herr Larsson frågat om man från kommunikationsdepartementets sida kan vänta att vid inplacering av projekt i storbroplanen särskild hänsyn kommer att tas till de konsekvenser, som en nedläggning av flottningen i Indalsälven och Ljungan innebär.

Svar på interpellation ang. speciella anslag för vissa särskilda broprojekt, m. m.

De medel som statsmakterna årligen anvisar för den ordinarie statliga väg- och brobyggnadsverksamheten fördelar sig på de fyra anslagen Byggande av riksvägar, Byggande av länsvägar, Byggande av ödebygdsvägar och Byggande av storbroar. Under sistnämnda anslag beräknas medel för brobyggnadsföretag, vilka var för sig beräknas kosta mer än 3 miljoner kronor. Fördelningen mellan de olika anslagen blir beroende på omfattningen av de projekt som är aktuella för utförande. För budgetåret 1966/67 utgör anslaget till byggande av storbroar cirka 7 procent av de sammanlagda väg- och brobyggnadsanslagen.

Enligt min mening är det inte motiverat att dela upp de medel som anvisas för den ordinarie statliga väg- och brobyggnadsverksamheten på ytterligare riksstatsanslag.

Beträffande herr Larssons andra fråga vill jag anföra att ombyggnaden av vägnätet inom områden som berörs av flottningsnedläggningar bör bedömas enligt allmänt tillämpade prioriteringsregler. Dessa innebär bl. a. att hänsyn tas till näringslivets behov av goda transportmöjligheter. I den mån storbroar blir aktuella att utföra bör de prioriteras tillsammans med andra angelägna väg- och brobyggnadsföretag i den ordning som gäller för inplacering av företaget i flerårsplanerna. Kungl. Maj:t kommer under innevarande år att — efter förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — fastställa flerårsplan för byggande av storbroar under perioden 1967—1971.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Jag har ansett det angeläget att få denna fråga belyst av den ansvarige departementschefen därför

att viss oklarhet kan sägas råda beträffande statsmakternas syn på investeringar i brobyggnader.

Svaret har väl inte helt infriat mina förhoppningar om en klar beredvillighet från statsrådets sida att beakta de särskilda omständigheter som föranleder nybyggnader av broar. Jag har i min interpellation nämnt ölandsbron som ett exempel på unika projekt och som ett annat den planerade nya broförbindelsen mellan Frösö köping och Östersunds stad. I det senare fallet föreligger, som jag framhöll i min interpellation, den särskilda omständigheten att såväl stambanan Östersund—Storlien som inlandsbanan korsar den nuvarande bronns tillfartsleder omedelbart intill ena landfästet, med svåra trafikstockningar som följd. Sådana speciella trafikproblem borde man kunna lösa utan att belasta det ordinarie storbroanslaget. Detta är så mycket mer påtagligt i den bygd jag kommer ifrån eftersom den har en speciellt besvärlig trafiksituation till följd av bristen på broar. Den jämtländska storsjöbygden med en för Norrlands inland unik befolkningskoncentration splittras av Storsjöns långsmala vikar, vilket komplicerar kommunikationerna.

I min interpellation har jag nämnt att ett aviserat projekt över SannsunDET betraktas som speciellt angeläget för näringslivets utveckling i storsjöbygden, liksom att en likaledes aviserad bro över Indalsälven vid Lit betraktas som synnerligen angelägen ur skogsbrukets synpunkt.

Här kommer jag till den andra speciella omständighet som motiverar en särbehandling av vissa brobyggnadsprojekt. Det är nu klart att den omfattande virkesflottningen på Indalsälven och Ljungan skall upphöra före 1970. Detta medför en mångdubbling av belastningen på vägnätet i Jämtlands och Västernorrlands län. Det rör sig om mycket betydande transportkvantiteter som kommer att utgöra en hård belast-

Svar på interpellation ang. speciella anslag för vissa särskilda broprojekt, m. m.

ning på kommunikationsnätet. Enligt skogsvårdsstyrelsen i Jämtlands län beräknas nämligen virkestransporterna på de mest belastade vägarna per år räknat uppgå till över 200 000 ton på riksväg 86 vid Bispfors i östra Jämtland och till över 400 000 ton på europaväg 75 vid Krokombro. Som jämförelse kan jag nämna att skogsbrukets transportutredning 1959 inte räknade med att någon väg i Jämtlands län skulle få uppta större virkestransporter än 50 000 ton per år. Nämnda nedläggning av flottningen innebär alltså på ett av de mest utsatta ställena inemot en tiodubbling av transportvolymen.

Det finns alltså klara skäl för en forcerad brobyggnad, och därför bör enligt min uppfattning en särbehandling av de nämnda broprojekten i Jämtland — Frösöbron och broarna över Sannundet och Indalsälven vid Lit — vara motiverad.

Statsrådet säger nu att ombyggnaden av vägnätet inom områden som berörs av flottningsnedläggningar bör bedömas enligt allmänt tillämpade prioriteringsregler, och att hänsyn skall tas till näringslivets behov av goda transportmöjligheter. Statsrådet säger vidare att i den mån storbroar blir aktuella att utföra bör de prioriteras tillsammans med andra angelägna väg- och brobyggnadsföretag i den ordning som gäller för inplacering av företag i flerårsplanerna.

Herr talman! Jag tolkar detta så, att statsrådet vid fastställande av flerårsplanen för brobyggandet är beredd att med allvar pröva de angelägna behov som har aktualiserats i min interpellation.

Jag ber att än en gång få tacka statsrådet för svaret.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Får jag bara säga, att jag inte handlar på eget bevåg. Riksdagen

har visserligen uttalat, att man vill ha särskilt anslag för storbroar — d. v. s. för broar som drar en kostnad på över 3 miljoner kronor — men riksdagen har också ett antal gånger avvisat tanken på en ytterligare uppsplättning av anslaget med en specialberäkning för varje enskild bro. Riksdagen vill alltså ha ett klumpanslag för brobyggande. Mitt svar avspeglar ju bara denna av riksdagen så klart uttalade mening.

Det är klart att olika projekt får trängas med varandra inom ett sådant klumpanslag. Herr Larssons i Norderön interpellation andas något av oro för att ölandsbron skall bli så dyr, att det inte blir någon plats för andra broprojekt. Naturligtvis tar ett så stort företag en betydande del av tillgängligt anslagsutrymme i anspråk. Men är vi inte beredda att ta den konsekvensen, skall vi inte ge oss på så stora företag som exempelvis ölandsbron.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag vill ytterligare poängtera, att jag inte på något sätt är ute efter ölandsbron. Jag anförde bara detta broföretag som ett exempel och övergick sedan omedelbart till att belysa vilka praktiska konsekvenser ett sådant företag kan få inom mitt eget område.

Jag vill emellertid än en gång notera, att statsrådet uttalat att en prioritering skall komma till stånd vid fördelningen av anslaget särskilt med hänsyn till behovet av att tillgodose näringslivet och i detta speciella sammanhang med hänsyn till att flottlederna läggs ned. Jag tar ytterligare fasta på det och vill samtidigt erinra om att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens inventering visar att vägarna i Jämtlands län befinner sig i bottenläge vad beträffar godtagbar standard. De synpunkterna bör man ha i minnet när flerårsplanen fastställs.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har i en interpellation bett mig lämna en redogörelse för principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster. Interpellationen har föranletts av att en annons förekommit om en ledig tjänst som reparatör vid ett kommunalt elverk under rubriken: »Fotbollsspelare av div. II-klass.»

Till svar på interpellationen får jag utan att gå in på det enskilda fallet anföra följande.

Kommunallagarna innehåller inga bestämmelser om att eller hur kommunal tjänst skall utannonseras. I fråga om tjänster inom kommunala förvaltningsområden som är reglerade särskilt, t. ex. skolväsendet, finns i flera fall sådana bestämmelser i författningarna. I andra fall kan bestämmelser om förfarandet när tjänst skall ledigförklaras finnas i kommunalt tjänstereglemente eller i avtal mellan kommun och vederbörande personalorganisation.

Några föreskrifter i detalj om t. ex. vad annons om ledig tjänst skall innehålla i fråga om meritkrav torde inte förekomma. Som allmän princip vid tillsättning av offentliga tjänster gäller att inga andra meriter får beaktas än sådana, som har betydelse för tjänsten. Därför bör givetvis också endast sådana meriter anges i annonsen.

Vidare anförde:

Fru RYDING (k):

Herr talman! Först ber jag att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min interpellation. Jag är helt tillfreds med vad som sägs om de allmänna principerna vid utformningen vid annonsering av offentliga tjänster, nämligen att inga andra meriter får beaktas vid till-

sättningen än sådana, som har betydelse för tjänsten i fråga, samt att givetvis endast sådana meriter bör tas med i annonserna. Vad jag reagerade mot i det speciella fall som jag har relaterat i min interpellation var att man genom annonsen direkt vände sig till en kategori av människor, nämligen fotbollsspelare av division II-klass. Jag anser att ett sådant förfaringsätt innebär en diskriminering av andra grupper av människor. Däremot angavs ju senare i annonsen endast de meriter som den sökte förste reparatören skulle besitta rent yrkesmässigt.

Jag har i efterhand erfarit att man i ifrågavarande kommun befann sig i ett nödläge, då man tidigare hade annonserat ut tjänsten i gängse form utan att lyckas få någon sökande. Den av mig påtalade annonsen var en sista utväg i detta nödläge. Man får kanske därför betrakta detta som ett olycksfall i arbete till följd av en uppkommen nödsituation. Men det är väl ändå bra ljusblått att tro att man skulle lyckas bättre genom att vända sig till just en kategori av människor och diskriminera andra. Den som är god fotbollsspelare sparkar säkert boll där han redan finns och är nog inte så benägen att flytta på sig, såvida han inte kan erbjudas betydligt större löneförmåner och även andra förmåner på ett nytt ställe. Detta är väl också den egentliga anledningen till att man misslyckats att skaffa sökande till tjänsten. Men detta problem ligger ju helt utanför vad som berörs i interpellationen, och jag skall därför inte vidareutveckla frågan i detta sammanhang.

Till sist vill jag, som jag också framhöll i min interpellation, önska att även alla fotbollsspelare får goda anställningar, liksom jag önskar alla kommuner lycka till i sina strävanden att i fortsättningen dra till sig goda fotbollsspelare — dock utan att tillgripa en annonsering av nu påtalad art. Till statsrådet Lundkvist ber jag att ännu en gång får framföra mitt tack för det snabba och konkreta svaret.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Utöver det svar jag lämnade på interpellationen kanske jag ändå i rättvisans namn bör tala om, att enligt vad jag har erfarit har inte kommunen infört den senare annonsen, utan den annonsen har införts av annan. Kommunen införde den första annonsen utan den rubrik som omtalas i interpellation, och sedan har som sagt någon annan satt in den senare annonsen.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Den upplysningen har jag inte fått. Eftersom svaret på annonsen skulle ställas till kommunalkontoret och eftersom annonsen helt och hållet gällde en kommunal tjänst, så kunde jag inte drömma om att en annan organisation eller en enskild person kunde ha satt in en sådan annons med det kommunala verkets underskrift.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 121, angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m.

§ 10

Föredrogs statsutskottets memorial nr 78, angående överlämnande till bankoutskottet av vissa till statsutskottet hänvisade motioner i viss del.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Lindahl* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan

Statsbidrag till folkhögskolor

att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Statsbidrag till folkhögskolor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till folkhögskolor jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkterna D 59, 60 och 64, s. 329 och 341 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1966) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1966/67 beräkna dels till Bidrag till driften av folkhögskolor ett förslagsanslag av 37 085 000 kr., dels till Bidrag till arvoden åt skolläkare vid folkhögskolor ett förslagsanslag av 49 000 kr., dels ock till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.

I propositionen nr 42 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 februari 1966, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats angående statsbidrag till folkhögskolor fr. o. m. budgetåret 1967/68, dels till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 085 000 kr., dels till Bidrag till arvoden åt skolläkare vid folkhögskolor för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 49 000 kr., dels ock till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.

Statsbidrag till folkhögskolor

I förevarande sammanhang hade utskottet förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Larfors m. fl.* (I: 650) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 800);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Blomquist* och fröken *Stenberg* (I: 653) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 805), i vilka hemställts att riksdagen måtte fastställa relationstalet för lärartäthet vid folkhögskola till 2,4;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 654) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* (II: 804), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 42 måtte besluta 2. att det s. k. relationstalet för lärartilldelning fastställdes till 2,4, 4. att fr. o. m. budgetåret 1966/67 utbyta 10 icke ordinarie lärartjänster vid folkhögskola mot lika många ordinarie, 5. att utöver Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag till Klarälvdalens folkhögskola även bevilja Kjesäters folkhögskola och ledarinstitut statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1966/67, 6. att i anledning av förslagen i punkt 4 och 5 således till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 347 500 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 655) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglösa m. fl.* (II: 806), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 42 måtte 3. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionerna anförts beträffande veckoarbetstidens längd, 4. i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin uppfattning framföra, att statsbidraget för lärarlönkostnaderna borde grunda sig

på en lärartäthet motsvarande relations-talet 2,4.

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 655 och II: 806, i vad de avsåge saneringsbidraget, icke måtte bifallas av riksdagen;

2. att motionerna I: 654 och II: 804, i vad de avsåge statsbidrag till löner åt s. k. kringpersonal, icke måtte bifallas av riksdagen;

3. att motionerna I: 655 och II: 806, i vad de avsåge veckoarbetstidens längd, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. att motionerna I: 653 och II: 805, I: 654 och II: 804 samt I: 655 och II: 806, sistnämnda fyra motioner i vad de avsåge relationstalet för lärartäthet vid folkskolor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. att motionerna I: 655 och II: 806, i vad de avsåge inackorderingspriset för elever vid folkhögskolor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats angående statsbidrag till folkhögskolor fr. o. m. budgetåret 1967/68;

7. att motionerna I: 650 och II: 800, I: 654 och II: 804 samt I: 655 och II: 806, samtliga motioner i vad de avsåge statsbidrag till Kjesäters folkhögskola, icke måtte bifallas av riksdagen;

8. att motionerna I: 654 och II: 804, i vad de avsåge utbyte av tio icke-ordinarie lärartjänster mot ordinarie sådana tjänster, icke måtte bifallas av riksdagen;

9. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 650 och II: 800, I: 654 och II: 804 samt I: 655 och II: 806, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 085 000 kr.;

10. att riksdagen måtte till Bidrag till arvoden åt skolläkare vid folkhögskolor för budgetåret 1966/67 på driftbud-

geten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 49 000 kr.;

11. att riksdagen måtte till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Per Jacobsson, Dahln, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Nihlfors, Antonsson, Mattsson, Källstad* och *Tobé*, vilka ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 655 och II: 806, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört i fråga om veckoarbetstidens längd;

2) av herrar *Per Jacobsson, Virgin, Dahln, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Wallmark, Bohman, Turesson, Nihlfors, Antonsson, Mattsson, Källstad* och *Tobé*, vilka ansett

dels att utskottet under 4. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 653 och II: 805, I: 654 och II: 804 samt I: 655 och II: 806, sistnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, besluta om en fyraårig försöksverksamhet som ledde till relationstallet 2,3 för beräkning av statsbidraget till lärarlöner vid folkhögskolor;

dels ock att utskottet under 6. — under förutsättning av bifall till reservationen beträffande hemställan under 4. — bort hemställa,

att riksdagen måtte — med den ändring som föranleddes av vad reservanterna anfört — godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats angående statsbidrag till folkhögskolor fr. o. m. budgetåret 1967/68;

3) av herrar *Per Jacobsson, Dahln, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Nihlfors, Antonsson, Mattsson, Källstad* och *Tobé*, vilka ansett

dels att utskottet under 8. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av

Statsbidrag till folkhögskolor

motionerna I: 654 och II: 804, såvitt nu var i fråga, besluta att fr. o. m. budgetåret 1966/67 tio icke-ordinarie lärartjänster måtte utbytas mot lika många ordinarie sådana tjänster;

dels ock att utskottet under 9. — under förutsättning av bifall till reservationen beträffande hemställan under 8. — bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 654 och II: 804 ävensom med avslag å motionerna I: 650 och II: 800 samt I: 655 och II: 806, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 172 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr TURESSON (h):

Herr talman! I proposition nr 42 har framlagts de förslag om ändrade regler för statsbidrag till folkhögskolorna, som statsutskottet behandlar i detta utlåtande. De nya reglerna innebär en ökning av statsbidragen, framför allt till lärarlöner. De innebär bl. a. införandet av nya bidragsformer, som möjliggör en upprustning av pedagogiska hjälpmedel, en förstärkning av den s. k. kringpersonalen — ett mystiskt ord för vaktmästare, biblioteks- och laboratoriepersonal — och de innebär också att i byggnadsbidragen skall kunna ingå kostnaderna för inventarier i elevhemmen.

Totalt sett får man säga att de nya reglerna genom den översyn som bidragen har fått innebär en rationalisering men också, som jag inledningsvis sade, en ökning av bidragen till folkhögskolorna. I släptåg med detta har man sett över en del andra förhållanden, framför allt dem som rör undervisningstiden per vecka i folkhögskolorna och lärartätheten.

Beträffande undervisningstiden konstaterar man att det råder högst varie-

Statsbidrag till folkhögskolor

rande förhållanden vid olika folkhögskolor. I propositionen påminner man om att det är Kungl. Maj:t som har att bestämma om huruvida man skall införa några förändringar beträffande undervisningstiden per vecka. Departementschefen anmäler att han ämnar utfärda föreskrifter om en maximitid, som för vissa folkhögskolor, kanske många av dem, kommer att innebära en minskning av undervisningstiden per vecka.

I samband med detta har farhågor uttalats för att denna minskning i undervisningstid per vecka skall gå ut över vissa av de undervisningsgrenar som omhuldas vid folkhögskolorna och som säkerligen har stor betydelse, t. ex. undervisning i konstnärliga och praktiska ämnen. Å andra sidan kan man naturligtvis hävda, att denna undervisning av detta skäl inte behöver komma bort i programmet; den kan mycket väl förekomma inom ramen för studiecirkelverksamheten.

För min del förstår jag väl de betänkligheter som kan riktas mot detta s. k. ingrepp i folkhögskolornas frihet att själva bestämma över denna sak, men jag har inte kunnat finna att ingreppet är av så väsentlig art, att det bör föranleda några uttalanden. Man får därför hoppas att även om Kungl. Maj:t föreskriver en maximitid det skall finnas möjligheter att inom studiecirkelorganisationen bibehålla den frivilliga undervisningen i ifrågavarande ämnen. Det är angeläget att denna undervisning finns kvar.

Vad beträffar den andra frågan som kommit i släptåg med rationaliseringen samt utbyggnaden och omorganisationen av statsbidragsverksamheten, d. v. s. den som rör lärartätheten, kan sägas att man kunnat konstatera att antalet lärartimmar per elev och vecka i folkhögskolorna för närvarande är 2,42 eller avrundat 2,4. I propositionen sägs det att genom den sänkning av maximitiden undervisningstimmarna per

vecka som föreslås kan detta lärartäthetstal, det s. k. relationstalet, minskas till 2,2. Därigenom närmar man sig det tal som förutsättes komma att gälla i det nya gymnasiet, d. v. s. 2,0.

När man vet att vi har stor lärarbrist här i landet — ecklesiastikministern nämnde nyss från denna talarstol att det vid budgetåret 1970/71 kommer att fattas 2 600 lärare — är det naturligtvis angeläget att hushålla med de krafter som nu finns. Man kan göra det genom en minskning av undervisningstiden per vecka. Man kan också göra det genom att se efter hur de s. k. delningstalens utformning påverkar antalet klassavdelningar. I det senare fallet är det väl så, att delningstalen i folkhögskolorna medverkar till en relativt hög lärartäthet.

Man förutsätter i propositionen, och det tycker jag är en väsentlig fördel, att man skall ta bort reglerna om delningstal som ju reglerar inrättandet av nya klassavdelningar, och i stället ge folkhögskolorna full frihet att inom ramen för det antal lärare som relationstalet och antalet elever konstituerar själva bestämma vilka klassavdelningar de skall ha, hur stora de skall vara och vilka relationer mellan stora och små klassavdelningar man anser lämpliga. Den fria dispositionsrätt över lärarresurserna inom den givna ramen, som folkhögskolorna på det sättet får, måste, såvitt jag förstår, vara en väsentlig fördel för skolorna. Den innebär också ett stort förtroende för skolornas sätt att sköta den pedagogiska organisationen.

Kungl. Maj:t föreslår i propositionen att man skall gå ned till relationstalet 2,2 från nu gällande 2,4 under en försökstid på fyra år, under vilken man sänker med 0,05 enheter per år, och att man efter den försökstiden skall ta definitiv ställning till vilket relationstal som i fortsättningen skall användas som grund för statsbidragsgivningen.

Statsbidrag till folkhögskolor

I reservation nr 2 har utskottets borgerliga ledamöter samlat sig kring ett något avvikande önskemål. Vi tycker nämligen att en försöksverksamhet för att undersöka om man kan minska relationstalet från det nu ganska högt liggande 2,4 visserligen kan vara motiverad men att det inte kan vara nödvändigt att gå ända ned till 2,2. Man kan säkerligen uppnå de erfarenheter man behöver för att kunna ta definitiv ställning till frågan, om man inskränker sig till att minska från 2,4 till 2,3; det är vad yrkandet i reservation nr 2 går ut på.

Herr talman! Jag har hittills uppträtt som talesman både för utskottet och för en av de tre reservationerna. När det gäller behandlingen av ett motionsyrkande om statsbidrag till Kjesäters folkhögskola har jag att uppträda som talesman för ett enhälligt utskott. Vi vet att vi under de senaste åren i riksdagen behandlat frågan om statsbidragsgivning till flera folkhögskolor än det finns statsbidragsutrymme till. Vi vet också att riksdagens politik i detta avseende liksom Kungl. Maj:ts präglats av en viss återhållsamhet. Det sammanhänger bl. a. med den osäkerhet om folkhögskolans dimensionering och anpassning till det nya skolsystemet som råder. Vi har upplevt att en folkhögskola till om året har fått statsbidrag. Vi minns Åkers Runö och Kaggeholm; i fjol ville Klarälvsdalens folkhögskola med Värmlands läns landsting som huvudman ha statsbidrag men kunde inte få det då. I år är det denna folkhögskola som kommer i fråga, och därefter står scouternas folkhögskola på Kjesäter i Södermanland i tur. Vi har vid utskottsbehandlingen ansett det angeläget att Kjesäters folkhögskola får statsbidrag snart, inte minst därför att där bedrivs vid sidan om den vanliga folkhögskoleverksamheten en alldeles särskild verksamhet bland handikappade och till förmån för handikappade. Det är angeläget med hänsyn till de ekono-

miska bekymmer som är förenade med driften av folkhögskolan, att man så snart som möjligt får statsbidrag, men också att man får klarhet om att man har att räkna med detta.

På s. 5 i utlåtandet har utskottet uttalat sig härom och skrivit: »Utskottet förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t vid sin avvägning av antalet statsunderstödda folkhögskolor fr. o. m. budgetåret 1967/68 kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på den särskilt betydelsefulla verksamhet som bedrivs vid sistnämnda folkhögskola». Detta avser alltså Kjesäters folkhögskola. För en i statsutskottets formuleringskonst inte initierad förefaller detta uttalande något kryptiskt. Utformningen av utlåtandet är förmodligen motiverad av utskottets omhuldade traditioner i fråga om skrivsätt och formuleringskonst. Jag är emellertid angelägen att inför kammaren uttala, att det i klartext innebär att avdelningen och statsutskottet förutsätter att Kjesäters folkhögskola får statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1967/68. Jag är också angelägen att framhålla att i denna del är utskottets utlåtande enhälligt.

Herr talman! Med stöd av vad jag här har anfört yrkar jag bifall till utskottets utlåtande i alla delar utom beträffande punkterna 4 och 6, beträffande vilka jag yrkar bifall till reservationen nr 2.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! I ett uttalande år 1962 framhöll statsrådet Edenman, att folkhögskolans fria ställning kräver att »den nödvändiga omställningen och anpassningen till fortskridande förändringar i ett dynamiskt utbildningsväsende och till nya strömningar i människornas bildningssträvanden nu kommer inifrån folkhögskolan själv såsom ett praktiskt uttryck för de reformsträvanden som bör hållas levande vid varje skola».

Statsbidrag till folkhögskolor

Detta uttalande har ofta citerats i folkhögskolekretsar och efter vad jag kunnat förstå har man inte funnit anledning att reagera emot det. När detta uttalande gjordes var säkerligen alla medvetna om att skulle folkhögskolan kunna åstadkomma den nödvändiga omställningen och anpassningen behövdes ett förbättrat statsbidrag.

I dag har vi att behandla ett utskottsutlåtande vari föreslås ett sådant ekonomiskt stöd åt folkhögskolan, att det enligt min mening bör ge folkhögskolan bättre möjligheter att åstadkomma behövligen anpassning.

Vid utskottsbehandlingen av den proposition som ligger till grund för utlåtandet har enighet inte uppnåtts på alla punkter. På några punkter förekommer därför reservationer. Reservationerna berör förslaget om att i folkhögskolestadgan införa en bestämmelse om högsta veckotimtal för eleverna samt lärartätheten vid folkhögskolorna och fördelningen av ordinarie och icke-ordinarie lärare vid folkhögskolorna.

Enligt nu gällande folkhögskolestadgar skall elevernas undervisningstid vara lägst 30 veckotimmar i årskurs 1 och i övrigt lägst 24 timmar. Skolöverstyrelsen har i sitt stadgeförslag förordat att undervisningen skall utgöra lägst 24 veckotimmar i samtliga kursformer. Enligt folkhögskolans statsbidragsutredning kan veckoarbetstiden för eleverna i folkhögskola vara väsentligt högre än vad skolöverstyrelsen har förordat som lägsta antal tillåtna veckotimmar, alltså 24. Det finner jag för min del inte vara något märkligt; tvärtom tycker jag att det bör vara möjligt att ha fler än 24 veckotimmar. Folkhögskolans statsbidragsutredning föreslår att antalet undervisningstimmar i veckan för elev som deltar i heltidsundervisning i folkhögskola skall vara minst 24 och högst 35 och i vissa fall med skolöverstyrelsens tillåtelse 38 timmar. Departementschefen säger i propositionen att han har för avsikt

att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att i enlighet med utredningens förslag, i folkhögskolestadgan införa en bestämmelse om det högsta veckotimtalet för elev i folkhögskola.

Vad vi i reservationen nr 1 har framhållit är att man inte i folkhögskolestadgan bör införa en bestämmelse om högsta veckotimtalet för elev i folkhögskola. Här är det visserligen Kungl. Maj:t som bestämmer, men riksdagen har givetvis rätt att uttala sin mening.

Jag för min del anser det värdefullt om folkhögskolan får behålla sin fria ställning även på detta område. Skulle sedan uppkomma en sådan situation att någon skola lägger för stor arbetsbörda på eleverna, är det möjligt att genom folkhögskoleinspektionen rätta till förhållandet.

Jag tror att flertalet av folkhögskolorna kommer att stanna vid ett veckotimtal som inte är högre än 35. Men när lärarna skall göra upp schemat, kan det mycket lätt tänkas, att de kan finna det välbetänkt att kunna utöka tiden med någon timme utöver 35 per vecka. De kan komma fram till att de behöver denna frihet för att de skall kunna meddela en mera fullödlig undervisning än vad de annars skulle ha möjlighet till.

Man har gjort jämförelse med veckotimtalet i gymnasier och fackskolor. Jag anser emellertid inte att det är helt riktigt att göra sådana jämförelser. Folkhögskolorna är internat och erbjuder en god studiesituation. Gymnasieeleverna har det ofta sämre ställt i detta avseende genom att de i många fall har långa resvägar och har besvär med var de skall hålla till under håltimmar o.s.v. Dessutom är ju gymnasieeleverna yngre än folkhögskoleeleverna.

Här har herr Turesson tidigare erinrat om att en låg maximitid kan utgöra ett hinder för skolor, som har praktiska kurser. Begränsningen innebär att det skapas vissa problem vid dessa skolor, vilket också folkhögskolans statsbidragsutredning har observerat. Utred-

Statsbidrag till folkhögskolor

ningen har sålunda framhållit att en begränsning till 35 timmar kan innebära problem för skolor med s. k. praktiska kurser. Man har därför föreslagit att, om synnerliga skäl föreligger för ett högre veckotimtal än 35, detta skall kunna höjas till 38 för kurser med övervägande praktisk undervisning. Detta föreslår emellertid utredningen i förvisning om att skolöverstyrelsen kommer att vara mycket restriktiv vid sin prövning av skolornas ansökningar om ett högre veckotimtal än 35.

I stället för att nu gå in för att skolorna skall söka tillstånd om undantag, varigenom man fråntar folkhögskolan något av den frihet som den tidigare har haft, tycker jag att man under den förestående fyraåriga försökstiden bör kunna låta skolorna ha sin frihet under ansvar med inspektion av skolöverstyrelsen. Jag tror att det blir bäst på detta sätt.

Rörande lärartätheten vid folkhögskolorna föreligger också en reservation. Utskottets förslag innebär en minskning av antalet lärartjänster som motsvarar cirka 100 heltidstjänster när den fyraåriga försöksverksamheten är slut, d. v. s. från och med budgetåret 1970/71. Vi skall få ett nytt system för lärartilldelningen vid folkhögskolorna, vilket innebär att statsbidrag skall utgå med 100 procent av de faktiska lärarlönekostnaderna, dock högst för 2,2 lärartimmar per elev och vecka när försöksperioden är slut. Under försöksåren skall det ske en successiv minskning som leder till nämnda lärartäthet.

Reservationen nr 2 innebär att man godtar försöksverksamheten liksom även en minskning av antalet lärare i förhållande till det nuvarande antalet men inte en så stor minskning som föreslås av Kungl. Maj:t och utskottet. Vi föreslår sålunda en betydligt mindre minskning. Att jag för min del har kunnat gå med på en viss sänkning beror på att vi framdeles skall kunna få tillgång till personal som i viss mån övertar

lärarnas nuvarande arbete. Jag tänker på biblioteks- och biträdespersonal, institutionstekniker, vaktmästare o. s. v. På grund av att dessa övertar vissa av de uppgifter som hittills har åvilat lärarna tror jag det kan finnas anledning att försöka med den i reservationen föreslagna successiva minskningen. Det nya systemet att organisera undervisningen mera fritt torde väl också härvidlag ha sin betydelse.

Elevsituationen vid folkhögskolan är emellertid annorlunda än vid gymnasium och fackskola, och det är detta som har gjort att jag för min del inte har kunnat biträda förslaget om att man under denna fyraåriga försöksperiod skall minska lärarantalet så mycket som föreslås i propositionen. De som kommer till folkhögskolan har i allmänhet inte samma längre sammanhängande studieerfarenhet som den gymnasiestuderande. Detta medför att många av dem har svårare att arbeta på egen hand.

Vidare har eleverna som kommer till folkhögskolan olika skolunderbyggnad och visst märks det skillnader härvidlag mellan äldre och yngre elever. Till folkhögskolan söker sig elever av olika anledningar, och de har olika motiv för sina studier. Dit kommer sådana som under flera år har varit ute i manuellt förvärvsarbete, och under den tiden har de inte i någon större utsträckning ägnat sig åt att läsa, skriva och räkna, men de har på arbetsplatsen blivit observerade för sin duglighet och för sina ledaregenskaper. De har fått ett sent påkommet intresse för studier och ser genom dem en möjlighet att avancera.

Vidare har vi sådana elever som blivit intresserade av föreningsarbete. De har deltagit i möten med fackföreningar och med ekonomiska och politiska föreningar. De har funnit det vara intressant att syssla med sådant arbete men har upptäckt att de i så fall behöver ökade kunskaper.

Vidare finns det sådana elever som tycker det är intressant att arbeta med

Statsbidrag till folkhögskolor

samhällsfrågor och som vill ägna sig åt arbetet på det kommunala fältet. Slutligen har vi alla dem som söker sig till folkhögskolan för att där få de kunskaper som behövs för att komma in vid andra skolor, t. ex. sjuksköterskeskolor och polisskolor.

Detta tycker jag är skäl som talar för att det vid folkhögskolan behövs flera lärare i förhållande till antalet elever än vid gymnasiet. Detta har också medgivits. Striden står nu om hur stor lärartäthet vi skall ha. Därvid skall vi ha klart för oss att man med hänsyn till de olika förkunskaperna inte kan i alltför hög grad placera eleverna tillsammans under föreläsningarna. Vid undervisning på en alltför elementär nivå är detta inte bra för dem som har goda förkunskaper, och om undervisningen blir för invecklad, kan inte elever med otillräckliga förkunskaper tillgodogöra sig densamma.

Om vi skär ned antalet lärare för mycket, tror jag också man riskerar att vissa ämnen måste strykas från schemat. Jag tänker här på sådana ämnen som filosofi, sociologi, konsthistoria, musik m. fl. Det är ämnen som inte samlat några stora grupper vid folkhögskolorna, men de elever som deltagit i den undervisningen blir ofta opinionsbildare.

Vidare vill jag erinra om att man vid åtskilliga folkhögskolor har ett betydande inslag av praktiska och estetiska ämnen.

Alla dessa skäl tillsammans har gjort att jag kommit till den uppfattningen, att vi inte kan minska antalet lärare i förhållande till antalet elever så mycket som Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit.

Beträffande reservationen nr 3, som handlar om förhållandet mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare, har jag den uppfattningen att det måste ha betydelse för lärarrekyteringen att i större utsträckning kunna erbjuda ordinarie tjänster. Därigenom måste man

kunna få flera och bättre kvalificerade sökande.

Vid behandlingen av propositionen har vi i avdelningen också haft att ta ställning till en del motioner, som har blivit föremål för ingående överläggningar. Bland de motionsförslag som diskuterats mycket har bl. a. varit frågan om bidrag till Kjesäters folkhögskola, som herr Turesson redan talat om. Mot bakgrunden av det stora intresse man i utskottet visat för den skolans verksamhet och med hänsyn till utskottets skrivning i det stycket torde det finnas anledning förvänta att statsbidrag mycket snart kommer att beviljas den skolan.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 2 och 3 vid punkterna 3, 4 och 8. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Skoglösa, Johansson* i Dockered, *Antonsson* och *Svensson* i Vä (samtliga cp).

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! De tre reservationer, som har mitt namn knutet till sig, utgör så att säga en enhet. Det finns ett visst samband mellan de tre reservationerna, och man skulle kunna säga att de bildar ett slags paket. Det första som jag alltså här vill tala för är frihet när det gäller veckoarbetstiden, så att det inte blir någon låsning till ett visst maximumantal timmar, t. ex. 35 som nämnts. Det andra gäller relationstalet, som vi reserverar satt till 2,3, d. v. s. 230 lärartimmar på 100 elever per vecka och inte, som regeringen föreslagit, 220. Det tredje gäller ett önskemål om att tio icke-ordinarie lärartjänster utbyts mot ordinarie. Detta är de tre saker som jag anser vara väsentliga i samband med folkhögskolan och dess framtid.

Den första frågan avsåg alltså vecko-

Statsbidrag till folkhögskolor

arbetstiden. Folkhögskolans statsbidragsutredning har ju nu påstått att denna för elevernas del i många fall är mycket lång. Därför har utredningen också föreslagit att en ny bestämmelse skall införas i folkhögskolestadgan, varigenom det högsta antalet veckotimmar för eleverna skall fastställas till 35. Det finns emellertid ett litet undantag. Det heter att skolöverstyrelsen har nämnt att för praktiska ämnen skall man, om synnerliga skäl föreligger, medge att timantalet höjs till 38. Statsrådet Edenman har uttalat att han avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att i enlighet med utredningens förslag i folkhögskolestadgan införa en bestämmelse om högsta veckotimantal för elev vid folkhögskola. Eftersom det här sägs att det skall vara i enlighet med utredningens förslag, har jag tolkat uttalandet så att det blir fråga om siffran 35.

I en artikel i dag i Svenska Dagbladet går den kände folkhögskolerektorn Ingvar Sahlin vid Geijerskolan i Ransäter allvarligt till storms mot denna enda siffra, som enligt hans och mångas uppfattning skulle innebära »det största ingrepp i folkhögskolans frihet som hittills har förekommit». Han menar att om denna siffra fastställs blir en mycket väsentlig del av skolformens uppgifter så starkt beskuren att den första paragrafen i folkhögskolans stadga egentligen sätts ur kraft. Denna paragraf talar om att man skall bibringa eleverna insikt om deras ansvar som människor och samhällsmedlemmar och om att elevernas samarbetsvilja skall stärkas. Det heter slutligen i stadgan: »I enlighet med denna målsättning utformar varje folkhögskola sitt arbetssätt.»

Rektor Sahlin framhåller att detta är någonting av skolans Magna Charta, dess frihetsbrev, och han protesterar mot det diktat om 35 veckotimmar som här skulle införas och som skulle vara ett sådant kraftigt ingrepp i folkhögskolans liv.

Detta rimmar faktiskt mycket väl med vad som framhållits i vår första reserva-

tion, där vi har betonat att skolan själv skall fastställa elevernas undervisningstid.

Vi reservanter vill bibehålla folkhögskolans fria ställning härvidlag. Det är mycket betydelsefullt att denna linje får fullföljas när det gäller ifrågavarande skolforms arbete i framtiden.

Nästa fråga rör det nya system för lärartilldelning som skall införas — d. v. s. att statsbidrag skall utgå med 100 procent till lärarlönerna, dock högst 220 lärartimmar per 100 elever och vecka enligt förslaget. Detta kommer att innebära en minskning av lärartätheten, såsom här redan framhållits. Vi reservanter har som vår mening uttalat, att relationstalet 2,2 är alltför lågt; det innebär en reducering av antalet tjänster vid folkhögskolorna, någonting som jag tycker är ganska egendomligt i en tid av utbildningsexpansion. Arbetet vid folkhögskolorna skulle härigenom onekligen försvåras. Följden bleve, som det också heter i propositionen, en minskning av antalet lärare motsvarande 100 heltidstjänster. Då det finns drygt 600 folkhögskolelärare i landet blir det fråga om en avsevärd procentuell minskning.

Vidare framhåller vi att jämförelsen med den beräknade lärartätheten i det framtida gymnasiet, som åberopas i utskottsmajoritetens yttrande, inte är giltig. Det är ju fråga om olika arbetsätt. Folkhögskolan har frihet i fråga om kurser, i fråga om sina arbetsformer, och därtill finns inte någon motsvarighet i det nya gymnasiet.

Ett annat förhållande som talar för det av oss föreslagna relationstalet är att elevgrupperna vid folkhögskolorna är mycket mera heterogent sammansatta än i andra skolor. Eleverna har en ganska varierande bakgrund vad gäller tidigare studier, och undervisningen kräver därför en anpassning till kunskaperna och en uppdelning på olika grupper. Ett lågt relationstal skulle försvåra en sådan undervisningsmetod.

Vidare vill jag framhålla att den spe-

Statsbidrag till folkhögskolor

ciella typ av skola som folkhögskolan utgör — den nämligen med internatform — fordrar en alldeles särskild arbetsinsats från lärarnas sida, utöver vad som är fallet vid andra skolformer.

Och inte minst viktigt är att för ett högre relationstal än det, som föreslagits i propositionen, talar det större inslaget av praktiskt-estetiska ämnen vid folkhögskolorna. Undervisningen i dessa ämnen är mycket lärarkrävande. Inslaget av praktiskt-estetiska ämnen bör enligt många mening helst öka i framtiden, med hänsyn till det allmänna bildningsvärde som dessa ämnen har. Blir de estetiska ämnena trängda inom den obligatoriska skolans område, är det ju så mycket viktigare att man ägnar sig åt dem inom exempelvis folkhögskolan. Kunskafer i de estetiska ämnena är också förutsättningen för en bättre kulturkonsumtion — jag tänker på ämnen som dramatik, körsång och konsthantverk. Om nu timtalet begränsas och fixeras kan detta gå ut just över de estetiska ämnena; eleverna blir benägna att hellre ägna sig åt mera matnyttiga ämnen.

Det bör kanske också observeras att många av de lärartimmar, som ingår i framräkningen av den nu gällande kvoten 2,42, är s. k. timlärartimmar, som handhas av personer med specialutbildning eller specialinriktning inom konst, teater, musik o. s. v., och sådan praktiskt-estetiskt inriktad undervisning är av vitalt intresse för folkhögskolan.

Reservation nr 3 gäller statsbidrag till ett visst antal ordinarie lärartjänster vid folkhögskolan. Skolöverstyrelsen har begärt bidrag för att 40 icke-ordinarie lärartjänster skall kunna bytas ut mot lika många ordinarie lärartjänster vid folkhögskolorna. Den svenska folkhögskolan har ett oproportionerligt stort antal lärartjänster som inte är ordinarie. Enligt viss uppgift som jag erhållit skulle det finnas 267 icke ordi-

inarie och 347 ordinarie ämneslärartjänster.

Antalet fasta tjänster är också ganska ojämnt fördelat mellan de olika skolorna. Vissa skolor har fått större delen av sina lärartjänster besatta med ordinarie innehavare, medan andra — särskilt mindre rörelseskolor som befinner sig under utveckling — kan ha en enda ordinarie tjänst vid sidan av tre extra ordinarie tjänster.

Statsrådet Edenman har nu förklarat att han saknar möjlighet att föreslå medel för utbyte av några icke-ordinarie tjänster mot ordinarie tjänster vid folkhögskolor under budgetåret 1966/67. Jag skulle härvidlag vilja framhålla att det kan bli ytterst allvarliga konsekvenser särskilt för de nya skolor, som under den senaste tioårsperioden erhållit statsbidrag genom riksdagsbeslut men som ännu inte är fullt utbyggda. Dessa nya skolor har i de flesta fall under en startperiod av tre till fyra år i väntan på statsbidrag fått klara sig med orutinerade yngre lärarkrafter. En enda länge väntad ny ordinarie lärartjänst — som kanske också är utlovad av skolöverstyrelsen — skulle betyda synnerligen mycket för en sådan skola. Vi har därför i vår reservation på denna punkt föreslagit att i varje fall 10 icke-ordinarie lärartjänster skulle utbytas mot lika många ordinarie lärartjänster.

Jag har slutligen när det gäller frågan om Kjesäter ingen anledning att ytterligare ta till orda utan vill ansluta mig till det yttrande, som tidigare gjorts av herr Turesson, och till dennes tolkning av utskottets skrivning, nämligen att det verkligen skulle vara fråga om en beställning av statsbidrag till denna skola för nästa budgetår. Om så sker vore detta kanske inte heller så egendomligt, eftersom denna folkhögskola, i varje fall enligt vad vi vet, är den enda till vilken det i nuvarande läge återstår att skaffa statsbidrag.

Jag vill därför, herr talman, nu yrka

Statsbidrag till folkhögskolor

bifall till de reservationer på vilka mitt namn förekommer.

I detta anförande instämde herrar *Nelander*, *Westberg* och *Jonsson* (samtliga fp).

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att understryka något som har skymtat i föregående talares anföranden, men som jag inte tycker tillräckligt har betonats, nämligen att den proposition som vi nu behandlar och som statsutskottet i allt väsentligt har tillstyrkt innebär en mycket stor förbättring av folkhögskolornas ekonomiska villkor. Vi har fått vänta ganska länge på detta förslag, eftersom hela vårt utbildningsväsende varit i stöpsleven. Framför allt har vi därvid inte varit på det klara med hurudan folkhögskolans ställning skulle komma att bli.

Det är mycket tillfredsställande att vi nu fått detta förslag till förbättrade grunder för bidragsgivningen. Det visar hur mycket statsmakterna uppskattar den gärning som folkhögskolan har utfört och hur stor betydelse man tillmäter denna i vårt framtida undervisningsväsen.

Bara på några få punkter har det rätt delade meningar, och jag skall i största korthet beröra dem. Den första reservationen gäller veckotimtalet. Jag är ganska förvånad över att detta har tillmätts sådan betydelse i diskussionen. Vi strävar ju på alla områden efter att få reglerad och förkortad arbetstid och har gått ganska hårt fram inom det allmänna skolväsendet.

Jag tror att det var herr Mattsson som sade att lärarna vid folkhögskolan kan finna att de kan ge en fördjupad och bättre undervisning, om de får flera timmar till förfogande. Fråga vilken gymnasielärare som helst om han inte kan ge en förbättrad och fördjupad undervisning i sitt ämne, om han får flera timmar! Det kommer varje lärare utan vidare att stryka under.

Detta hindrar emellertid inte att man någonstans måste sätta en gräns, och det finns inte något skäl för att vi därvidlag skulle undanta folkhögskolan, allra helst som det ligger i hela denna skolas natur att man måste uppmuntra eleverna till mycket självständigt och frivilligt arbete både i anslutning till och vid sidan av skolundervisningen. Om man har en schemabunden skoltid på — vilket lär ha förekommit vid någon folkhögskola — upp till 60 timmar i veckan, får eleverna inte bara otillräcklig fritid; de får — vilket nästan är värre — ingen tid över till fri läsning och individuell fördjupning i det som intresserar dem eller till arbete i grupp med kamrater.

Här har talats om att eleverna har olikartad bakgrund. Elevmaterialet är heterogent, och det skulle betyda att man behöver både flera timmar och flera lärare. Detta verkar väl i båda riktningarna. Visserligen har man en del elever som är ovana vid studier och har en ganska dålig grund att stå på och därför behöver mycken extra hjälp av lärarna, men å andra sidan har man elever som är flera år äldre än t. ex. gymnasieeleverna — alltså med mycket större mognad — och som frivilligt har sökt sig till folkhögskolan av studieintresse. Dessa bör ha förutsättningar att studera på egen hand. Det var väl återigen herr Mattsson som talade om sådana som hade visat sin duglighet t. ex. som arbetsledare och som velat bättra på sina teoretiska kunskaper för att komma längre. I varje folkhögskoleklass måste det finnas elever som är fullt i stånd att bedriva ganska avancerade studier på egen hand och även att självständigt leda arbete i en grupp av kamrater. På detta sätt avlastar de läraren och ger honom möjligheter att ägna sig tidsmässigt mera åt svagare elever.

Jag tror alltså att det absolut inte är någon olycka, om man begränsar timtalet till 35 och därmed något hejdar ambitionerna hos lärarna att så att säga

Statsbidrag till folkhögskolor

ge allt och framför allt motverkar att alla studier skall ske under lärares handledning.

Vid folkhögskolorna lägger man mycket an på att eleverna självständigt skall utarbeta uppsatser, hålla föredrag o. s. v. Detta kräver grundliga förberedelser, som tar åtskilliga timmar i anspråk. Det är nog riktigt att man kan ha något längre arbetstid vid internatskolor än vid andra skolor, men det finns många möjligheter att tillgodogöra sig denna arbetstid utan att ha timmarna inskrivna i schemat. I folkhögskolornas schema ingår obligatorisk studiecirkelverksamhet. Den är frivillig på det sättet, att varje elev själv väljer vilken studiecirkel han eller hon vill vara med i, men obligatorisk så till vida att vederbörande måste välja någon cirkel. Man kan fortsätta, om man vill, och ha frivilliga studiecirklar på eftermiddagarna. Eleverna vid en folkhögskola har ju samma rätt som vilka andra medborgare som helst att samla sig i studiecirklar. I fråga om dem föreligger ju mycket goda bidragsmöjligheter. Den enda lilla skillnaden blir alltså att man icke får göra deltagandet i studiecirklar obligatoriskt, om de ligger utanför den schematbundna tiden.

Beträffande lärare är ju tilldelningen till folkhögskolan ganska generös, och det blir den även med det föreslagna relationstalet 2,2. Dessutom innebär som redan har understrukits här, den rättighet, som folkhögskolan får och som ingen annan skola har, att inom ramen för detta tal själv dela in undervisningen, en frihet som måste ha mycket stor betydelse. Det kommer för många skolor att kompensera den lilla skillnad som uppstår jämfört med det tidigare lärarantalet.

Därtill vet jag att många skolor inte heller förut haft fler lärare än det nämnda talet 2,2 medger, men de har ändå alla möjligheter att ordna undervisningen precis så som de vill. Det är de skolor som har alltför lång schema-

bunden arbetstid som, om de går ned till 35 timmar, automatiskt också kommer att behöva färre lärartimmar.

Att en del lärartjänster skulle bli överflödiga finns knappast någon risk för, just med tanke på att folkhögskolorna har så många timplärare och extralärare. Det kan ju synas som om de hade alltför många icke ordinarie lärare i förhållande till de ordinarie, men det finns nog förklaringar till det. En förklaring, som ingen har nämnt här, är filialskolorna. Icke minst från riksdagens sida har under senare år varnats för att upprätta nya folkhögskolor, men när man pekat på att tillströmningen till folkhögskolorna fortfarande är mycket stor, har vi rekommenderat vederbörande att, hellre än att upprätta nya skolor, undersöka om det inte går att öka kapaciteten med en parallellklass till vid de skolor som redan finns eller eventuellt ordna en filialskola.

Sådana filialskolor kan inte få ordinarie lärare, eftersom de är avsedda att vara tillfälliga. Det finns nu inte så få filialskolor som — bortsett från någon enstaka ordinarie lärare från modersskolan — får bedriva undervisningen enbart med icke ordinarie lärare, när man som sagt inte kan inrätta ordinarie tjänster vid filialskolor.

Det är nog nödvändigt att både filialskolorna och icke minst de mindre, relativt nystartade skolor, som det talas om här, har möjlighet till ganska stor rörlighet. Folkhögskolorna har ju inga fastställda kurser, utan de gör själva upp sina kurser, och dessa varierar. Man tar upp ämnen, kanske en hel kurs, som man icke haft på schemat förut, och man lägger ned andra. Många gånger händer det helt enkelt att man börjar med ett nytt ämne eller en hel kurs därför att man under några år råkar ha tillgång till en lärare som är särskilt lämplig för undervisning häri. För att få denna möjlighet till variation måste man ha ett icke obetydligt antal tjänster som icke är fasta. En ordinarie tjänst är ju

låst vid en ämneskombination, och genom alltför stor ordinariesättning skulle också folkhögskolans möjligheter att variera sitt kursprogram låsas.

Vidare har vi här många gånger uttryckt farhågor för att underlaget för rekryteringen till folkhögskolorna kan komma att minska när fackskolorna och gymnasierna blir fullt utbyggda. Det är anledningen till att vi har velat vara försiktiga och återhållsamma med inrättandet av nya folkhögskolor. Innan vi vet hur det går i detta avseende måste vi räkna med att, när läget i sin helhet har stabiliserat sig, kan en del av de folkhögskolor som vi nu har bli överflödiga och få dras in eller på något sätt slås tillsammans. Då är det också ganska viktigt att de inte har för många ordinarie tjänster, ty detta medför stora svårigheter.

Att det skulle vara någon större svårighet med rekryteringen till folkhögskolorna på grund av att man har få ordinarie tjänster har åtminstone hittills icke framkommit något belägg för. Jag vågar påstå att folkhögskolorna är den skolform som har de minsta svårigheterna att rekrytera lärare. Skälen härtill är många. Det finns alltså ingen anledning att inrätta fler ordinarie tjänster för att inte äventyra rekryteringen.

Till slut skulle jag vilja säga ett par ord om Kjesäters folkhögskola. På den tiden då det inrättades fler folkhögskolor än nu hade vi knappast några regler för när en folkhögskola skulle få statsbidrag. Det ansågs att en folkhögskola skulle vara i verksamhet ett par år för att visa att den verkligen var så att säga hållbar. Frågan om statsbidrag har också varit ganska beroende av hur många folkhögskolor som startats samma år. Om vi går litet längre tillbaka finner vi, att folkhögskolor som startats samma år fått vänta olika länge på statsbidrag, eftersom man ansett att man inte borde ge mer än ett visst antal nya skolor om året statsbidrag. För inte så länge sedan räknade man med två om

året. På senare år, då vi varit överens om att vara restriktiva, har vi försökt hålla på att inte mer än en ny folkhögskola om året bör få statsbidrag.

I år var det två folkhögskolor som sökte statsbidrag. Det var dels Klarälvdalens folkhögskola, som fick stå över förra året och beträffande vilken det var tämligen självklart att den skulle få statsbidrag i år, och dels Kjesäters folkhögskola, som är så nystartad, att den, om vi följde de principer som tidigare tillämpats, inte skulle kunna få något bidrag i år och knappast heller nästa år. Vi har emellertid i statsutskottet varit överens om att det är fullt motiverat att denna folkhögskola får statsbidrag redan nästa år. Därigenom bryter vi inte principen att ge endast en ny skola om året statsbidrag — det finns ingen annan som kan komma i fråga nästa år. Men framför allt är det ett speciellt förhållande med denna skola. Det är Svenska scoutförbundets skola, och man har vid denna skola tagit upp folkhögskolekurser för handikappade. Vi känner alla till de insatser som Scoutförbundet gjort på handikappvårdens område. Att vi ger Kjesäters folkhögskola en något förmånligare ställning än andra folkhögskolor innebär ett välförtjänt erkännande av de insatser Scoutförbundet gjort på detta område, som vi alla har så stora omsorger för. Utskottet har i år inte direkt velat uttala, att skolan bör få statsbidrag, eftersom den är relativt nystartad. När nästa statsverksproposition skall skrivas kommer skolan emellertid att ha varit i verksamhet i över ett år, och det finns alltså då möjligheter att undersöka om skolan hållit vad den lovat. Man har då en säkrare grund att stå på för anslagsäskandet. Vi hoppas och tror att de erfarenheter man gör vid en inspektion av skolan skall visa att det är väl motiverat att ge den statsbidrag redan nästa år.

Jag ber alltså, herr talman, att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Statsbidrag till folkhögskolor

Herr MATTSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Olsson var förvånad över att reservanterna gjort så stor sak av att statsrådet Edenman har för avsikt att i annat sammanhang föreslå, att det i folkhögskolestadgan intas en bestämmelse om ett högsta veckotimantal. Jag är för min del förvånad över att det skall komma ett sådant förslag. Det är anledningen till att vi inte kunnat uppnå enighet i utskottet utan har fått en reservation. Vi reservanter anser att vi har positiva erfarenheter av att antalet veckotimmar inte är maximerat.

Det har här talats om arbetstider på 60 timmar i veckan. Jag kan, fröken Olsson, inte förstå hur man kan komma upp till ett så stort antal timmar. I utredningen har jag läst, att det i något fall förekommit 50 timmar, men även det är ju alldeles för mycket. Jag tror att man inom ytterligt få folkhögskolor kommer att överskrida 35 timmar. Men det kan vara klokt att se till att det finns en möjlighet att i något visst fall gå över detta timal. Denna mening har jag därför att jag tror att man på det sättet kan nå ännu bättre resultat i arbetet.

De elever som kommer till folkhögskolorna — jag nämnde det tidigare — har olika skolunderbyggnad och många har inte någon sammanhängande studierfarenhet på samma sätt som de som genomgår gymnasium. De behöver därför mer handledning än de som lärt sig arbeta självständigt och på egen hand. Det är detta som gjort att vi avgivit denna reservation. Om det sedan skulle visa sig att någon skola pålägger eleverna en alltför tung arbetsbörda, så kan man säkerligen rätta till detta genom folkhögskoleinspektionen. Genom att ta upp saken på kurser och genom kontakt med folkhögskoleinspektören kan man komma fram till en ordning med normal arbetstid.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min reaktion på fröken Olssons förvåning över att vi vill ha frihet för folkhögskolorna att själva besluta om timtalet var densamma som herr Mattssons.

Det är visserligen sant att det genomförs en förkortning av arbetstiden i samhället, men, fröken Olsson, vårt syfte är inte att folkhögskolorna skall få hur många timmar som helst — 50—60 timmar är väl ändå ganska orealistiskt — utan vårt förslag grundar sig på en principiell inställning till folkhögskolans arbetssätt, livsform och struktur. Den skall ju ge en allmän medborgerlig bildning, och i enlighet med den målsättningen utformar varje folkhögskola sitt arbetssätt. Så heter det i stadgan. Detta fundamentala uttalande i stadgan skulle på ett flagrant sätt åsidosättas genom en fixering av veckotimtalet. Vi får inte heller bortse ifrån elevernas studieambition, vilket jag tyckte fröken Olsson gjorde i sitt inlägg. Deras ambitioner får inte stäckas. Nej, vi bör och skall bibehålla folkhögskolans fria ställning.

När det gäller frågan om antalet ordinarie tjänster så vill jag säga att det inte gäller något stort antal. Det är fråga om att till de 347 som nu finns lägga ytterligare 10, och det är ju inte någon stor utvidgning. Skolöverstyrelsen önskade ju 40 sådana tjänster.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Låt mig först säga ett par ord om vad jag skulle vilja kalla »borttappad vuxenutbildning», ord som väl ändå måste uttalas av någon i denna debatt i samband med folkhögskolornas framtida villkor.

Jag vet inte om kammarledamöterna har lagt märke till det, men det är en ganska påfallande brist, synes det mig, hos gymnasieutredningen, att den i sitt betänkande om vuxenutbildningen varit ensidigt inställd på formalutbildning och liksom tappat bort den mer

Statsbidrag till folkhögskolor

informella utbildning som bedrivs i studieförbund och folkhögskolor. När utredningen talar om en utbildningsreserv på 180 000 personer, ter sig detta uttalande nästan patetiskt för den som är underkunnig om det faktum, att 1 miljon vuxna deltar i studiecirklar och liknande på olika nivåer och med olika inriktning. Både studieförbund och folkhögskola har självfallet lång erfarenhet av just vuxenundervisning och av vuxnas studiesituation. Man måste nog säga, att det är litet egendomligt, att utredningen lyckats att nästan i det närmaste gå förbi dessa för att ta gymnasium och fackskola som nära nog enda modell för vuxenstudier. Det skall visserligen medges, att folkhögskolan har uppmärksamrats, men utredningen förordar för dess del vissa formella ämneskurser, helst med betyg. Tidskrift för Svenska folkhögskolan vill med all rätt hävda, att de erfarenheter och insatser som gjorts i fråga om det allmänna folkbildningsarbetet och folkhögskolan, inte kan förbigås vid den fortsatta behandlingen av vuxenutbildningen.

Mot denna bakgrund är det mycket tacknämligt att finna, att eklelesiastikministern i propositionen om förbättring av statsbidraget till folkhögskolan intar en annan attityd. Inledningsorden i departementschefens uttalande är förtjänta av att understrykas, och jag gör detta så mycket hellre, som jag hoppas, att det vid ett ställningstagande i kommande tider skall bli omöjligt eller åtminstone ytterligt svårt för någon i departementet att »springa ifrån» vad som har sagts. Sedan departementschefen konstaterat, att det under de senaste åren förts en mycket livlig debatt om folkhögskolans ställning och uppgifter, säger han: »Denna debatt har utmynnat i att folkhögskolan även framgent har viktiga uppgifter att fylla. Liksom hittills har den som grundläggande uppgift att ge eleverna allmän medborgerlig bildning. Dess vid

sidan därav viktiga uppgift att meddela målinriktad utbildning av yrkesförberedande och kompletterande karaktär kommer att bestå för avsevärd tid framåt.» Jag vill livligt instämma i vad han här har konstaterat och hoppas, att det står fast för framtiden så långt vi kan överskåda denna.

Det skall villigt erkännas att eklelesiastikministern har dragit konsekvenserna av denna sin deklaration när han framlagt sitt förslag till omprövning av gällande statsbidragsregler. Det mesta i hans förslag är gynnsamt för folkhögskolan. Jag är dock litet tveksam huruvida jag vill sätta adverbet »mycket» framför ordet »gynnsamt», såsom fröken Olsson gärna ville göra. Det är egentligen bara på ett par punkter där det, såsom framgått av debatten hittills, råder delade meningar. Här har meningsmotsättningarna också skärpts en aning. Den viktigaste invändningen mot departementschefens ställningstagande i anslutning till utredningen gäller, såsom sedan framgått, det s. k. relationstalet för lärartätheten.

Här föreligger ett motionspar där den ena motionen framburits av mig och som går ut på att riksdagen kort och gott skall fastställa relationstalet till 2,4, och detta utan någon försöksverksamhet, vilken väl närmast, enligt vad som framgår av propositionen, syftar till att bereda marken för sänkning av talet. Reservationen 2 i utskottets utlåtande är, om man mäter den med motionens mått, ingalunda tillfredsställande. Den går ut på relationstalet 2,3 och dessutom den enligt min mening något misstänkta, fyraåriga försöksverksamheten. Eftersom reservationen i alla fall innehåller någon förbättring i förhållande till propositionen, skulle alltså även jag, trots mitt motionsskrivande, kunna tillstyrka densamma. Jag har för övrigt knappast något annat val om jag vill uppnå någonting.

Slutligen vill jag också säga något om folkhögskoleelevernas undervis-

Statsbidrag till folkhögskolor

ningstid. Den får skolorna, som det redan sagts här, bestämma själva enligt nu gällande regler. De motiv, som framförts för en maximering av högsta veckotimantal för elev vid folkhögskola, att införas i folkhögskolestadgan, tycker jag för min del inte är övertygande. Jag skall emellertid inte fortsätta att upprepa den argumentering som redan flera gånger framförts. Jag vill endast säga, att trots att inget högernamn finns i reservationen 1, är det åtskilliga inom högerpartiet, i denna kammare kanske t. o. m. flertalet, som delar den uppfattning som kommer till uttryck i reservationen. Vi som har den uppfattningen har för avsikt att rösta för reservationen 1 liksom reservationen 2.

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Låt mig först få uttrycka tillfredsställelse med de riktlinjer för stöd åt folkhögskolan som framlagts av ecklesiastikministern. Inte minst för rörelseskolorna betyder detta en ny situation som kommer att göra deras arbete ekonomiskt friare och tryggare. Förslaget innebär också ett erkännande av denna skolform som måste vara värdefullt för dess gärning och utveckling i framtiden. Därför är det så mycket viktigare att folkhögskolans innehåll och möjlighet att förverkliga sin klassiska målsättning inte försvagas. I de tre reservationer som fogats till statsutskottets utlåtande ger reservanternas uttryck åt sin oro på några punkter.

Vid denna tidpunkt i diskussionen finns det inte så mycket att tillägga, men jag skulle vilja göra några kommentarer till den punkt som behandlas i reservationen 2 och som rör antalet lärartimmar per elev och vecka. I den nuvarande folkhögskolan är, som det påmint om, lärartätheten större än den beräknas bli i det nya gymnasiet, men departementschefen föreslår att den skall sänkas till samma nivå i folkhögskolan som i gymnasiet.

Det är emellertid enligt min uppfatt-

ning — och det har även påpekats från flera andra håll — en betydande skillnad i fråga om arbetsförhållandena mellan dessa båda skolformer. Folkhögskolan har sedan gammalt ägnat stor uppmärksamhet åt den personliga handledningen i arbetet och åt elevvården. Elevkårens heterogena sammansättning i fråga om ålder och kunskapsnivå har gjort detta nödvändigt. Likaså har internatformen ställt särskilda krav på lärarna. Den större lärartätheten har såvitt jag förstår varit nödvändig för undervisningens goda genomförande.

Meningen är inte att några genomgripande förändringar skall genomföras i folkhögskolans målsättning och arbetsformer. I så fall bör heller ingen större förändring göras i relationstalet. Både folkhögskolans huvudmän och dess lärare har med oro konstaterat att det föreslagna relationstalet medför en reducering med omkring 100 heltidstjänster, d. v. s. i genomsnitt en tjänst vid varje skola. Redan nu upplever många folkhögskolor sin lärarsituation så, att de ingalunda har ett överflöd på lärare. Jag är medveten om att man kan företa vissa reduktioner, men därmed riskerar man en del av vad som har varit folkhögskolans stora tillgång: möjligheten att främja personlighetsutvecklingen hos unga människor genom kontakt med lärare som kunnat ge dem individuell vägledning.

Man har från flera håll, bl. a. från TCO och rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, framfört önskemål om att medel för en halv kuratorstjänst skulle inräknas i bidragsunderlaget. Detta är ett uttryck för att folkhögskolan har att möta kurativa uppgifter. Dessa har hittills fullgjorts av skolans lärare. De bör säkerligen ha ett huvudansvar även i framtiden, men denna faktor understryker behovet av större lärartäthet.

Herr talman! Med det sagda har jag velat understryka särskilt de synpunkter som kommit till uttryck i reservationen 2, och jag yrkar bifali till denna re-

reservation liksom till de båda andra reservationerna.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Vi behandlar ett ärende om vilket jag föreställer mig att ovanligt många av kammarens ledamöter har en på personlig erfarenhet grundad kunskap. Många av oss lär ha haft eller har direkt beröring med folkhögskolan, antingen som tidigare elever, som lärare eller som styrelseledamöter. Jag är övertygad om att alla vi som har sådan erfarenhet är djupt eniga i vår uppskattning av folkhögskolan som bildningsform och av de insatser som folkhögskolan har gjort och gör.

Vi är sannolikt även överens om att mycket av det som vi värdesätter hos folkhögskolan grundar sig på en särskild tradition, en särskild atmosfär, ett särskilt förhållande mellan lärare och elever. Allt detta har till stor del varit möjligt att åstadkomma antingen på grund av elevernas ovanligt starka studieambition eller också på grund av folkhögskolelärarnas stora villighet till oppoffring av egen tid och bekvämlighet.

En del av förklaringen till att folkhögskolan kunnat vara vad den är ligger emellertid också i att den har varit jämförelsevis litet insnörd i regler och bestämmelser rörande timantal m. m.

Min egen personliga erfarenhet av folkhögskola knyts till en liten och ganska speciell folkhögskola, Nordiska folkhögskolan i Kungälv. Just därför att jag tämligen väl känner till en mycket liten skolas arbete och villkor är jag särskilt bekymrad över förslaget att minska lärartätheten vid folkhögskolorna. Det lär komma att medföra särskilda svårigheter just för de små enheterna. Har man en skola med kanske 60 elever, blir det inget stort lärarkollegium, om man skall få lov att ha maximum 2,2 lärartimmar per elev och vecka — det skulle bli 132 veckotimmar om jag räknar rätt i huvudet. Det är inte

Statsbidrag till folkhögskolor

mycket till ram, om den skall rymma lärare med kompetens i det antal ämnen man behöver även vid en liten folkhögskola.

Har man sedan som många av våra små folkhögskolor en speciell inriktning genom anknytning till en folkrörelse eller på annat sätt, uppstår ofta ett alldeles särskilt behov av speciell lärarkompetens som också skall rymmas inom denna trånga ram. I vårt fall där hemma i Kungälv har vi t. ex. problemet att hålla lärare på fyra språk i en skola med 60 elever. Det lär vara praktiskt taget omöjligt att klara det inom den ram som dras upp av talet 2,2. Jag tror för min del att hänsynen till de små enheterna alldeles särskilt starkt talar för att statsmakterna visar sig generösa på denna punkt och inte snör in skolorna alltför hårt.

Man kan naturligtvis fråga: Skall vi verkligen ha så små enheter? Undervisningsekonomiskt låter det inte särskilt rationellt att anordna skolor och tillhandahålla lärare med full kompetens för 50 à 60 elever. Men just många folkhögskolors karaktär av rörelseskolor med en ganska speciell inriktning gör att en del av enheterna nästan med nödvändighet blir små. Jag tror knappast att någon av oss vill bli av med den typen av skolor med den rika variation som det tillfört och alltså tillför bildningsarbetet.

Ett par ord, herr talman, också om den fråga som berörs i reservation nr 1. Liksom herr Nordstrandh har jag för avsikt att stödja den reservationen, och jag tror att det finns mycket goda skäl för det. Vi vet i dag mycket litet om folkhögskolans framtida uppgifter och arbetssätt. Det pågår viss försöksverksamhet bl. a. hemma i Kungälv vid Nordiska folkhögskolan, där vi har arbetat med ett ännu mycket friare system än det fria folkhögskolesystemet alltid varit, där t. o. m. årskursindelningen är praktiskt taget upphävd, där inga fasta ämneskombinationer finns och där äm-

Statsbidrag till folkhögskolor

nesvalet är helt fritt. Det är ett försök och det är väl ännu för tidigt att säga hur det slår ut. En sak kan man alldeles säkert säga, nämligen att det ställer ännu större krav på lärarna än det tidigare systemet.

Men det gör det också ännu svårare än tidigare att på ett rättvisande sätt mäta både lärares och elevers arbete i veckotimmar. Det finns faktiskt inget fast sammanhang mellan verklig arbetstid och schematimmar. Man kan ha en lång och intensivt utnyttjad arbetstid med ett litet antal schematimmar, och man kan ha betydligt mindre att göra med ett stort antal schematimmar. Det är mer en fråga om undervisningens uppläggning och organisation än om arbetets omfattning.

Personligen lutar jag närmast åt den uppfattningen att den bästa vägen vore att inte bara låta taket för elevernas veckotimtal vara lika öppet som nu utan också öppna golvet nedåt och medge underskridande av 24 timmar i veckan. Det är nämligen min tro att undervisningen vid folkhögskolorna kommer att åtminstone i viss utsträckning snart närma sig den akademiska undervisningen, där den schemabundna lektionsundervisningen visserligen har tenderat att öka på senare år men där man ändå har en helt annan typ av undervisning, där det antal timmar, eleverna sitter samlade kring läraren kan vara relativt litet men där arbetet är mycket intensivt och graden av handledning av lärare också är mycket hög.

Herr talman! Jag skall naturligtvis inte ställa något nytt yrkande om »öppnande av golvet» men vill understryka, att jag tror att det vore ytterst olyckligt om man nu även skulle lägga på taket. Den nuvarande friheten att även med avseende på timantal ordna undervisningen efter vad de lokala förhållandena kräver är sannolikt mycket värdefull, och det är inte bara onödigt utan antagligen också skadligt att ta bort den.

Herr talman! Med detta har jag velat

yrka bifall till dels reservationen nr 2, dels även till reservationen nr 1.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag har verkligen all anledning att vara nöjd med utskottets behandling av denna proposition och debatten här i kammaren ger mig knappast någon anledning att polemisera mot några av de tidigare talarna. Jag skall, herr talman, inte heller upprepa någonting ur de många tal som jag under senare år hållit om folkhögskolans villkor och ställning. Jag har sökt göra en sammanfattning i departementschefens inledande ord i propositionen och det hela kan sägas ännu kortare, nämligen att jag under dessa års debatt har försökt bevisa, att jag verkligen tror på folkhögskolan som skolförmen även i framtiden. Jag är glad åt att utskottet har uppskattat att jag har fått tillfälle att gå från ord till handling beträffande denna sak. Men, herr talman, några få ord om de punkter vi här har diskuterat.

Jag blev något häpen när jag i morse, såsom tydligen så många andra här i kammaren, läste artikeln i Svenska Dagbladet av rektorn vid Geijerskolan. Han har verkligen tagit till i överkant. Hade jag inte själv svarat för propositionen och om någon här i kammaren möjligen inte läst propositionen utan bara denna artikel måste vederbörande få ett intryck av att regeringen och då i första hand departementschefen helt på egen hand har hittat på en mängd saker, t. ex. att maximera timantalet i skolorna.

Det står i denna artikel att »trots remissinstansernas förkrossande kritik och trots en mycket stark både lärar- och elevopinion — — — så innebär» etc. etc.

Herr talman! För det första har jag stött mig på en mycket sakkunnig utredning som bl. a. hade vår nuvarande folkhögskoleinspektör bland sina ledamöter. För det andra har jag, i motsats till vad

Statsbidrag till folkhögskolor

som framhålles i denna artikel, också kunnat stödja mig på skolöverstyrelsen, kommunförbunden, Landsorganisationen och Sveriges folkhögskoleelevers förbund, som bl. a. mycket starkt har understrukit att de nuvarande förhållandena i fråga om elevernas arbetsbörda är otillfredsställande. Det kan enligt förbundet, d. v. s. eleverna, »inte anses lämpligt — vare sig från studiensynpunkt eller från pedagogisk synpunkt — med ett veckotimantal om ca 50 timmar, vilket förekommer vid vissa skolor».

Jag skulle egentligen beträffande maximeringen av timantalet kunna argumentera på samma sätt som herr Carlshamre, ty det är samma ideal som föresvävar oss. Jag vill göra folkhögskolan till en fri skola, vill få bort folkhögskolan från preparandstadiet och höja den till högskolenivå, och därför hade jag oerhört lätt att hänga med vid dessa resonemang om att hindra lärarna och skolledningen att lasta på schemabundna timmar i stor omfattning.

Även 35 timmar — i vissa fall kan man gå upp till 38 — är en mycket stark schemabunden belastning jämfört med vad man har i många andra skolformer. Och går vi till den akademiska undervisningen, så är 35 timmar en orimlig schemabunden arbetsbörda. Vid tekniska högskolor och liknande, möjligen också vid medicinska fakulteter, kommer man kanske i närheten av 25 å 30 timmar, men i fria studier är det mycket lägre tal.

Maximeringen har sålunda tillkommit för att skolorna skall inrikta sin verksamhet mot den fria, högskolemässiga arbetsatmosfär som herr Carlshamre talade om.

Sedan anförde fröken Olsson en rad argument, som jag här inte skall upprepa. För mig är det emellertid viktigt att understryka att min utgångspunkt är densamma som den herr Carlshamre nyss gav uttryck åt. Det är alltså inte

friheten någon vill åt. Snarare vill vi öka möjligheten att i fria former förkovra sig inom folkhögskolan.

När man hör argumentet — det har även framförts i den återopade artikeln — om elevernas minskade möjligheter till undervisning i estetiska ämnen, så förstår jag ingenting. Ty det måste byggas på föreställningen att man vid folkhögskolorna, där man själv kan komponera sina timplaner, anser att de estetiska ämnena skall placeras långt ned på schemat och att de följaktligen förlägges till den fria sektorn utanför de 35 timmarna. Är inte det, ärade kammarledamöter, att misstro folkhögskolan och dess ledning? Det förhåller sig ju precis tvärtom.

Vi skall inte glömma att det väsentliga som hänt är att folkhögskolans in-tresseinriktning kommer att ändras med hänsyn till den nya obligatoriska skolan. Vi behöver framdeles anslå ett färre antal timmar i modersmål, rättskrivning, innanläsning, räkning och liknande, som man tidigare tyvärr sysslade alltför mycket med i folkhögskolan. Vi kan i stället i hög grad gå över till de estetiska ämnena, och till filosofi, religionskunskap, debatter, samhällskunskap och liknande.

Det har sagts att folkhögskoleeleverna kommer från olika miljöer och att de ofta inte ha den studievana som behövs. Därför behöver man schemabunden undervisning. Men är det inte i stället tvärtom? När en elev kommer direkt från produktionen t. ex. jordbruk, skogsbruk eller industri, är det nog så arbetsamt rent fysiskt att hänga med under en skoldag som upptar fem å sex timmars schemabunden undervisning. Hur skall han eller hon dessutom ha kraft och vitalitet över för att läsa någon bok på fritiden?

Nej, jag tror att elevopinionen och läraropinionen — om det nu finns någon sådan — är ganska olika när det gäller folkhögskolorna. Eleverna, tror jag, uppskattar den ökade fritiden och

Statsbidrag till folkhögskolor

därmed den ökade frihet man får med det förslag som jag har lagt fram.

Vad slutligen lärartätheten angår har jag varit mycket försiktig. Det hoppas jag att de ärade opponentererna är medvetna om. Frågan om de mycket små folkhögskolorna är just en sådan fråga som bör kunna belysas bättre efter några års försöksverksamhet. I likhet med utredningen har jag utgått ifrån det faktum att ingen skolform är så gynnad som folkhögskolan när det gäller lärartätheten och lärarresurserna. Om man räknar om det nuvarande systemet till det nya, så får man ett relationstal på 2,42. Det innebär att man har ungefär 9,5 lärare per 100 elever. De skolmän och representanter för skolan som uppträtt i denna talarstol kan nog alla vittna om att det är en fantastiskt hög standard. Jag tror aldrig att herr Nordstrandh med sin akademiska bakgrund någonsin har upplevt en skolform där man har 9,5 lärare på 100 elever. När nu utredningen föreslår någon skärpning på den punkten är det naturligtvis, herr talman, också mot bakgrunden av det anslag det här är fråga om.

Jag vill sluta med att bara nämna de pengar som tillförs denna skolform. Vi hade 1963/64 28,5 miljoner i anslag, fördelade på 13 miljoner till landstingsskolor och 15,5 miljoner till rörelseskolor. 1967/68 blir det inte mindre än 47 miljoner, varav landstingsskolorna tar 19 miljoner och rörelseskolorna 28 miljoner. Jag tror att folkhögskolans vänner — jag räknar mig verkligen till dem — inte gör folkhögskolorna någon riktig tjänst utan vad man brukar kalla för björntjänst när de också mot denna bakgrund fortsätter att argumentera för en lärartäthet som ur andra skolors synpunkt skulle kunna betecknas nästan som exklusiv.

Herr **CARLSHAMRE** (h):

Herr talman! Jag har verkligen ingen önskan att ta upp något gräl med ecklesiastikministern i denna fråga. Jag har

mycket lätt för att urskilja den starkt positiva ton rörande folkhögskolan som ljuder genom hans anförande, och jag är mycket glad åt den. Det är egentligen bara ett par små förtydliganden jag vill göra till vad jag sade tidigare.

När jag menar att det är onödigt och kanske skadligt att sätta ett tak på 35 veckotimmar, skulle jag ändra uppfattning på den punkten om jag verkligen trodde att det vore risk för ett allmänt överskridande av det taket. Alldeles särskilt om jag ett ögonblick anade en risk för att man skulle gå upp mot 50 eller — för att använda fröken Olssons siffror — 60 veckotimmar, skulle jag anse åtgärder påkallade. Men nu tror jag liksom statsrådet Edenman att tendensen kommer att gå i motsatt riktning, att önskan snarast kommer att bli att minska den schemabundna undervisningen. Därför menar jag att risken är obetydlig om man för de fall då det kan vara behövligt behåller en möjlighet att även gå över 35 timmar.

I dessa 35 timmar skall, om jag förstått saken rätt, inräknas även all frivillig verksamhet, alla fritt tillvalda ämnen och sysselsättningar som eleverna ägnar sig åt. Om nu en elev med ett förutsatt ganska fritt ämnesval har räkat få ett schema i trakten av 30 timmar, är det lätt hänt, om han önskar ta del av något av det som står på skolans mattsedel därutöver, att han kommer i konflikt med denna gräns. Jag menar att gränsen helt enkelt är onödig därför att tendensen kommer att gå åt andra hållet.

I fråga om lärartätheten är jag också fullt medveten om att folkhögskolan har varit och är gynnad i jämförelse med andra skolformer. Men jag tror att just detta har varit en av de viktiga förutsättningarna för att folkhögskolan har kunnat vara vad den har varit med den mycket nära kontakt mellan lärare och elever som där finns och den ganska intensiva handledning av eleverna som vi räknar som självklar i folkhögskolan.

Statsbidrag till folkhögskolor

Icke desto mindre är mitt huvudbekymmer dessa mycket små skolor, där det rent praktiskt blir mycket besvärligt. För en skola av den storleksordning jag nämnde med bara 60 elever — det finns ett antal sådana skolor — innebär i alla fall beskringen från 2,42 till 2,2 att man avskaffar ungefär en halv lärartjänst, eftersom det blir 12—13 veckotimmar som försvinner. Jag tror att det på många håll blir ganska bekymmersamt att behålla den allsidiga sammansättning av kollegiet som man behöver även i en liten skola. Jag vet inte om man kan våga hoppas på en generös bedömning i det enskilda fallet, när man har speciella bekymmer med behovet av särskild kompetens. Det är faktiskt detta som för mig är det viktigaste skälet till någon ängslan för denna nedskärning.

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Inte heller jag skall söka gräl med ecklesiastikministern.

Jag konstaterar med stor tillfredsställelse, att ecklesiastikministern förklarar, att han strävar efter att ytterligare höja undervisningsnivån vid folkhögskolorna, t. o. m. till närheten av högskolenivå. Detta uttalande är jag alltså mycket glad över.

När ecklesiastikministern riktar sig direkt till mig och frågar, om jag inte har observerat att det är en mycket hög standard i fråga om lärarna på folkhögskolorna — i fråga om både antalet lärare och deras kompetens — skall jag ge ett klart svar: Det är en hög standard. Därför söker sig också så många utmärkta lärare till folkhögskolorna — det blir en växelverkan. Och jag menar, att den höga standarden bör bibehållas även i fortsättningen, inte minst om vi skall inrikta oss på att höja undervisningsnivån ytterligare.

Detta är alltså orsaken till den oro vi hyser i fråga om relationstalet.

Vad beträffar maximeringen av antalet veckotimmar för eleverna uttalade

ecklesiastikministern, att han har en mycket stor tilltro till folkhögskolornas möjligheter att själva avväga detta timtal i förhållande till de behov och övriga förhållanden som kan föreligga. Då måste jag fråga, varför man skall skapa irritation genom att nu gå in för en bestämd maximering och tillgripa lagstiftning. Om vi undantar vissa övertramp, som tydligen har förekommit, tycks folkhögskolorna ha skött dessa ting på ett alldeles utmärkt sätt tidigare. Varför inte låta det vara så även i fortsättningen?

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 75, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde

Debatten om den ekonomiska politiken

emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 95 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till reservationen 2) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 75, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Per Jacobsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 98 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 8

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till reservationen 3) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 8) i utskottets utlåtande nr 75, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Per Jacobsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 73 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 9—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Debatten om den ekonomiska politiken

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt tidigare meddelande skulle

bankoutskottets utlåtande nr 25 om den ekonomiska politiken m. m., som i dag bordlägges första gången, behandlas i kamrarna nu på fredag, den 6 maj. Det har emellertid befunnits lämpligt att uppskjuta behandlingen av detta ärendet till nästa vecka, och avsikten är därför att uppföra nämnda utlåtande först bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde onsdagen den 11 maj.

§ 14

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statligt stöd till barnstugor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 7, punkterna D 5 och 6 samt VI: 5, s. 74 och 313) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1966/67 beräkna följande anslag, nämligen dels på driftbudgeten till Bidrag till anordnande av barnstugor ett reservationsanslag av 14 000 000 kr. och till Bidrag till driften av barnstugor ett förslagsanslag av 24 000 000 kr., dels ock på kapitalbudgeten till Lån till anordnande av barnstugor ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 54, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 25 februari 1966, föreslagit riksdagen att

a) godkänna de av föredragande statsrådet förordade grunderna för bidrag och lån till anordnande av barnstugor samt för bidrag till driften av barnstugor;

b) till Bidrag till anordnande av barnstugor för budgetåret 1966/67 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 14 000 000 kr.;

c) till Bidrag till driften av barnstu-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

gor för budgetåret 1966/67 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 24 000 000 kr.;

d) till Lån till anordnande av barnstugor för budgetåret 1966/67 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd, socialdepartementet, anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet haft till behandling följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* (I: 638) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Skärstad m. fl. (II: 600);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* m. fl. (I: 639) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund* m. fl. (II: 599), i vilka — såvitt nu var i fråga — hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att förslag om statligt stöd till familjedaghemsvksamheten förelades riksdagen i samband med aviserad proposition om samhällets barn tillsyn i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg* m. fl. (I: 640) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman* m. fl. (II: 598), i vilka — såvitt nu var i fråga — yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om vidgad och intensifierad forskning rörande den kollektiva vårdens inverkan på barn;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström* m. fl. (I: 641) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 602), i vilka — såvitt nu var i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag om statligt stöd till familjedaghemsvksamheten förelades riksdagen i samband med aviserad pro-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

position om ökat statligt stöd till barnstugor.

Vidare hade utskottet haft till behandling följande i anledning av propositionen nr 54 väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 664) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 817), i vilka hemställts att riksdagen måtte

a) uttala sig för att bidrag till lekskolor måtte utgå i enlighet med i motionerna angivna grunder;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om parlamentarisk utredning rörande utformningen av förskolan;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag om statligt stöd till av kommunerna bedrivna familjedaghemsversamhet i enlighet med vad i motionerna anförts;

d) till Bidrag till driften av familjedaghem för budgetåret 1966/67 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 665) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* (II: 816), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta

a) att driftbidraget till lekskolor skulle utgå med 200 kr. per plats och år samt att i följd härav under femte huvudtiteln till Bidrag till driften av barnstugor anvisa ett jämfört med propositionen med 5 000 000 kr. förhöjt anslag av 29 000 000 kr.;

b) att statligt stöd till familjedaghemsversamheten tills vidare skulle utgå enligt de riktlinjer socialstyrelsen föreslagit samt för ändamålet under femte huvudtiteln under en ny anslagstitel Bidrag till familjedaghem anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kr.;

c) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1967 års riksdag ang. det fortsatta stödet till familjedaghemsversamheten;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 666) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 815), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta

a) att bidrag till driften av barnstugor skulle utgå med 1 200 kr. per plats och år för barndaghem, 500 kr. per plats och år för fritidshem och 200 kr. per plats och år för lekskolor samt att inget villkor om visst minimiantal dag- och fritidshemsplatser i en barnstuga skulle gälla för rätt till statsbidrag;

b) att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att integrerade barnstugor, som kunde medföra risk för ökad påfrestning på barnen, icke borde anordnas utan föregående försöksverksamhet och forskning samt att detsamma borde gälla beträffande öppethållande av barnstugor på sen kvällstid, nattetid eller i skift;

c) att motionerna såvitt avsåge kostnadsfördelning mellan samhälle och enskilda samt avvägningen mellan olika stödformer måtte överlämnas till familjeberedningen och familjepolitiska kommittén för beaktande;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Svensson m. fl.* väckt motion (II: 818), vari hemställts

a) att det i propositionen nr 54 föreslagna villkoret för erhållande av anordningsbidrag till integrerade barnstugor, nämligen att kommunen skulle förbinda sig till att $\frac{2}{3}$ av platserna skulle beläggas av barn för heltids- eller femtimmarsvistelse, skulle utgå;

b) att för erhållande av anordningsbidrag till daghem och integrerad barnstuga kommunen förbunde sig att i förtur ställa platser till förfogande för sådana barn, vilkas båda föräldrar (förälder) vore förvärsarbetande;

c) att driftbidraget till integrerad barnstuga inte påverkades av det i propositionen angivna $\frac{2}{3}$ -villkoret, utan utginge per plats som vore belagd med barn för heltids- eller femtimmarsvistelse;

d) att det nuvarande driftbidraget till förskolorna, 100 kr. per plats, bibehålles (alternativt tills vidare).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 666 och II: 815 samt II: 818, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört beträffande villkoren för lån och bidrag till anordnande och drift av barnstugor;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 664 och II: 817, I: 665 och II: 816, I: 666 och II: 815 samt II: 818, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört beträffande statsbidragsbeloppen för anordnande och drift av barnstugor;

III. att riksdagen måtte till Bidrag till anordnande av barnstugor för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 14 000 000 kr.;

IV. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 664 och II: 817, I: 665 och II: 816 samt II: 818, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av barnstugor för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 24 000 000 kr.;

V. att riksdagen måtte till Lån till anordnande av barnstugor för budgetåret 1966/67 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.;

VI. att motionerna I: 664 och II: 817, såvitt avsåge utredning rörande förskolan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 640 och II: 598 samt I: 666 och II: 815, såvitt avsåge försöksverksamhet och forskning rörande den kollektiva vården, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 638 och II: 600, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

IX. att motionerna I: 639 och II: 599, I: 641 och II: 602, I: 664 och II: 817 samt I: 665 och II: 816, såvitt avsåge skrivelse angående statsbidrag till familjedaghemsverksamheten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. att motionerna I: 664 och II: 817 samt I: 665 och II: 816, såvitt avsåge medelsanvisning till bidrag till familjedaghemsverksamhet, icke måtte av riksdagen bifallas;

XI. att motionerna I: 666 och II: 815, såvitt avsåge kostnadsfördelning och avvägning mellan olika stödformer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande bidragsbestämmelsernas utformning

av herrar *Per Jacobsson, Virgin, Kaijser, Dahlén, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman och Bohman*, fröken *Elmén*, herrar *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson* och *Nilsson* i Tvärälund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 666 och II: 815 samt II: 818, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anfört beträffande villkoren för lån och bidrag till anordnande och drift av barnstugor;

2) beträffande statsbidragens belopp

a) av herrar *Per Jacobsson, Dahlén, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson* och *Nyman*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson* och *Nilsson* i Tvärälund, vilka ansett att

dels utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 664 och II: 817, I: 665 och II: 816, I: 666 och II: 815 samt II: 818, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anfört beträffande statsbidragsbeloppen för anordnande och drift av barnstugor;

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

dels ock utskottet under IV. — under förutsättning av bifall till reservationen beträffande hemställan under II. — bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 664 och II: 817, I: 665 och II: 816 samt II: 818, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av barnstugor för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 26 500 000 kr.;

b) av herrar *Virgin, Kaijser* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 664 och II: 817, I: 665 och II: 816 och II: 818 samt med bifall till motionerna I: 666 och II: 815, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anført beträffande statsbidragsbeloppen för anordnande och drift av barnstugor;

3) beträffande utredning om förskolan

av herrar *Per Jacobsson, Virgin, Kaijser, Dahln, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman* och *Bohman*, fröken *Elmén*, herrar *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson* och *Nilsson* i Tvärålund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under VI. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 664 och II: 817, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående den framtida utformningen av förskolan i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits av reservanterna;

4) beträffande försöksverksamhet och forskning

av herrar *Virgin, Kaijser* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under VII. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av

motionerna I: 640 och II: 598 samt I: 666 och II: 815, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad reservanterna anført om behovet av försöksverksamhet och forskning rörande den kollektiva vården;

5) beträffande statsbidrag till familjedaghemsvksamheten

a) av herrar *Per Jacobsson, Virgin, Kaijser, Dahln, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman* och *Bohman*, fröken *Elmén*, herrar *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson* och *Nilsson* i Tvärålund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under IX. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 639 och II: 599, I: 641 och II: 602, I: 664 och II: 817 samt I: 665 och II: 816, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ytterligare utredning och förslag till 1967 års riksdag angående det statliga stödet till av kommunerna bedriven familjedaghemsvksamhet;

b) av herrar *Per Jacobsson, Dahln, Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson* och *Nyman*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet under X. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 664 och II: 817 samt I: 665 och II: 816, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till familjedaghem för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kr.;

6) beträffande kostnadsfördelning och avvägning mellan olika stödformer

av herrar *Virgin, Kaijser* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under XI. bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att motionerna

I: 666 och II: 815, såvitt avsåge kostnadsfördelning och avvägning mellan olika stödformer, överlämnades till familjebereidningen och familjepolitiska kommittén för beaktande.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Eftersom det tycks vara ganska många som ämnar vara med och leka på detta område skall jag försöka att i möjligaste mån fatta mig kort.

Det är ju ett oerhört viktigt spörsmål som detta utlåtande från statsutskottet behandlar, nämligen frågan om ökat statligt stöd till barnstugor m. m., med allt vad det innebär av lekskoleverksamhet, daghemsverksamhet och s. k. fritidshem.

Man måste också konstatera att hela detta område på ett beklagligt sätt har släpat efter i förhållande till den samhällsutveckling som har ägt rum. Visserligen har ett flertal utredningar framlagts under årens lopp, men ingen av dem har utmynnat i något förslag. Därför har utvecklingen på detta område som sagt på ett beklagligt sätt kommit att släpa efter. Nu har man i alla fall tagit ett ordentligt grepp över frågan genom förslaget om ändring av statsbidragsreglerna, och alla är vi väl tacksamma för att man i vissa avseenden försökt stimulera till en lämplig utbyggnad av ifrågavarande institutioner.

Vid den förändring som samhället undergår kommer barnen många gånger på ett beklagligt sätt i kläm. Därför måste samhället ta verkliga krafttag för att förbättra deras situation. Det är då förskolorna och lekskolorna kommer in i bilden. Varje barn bör, där föräldrarna så vill, ha möjlighet att gå i lekskola. Men problemet har också andra aspekter.

Vi har de förvärvsarbetande mödrarna och de ensamstående föräldrarna, som kräver att få en fullgod tillsyn av

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.
sina barn under den tid de är ute i sitt förvärvsarbete. Därför måste långtidstillsynen naturligtvis byggas ut på ett annat sätt än som hittills varit fallet. Det gäller också kvinnans frihet att avgöra om hon vill ha yrkesarbete eller om hon vill arbeta i hemmet. Skall hon få möjlighet till fritt val därvidlag måste man tillgodose kravet på barntillsyn.

Ett annat problem, som behandlats i andra propositioner än den nu föreliggande, är arbetsmarknadens krav på ökade arbetsinsatser, framför allt av de gifta kvinnorna och mödrarna. Det råder ju en utomordentligt stor brist på arbetskraft, och vad man i denna situation ser som en betydande reserv är de mödrar som nu är hemma och som man på olika vägar vill försöka få ut i arbetslivet. Men detta kräver som sagt att samhället gör en motprestation, nämligen genom att på ett riktigt sätt bygga ut barntillsynen.

I fråga om daghemmen, som är mycket viktiga i detta sammanhang, vet vi också att kommunerna inte visat någon större vilja att bygga ut dessa. Anledningen till kommunernas tveksamhet härvidlag har varit att både anläggningskostnaderna och driftkostnaderna för dessa institutioner blir mycket höga.

Ur den synpunkten hälsar man med stor glädje förslaget att öka anordningsbidraget för barnstugor till det dubbla. Lika glädjande är förslagen om lån för anläggande av barnstugor samt om höjning av det driftbidrag som daghemmen kommer i åtnjutande av.

I propositionen föreslås en ny teknisk utformning av bidragssystemet och inrättande av en integrerad barnstuga, en kombination av daghem och lekskola. Det föreslås att två tredjedelar av platserna skall upplåtas för daghemsbarn, d. v. s. för långtidstillsyn, och en tredjedel av platserna för lekskola. Härigenom kommer även lekskolan i åtnjutande av de föreslagna mycket förmånliga bidragen. Jag förmodar att regeringen anser att denna anordning skall

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

medföra ett rationellt utnyttjande av resurserna såväl i fråga om lokaler och utrustning som framför allt i fråga om lärare och personal i övrigt. Vi är alla angelägna om att vi på detta område, vare sig det gäller lekskolor, långtidstillsyn eller eftermiddagshem, får tillgång till kvalificerad personal. I detta sammanhang kommer den rådande bristen på förskollärare och behovet av en utbyggnad av utbildningen in i bilden.

I propositionen föreslås vidare att det nuvarande bidraget till fristående lekskolor, d. v. s. till lekskolor som inte är kombinerade med långtidstillsyn, skall slopas. Dessa lekskolor skall alltså i fortsättningen inte komma i åtnjutande av något driftbidrag alls. Det driftbidrag som hittills utgått har varit ytterst blygsamt — 100 kronor per barn och år. Det bidraget anses inte ha någon betydelse i sammanhanget. Anordningsbidrag och utrustningsbidrag till lekskolor utgår för närvarande från arvsfonden. Departementschefen förutsätter i propositionen, att dessa bidrag skall utgå till dess den utredning, som skall framlägga förslag om den framtida användningen av arvsfondens medel, är klar med sitt arbete. Det är alltså ovisst, huruvida lekskolorna i framtiden skall komma i åtnjutande av dessa bidrag.

På grund av de varierande arbetsmarknadsförhållandena är behovet av barntillsyn mycket olika i olika delar av landet och i olika samhällen. Om man fixerar att två tredjedelar av platserna i den integrerade barnstugan skall användas till långtidstillsyn och en tredjedel till lekskola, kommer det kanske inte alls att passa för alla samhällen. I vissa samhällen skulle det kanske behövas en omvänd proportion, och i så fall har inte kommunen någon möjlighet att få del av dessa bidrag, om man är ärlig och inrättar barnstugan efter de behov som arbetsmarknadsläget på platsen skapar.

Utskottet har i någon mån mjukat upp Kungl. Maj:ts skrivning. Utskottet säger nämligen, att om det skulle visa

sig bli en förskjutning mellan daghemsbarn och lekskolebarn, så bör det vara möjligt att tills vidare fördela platserna på annat sätt. Barnstugan skall emellertid alltid kunna erbjuda två tredjedelar daghemsplatser och en tredjedel lekskoleplatser.

Det bidrag som föreslagits för daghem och för den lekskoleverksamhet som kan rymmas inom den angivna proportionen är som sagt mycket förmånliga. Men ur barnpsykologiska synpunkter kan lämpligheten av en integrerad barnstuga diskuteras. Flera sakkunniginstanser har också ifrågasatt om en sådan anordning är den bästa för barnen. Vad barnpsykologer, förskollärare m. fl. i någon mån oroat sig över är långtidstillsynen, d. v. s. att barn under alltför lång tid får vistas i ett kollektiv. Det beror naturligtvis i någon mån på hur daghemmet är planerat och organiserat. I en integrerad barnstuga kan det bli så att en långtidsgrupp under dagens lopp sammanförs med två korttidsgrupper, och det kan vara utomordentligt tröttnande för långtidsgruppen. Den skall alltså först under tre timmar vistas tillsammans med en lekskolegrupp, och sedan kommer en ny lekskolegrupp med ny energi som skall vistas tillsammans med barnen i långtidsgruppen. Många gånger medför detta — det förstår man om man känner till barn — att de blir uppskärade och uttröttade.

Med hänsyn till de problem som tidigare mött när det gäller daghemstillsynen kan ifrågasättas om detta system är riktigt. Jag hoppas att man kommer att följa det hela med uppmärksamhet och se hur det utvecklas. Vi har ju tidigare från riksdagens sida beslutat att frågan om den kollektiva samvarons inverkan på barnen skall utredas, och jag antar att en sådan utredning har igångsatts.

Statsrådet talar vidare i propositionen om att man skulle kunna tänka sig ett utsträckt öppethållande av daghemmen. Också arbetsmarknadsstyrelsen har uttalat sig för mer varierade tider

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

när det gäller öppethållandet av daghemmen. En del ställer sig tveksamma till detta förslag, men jag gör det inte. Vilka möjligheter har föräldrarna att lämna barnet på något annat håll? Barnet kanske måste föras över till ett privat hem eller någon annan institution, och på det sättet får det vistas i ännu fler skilda miljöer.

På högerhåll är man tveksam till s. k. nattjour för barnen på daghemmen och önskar en utredning av den frågan. Detta är något som jag inte ställer mig så betänksam till. Jag har själv sett många fall då föräldrarna eller någon av föräldrarna har arbete långt in på natten. Vad skall de då göra med barnen? Skall de rycka ut dem mitt i natten eller ta dem tidigare från daghemmet för att placera dem på annat håll? Är det inte i så fall bättre med nattjour på daghemmet, så att barnen kan få stanna kvar i en miljö som de förut är vana vid?

I Borås lär man vid det daghem, som där är knutet till lasarettet, tagit upp just frågan om nattjour för barn. Detta har väckt tillsynsmyndighetens ogillande, samtidigt som det uppstått en väldig pressdiskussion om saken. Vad jag kan förstå av alla uttalanden — daghemmet står ju under tillsyn av bl. a. barnläkare — har emellertid det hela hittills utfallit väl. Men varför kan då inte experimentet få fortgå i lugn och ro, så att vi ser hur det egentligen utfaller?

För föräldrar med nattjänst möter stora svårigheter att placera barnen. Detta gäller inte bara sjukvårdspersonal utan också andra grupper som har arbetstider som inte sammanfaller med de tider då daghemmen normalt hålls öppna, t. ex. viss personal inom televerket, restaurangpersonal och många andra. Man borde därför, som sagt, låta detta experiment ha sin gång och se om det inte utfaller väl.

När det gäller lekskolan tycker en del av oss reservanter att det är beklagligt att bidraget på 100 kronor tas bort. På

sådana orter där man har många lekskoleplatser är inte bidraget betydelsefullt. Att öka avgiften för föräldrarna, så som föreslagits i propositionen, vore inte heller lyckligt. Detta kan drabba barn i ekonomiskt svaga familjer som kanske inte har råd att låta barnen fortsätta om avgiften höjs. Lekskolan har emellertid en oerhört stor betydelse i nuvarande samhälle. Såsom samhällsbilden utvecklar sig borde varje barn ha rätt att komma till en lekskola. Vi sanerar bort samhällets möjligheter att ge barnen tillfälle till konstruktiva lekar, och många gånger uppkommer liknande problem för glesbygdens barn. Barnen behöver en gruppsamvaro åtminstone under den korta tiden av tre timmar, då de kan få underlag för sin fantasi, utföra skapande arbete och delta i lekar, vilka jag tror har mycket stort värde för hela deras framtida utveckling. Jag skulle vilja säga att lekskolan är av stor betydelse i hela den förebyggande barnvården. Många barn kanske kommer från en miljö och en omgivning, som är ganska utarmad och torftig, varför de behöver denna möjlighet till fantasieggande lekar och skapande arbete.

Därför är det egendomligt att man här stryker bort detta bidrag som kan förefalla oväsentligt; snarare borde man höja bidraget för att stimulera till inrättandet av flera lekskolor. Om frågan om lekskolan förs åt sidan på detta sätt, kan det komma att bromsa utvecklingen; det ger ett intryck av att statsmakterna inte har det verkliga intresset för lekskolan.

Frågan om familjedaghemmen har diskuterats i flera omgångar och det skall göras en utredning om dem. Men vi vet att vi för närvarande inte kan vara av med familjedaghemmen, eftersom daghemsverksamheten och barn-tillsynen inte kunnat byggas ut i tillräcklig omfattning. Det gäller därför att få så god kvalitet som möjligt på familjedaghemmen. Vi för vår del biträder

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

gärna tanken på en utredning om familjedaghemmen, men vi förordar också att statsbidrag utgår till familjedaghemmen tills vidare i den utsträckning som socialstyrelsen har rekommenderat.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 a, 3, 5 a och 5 b, som är fogade till statsutskottets utlåtande nr 76.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag kan i långa stycken instämma i vad fröken Elmen här anfört beträffande frågan om ett ökat statligt stöd till barnstugor. Det är bara på några få punkter våra meningar kanske går isär; i stort sett är inställningen till denna verksamhet densamma. Jag skall för den skull, herr talman, försöka att begränsa mitt anförande för att inte i onödan upprepa någonting.

För att inte bli missförstådd vill jag från början deklarerera, att vi är ense i fråga om kravet på att samhällets barn-tillsyn kraftigt måste utbyggas. I stor utsträckning gäller det här bara avvägningsfrågor. Som vi ser det från mitt parti måste det göras en avvägning mellan olika verksamhetsformer inom barn-tillsynen, och även vissa kostnadsavvägningar, vilka det kan bli anledning att diskutera inte minst i anslutning till resultatet av de utredningar som är å färde.

Herr talman! Bakom de föreliggande förslagen ligger främst arbetsmarknadsens behov av den kvinnliga arbetskraften. De gifta kvinnorna anses kunna erbjuda det enda större tillskottet av inhemsk arbetskraft inte bara under det decennium som redan börjat sin andra hälft utan också under 1970-talet. Med den ökande fritid vi kommer att få och med den ökande utbildningstiden för barnen och ungdomarna beräknas nettotillskottet till befolkningen i arbetsför ålder under perioden 1966—1970 bli endast hälften så stort som under perioden 1961—1965. Denna prognos bekrä-

tas ånyo i den reviderade finansplan som just lagts på riksdagens bord.

Det är med andra ord mycket allvarliga frågetecken man måste sätta för beräkningen av de samlade produktionsresursernas utveckling under de närmast följande åren. Nu skall ju riksdagen om ett par veckor diskutera dessa frågor i arbetsmarknadspolitikens större sammanhang, och därför skall jag bara konstatera att frågan om samhällets barntillsyn måste påverkas av hän-synstagande till samhällets arbetskrafts-behov. Lika gärna som jag vill göra den deklARATIONEN, lika angeläget finner jag det emellertid vara att ta avstånd från propositionens uppläggning, när den låter arbetsmarknadsmotivet ganska ensamt dirigera utformningen av de aktuella samhällsåtgärderna. Det är ju ändå så, statsrådet Lindström, om jag inte läst propositionen fel, att daghemmen har fått karaktär av serviceanordningar för barnfamiljer med förvärvsarbetande föräldrar. Varför glömmar man bort den pedagogiska uppgift som lekskolorna och lekskoleverksamheten inom daghemmen har och som blir mer och mer uppskattad av föräldrarna?

Om arbetsmarknadskraven inte skulle motivera inrättandet av barnstugor på en mindre ort, med den struktur som näringslivet har där, skall då kommunen ställa sig likgiltig inför familjens önskan att få sina förskolebarn placerade i en lekskola? Självfallet avser inte propositionen detta, men vederbörande kommun kommer dock i ett annat läge än framför allt de större kommuner, som bättre kan tillgodogöra sig den form av statligt stöd som propositionen föreslår.

Bör inte också barnens behov beaktas i större utsträckning än propositionen ger uttryck åt? Barn är inte och får aldrig bli betraktade som hindrande faktorer i fråga om föräldrarnas produktiva insatser. Så vill väl ingen av de ärade kammarledamöterna se saken. Därför ligger det en risk i att, som här

skett, begränsa motiveringen till att avse arbetsmarknadsmässiga överväganden. Även om det nu är nödvändigt att ta mycket stor hänsyn till arbetsmarknadens behov förefaller det mig, som om en mera verklighetsbetonad avvägning av hur de differentierade behoven från familjernas sida skall kunna tillgodoses skulle ha lett till ett annat förslag, där talet om familjernas och kvinnornas valfrihet skorrat mindre falskt än det gör i detta sammanhang. Vi behöver förvisso en utbyggnad av både antalet daghemplatser och antalet lekskoleplatser, och vi behöver en familjepolitik som ger kvinnan reella möjligheter att välja de vårdformer som hon med hänsyn till barnet-individen bedömer som mest tillfredsställande.

Här kommer även familjedaghemmen in i bilden. Fröken Elmén har talat om dem och jag kan instämma i allt vad hon därvidlag sade med undantag av att jag i nuvarande läge inte kan biträda hennes förslag om ett provisoriskt statsbidrag till familjedaghemsvksamheten. Det skulle enligt mitt sätt att se vara ytterligare ett uttryck för att man i viss mån låser situationen på detta barn-tillsynsområde genom långtgående åtgärder. Nu får vi ju relativt snart möjlighet att ta ställning till familjepolitiken och inom dess ram barn-tillsynen i ett mycket vidare sammanhang än vi kan göra just nu. Jag hälsar därför med tillfredsställelse att statsrådet har tillkallat en särskild sakkunnig för utredning av familjedaghemsvksamheten.

Jag finner det också skäligt — och reservationen i det sammanhanget till statsutskottets utlåtande nr 76 yrkar jag bifall till — att man även utreder finansieringsfrågan. Det är möjligt att detta är avsikten, men det går inte att utläsa av propositionen. Kanske kan statsrådet så småningom ge oss ett lugnande besked i det avseendet. I varje fall förefaller det mig angeläget att vid den tidpunkt, då vi skall ta ställning till familjedaghemsvksamheten som en

verksamhetsform till vilken statligt stöd bör ges, frågan om olika alternativa eller mest gynnsamma bidragsformer bör vara väl utredd.

Den integrerade barnstugan har mött invändningar från remissinstanserna. I och för sig är den väl ett försök — och enligt min mening ett intressant försök — att differentiera statsstödet till vårdformerna. Så till vida vill jag salutera den. Den gemensamma barnstugan kan ur kommunal synpunkt — och inte minst ur kommunalekonomisk synpunkt — i vissa fall erbjuda goda lösningar av ganska svåra investeringsproblem. Men när den görs till den enda verksamhetsform för vilken driftbidrag från statens sida till lekskola skall utgå, förefaller den mig vara mindre lämplig. Då har man kommit in på en avvägning som jag tycker är vanskelig.

Driftbidraget är så litet, sågs det i propositionen. Det spelar ringa roll för kommunen, som kan täcka förlusten med en obetydlig avgiftsökning. I och för sig är detta riktigt. Det stämmer också väl överens med tankar som vi från högerpartiets sida ofta har fört fram och som vi till vår glädje även har sett finansministern beröra i årets statsverksproposition, nämligen att man kanske måste resonera på ett annat sätt än tidigare om avgiftsfinansieringen som en kompletterande finansieringsform i samband med samhällets serviceverksamhet.

Men även om det alltså i och för sig är riktigt att avgiftsfinansiera i större utsträckning, kräver detta vissa kompletterande åtgärder — den frågan har man inte velat ta upp i det här sammanhanget — med t. ex. hänsynstagande till familjer i sämre ekonomisk ställning eller som har ett mycket stort antal barn. Det kräver också, föreställer jag mig, en annan avvägning mellan avgiftsfinansieringen av lekskolan och av daghemmet. Eller varför skall man bara kunna höja avgifterna för lekskolan? Vad är avsikten därmed?

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Till de ekonomiskt motiverade invändningarna som hör samman med förslaget om den integrerade eller som statsrådet hellre säger gemensamma barnstugan — i många avseenden kanske en bättre benämning — kommer också viktiga medicinska och pedagogiska invändningar. Det finns faktiskt anledning att fråga, varför inte familjeberedningens PM angående utbyggnad av samhällets barntillsyn remitterats till sådana organisationer som inrymmer expertisen på detta område. I Läkartidningen nr 13 i år får man ta del av en skrivelse till Kungl. Maj:t, där Svenska barnläkarförbundet, Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri och Svenska pediatrika sällskapet framhåller att de inte har erhållit denna PM på remiss men gärna vill uttala sina synpunkter i en särskild skrivelse.

De påtalar också att familjeberedningen befunnit sig i den olyckliga situationen — jag vet inte om det är riktigt, men det sägs så i denna skrivelse — att dess läkarexpert på grund av olyckliga omständigheter, d. v. s. framför allt stor arbetsbörda, inte kunde delta i detta ärendes slutbehandling. Desto mera angeläget hade det enligt dessa organisationer varit att anlita annan pediatrik och barnpsykiatrisk expertis. Jag delar nog den uppfattningen.

Beträffande själva förslaget till omorganisation av daghemmen och införande av de gemensamma barnstugorna uttalar föreningarna i sin skrivelse farhågor för att det har ägnats för liten uppmärksamhet åt dessa förslags eventuella inverkan på barnens hälsa och hela utveckling.

De anser det uppenbart — så långt går de — »att införandet av integrerade barnstugor innebär förändringar som på olika sätt kan påverka barnen. De eventuella effekterna borde ha diskuterats ingående, utländska erfarenheter kunde ha inhämtats och viss försöksverksamhet borde ha bedrivits, innan förslag till definitiva organisationsformer framlagts». Jag tycker att des-

sa ord väger ganska tungt i detta sammanhang.

I skrivelsen kritiseras också — vilket jag gärna vill ta upp — att socialstyrelsens normer för daghemspersonalens storlek och kvalifikationer av familjeberedningen har förändrats till en målsättning för framtiden. Det heter vidare att ökat platsbehov görs just nu till huvudsak i det föreliggande förslaget, medan man nödgas tillmäta vårdens kvalitet mindre betydelse. Detta uttalande överensstämmer med den kritik som högerpartiet ansett sig ha anledning att rikta mot åtskilliga av de senaste årens reformer på utbildningens område och som går ut på att vår regering inte har hittat den rätta balansen mellan kvantitets- och kvalitetskrav; man har ännu inte förstått att kvantitet i längden aldrig löser ett problem om den inte förenas med kvalitet.

Mot denna bakgrund tycker jag att kritiken, som framförts bl. a. från barnläkarförbundet, är allvarligt, och jag har därför funnit anledning referera den i detta sammanhang.

Fröken Elmén sade att högerpartiet är tveksamt om lämpligheten av nattjour på daghem — »nattöppna daghem», såsom vi har tillåtit oss att inom citationstecken skriva i vår reservation. Ja, det är vi, och detta egentligen med samma motivering som jag delvis har anfört beträffande integrerade barnstugor. Orsaken är de mentalhygieniska problem som de nattöppna daghemmen kan medföra. Härvidlag vet man synnerligen litet om effekten. Det är klart att man kan börja med sådan verksamhet i mindre skala och erfarenhetsmässigt då komma ganska långt. Mot detta är kanske inte så mycket att invända, men skall man i ett slag sätta i gång med verksamhetsformer, vilkas hälsoeffekt och mentalhygieniska effekt på barnen är för litet kända, föreligger det risker för dem det gäller. Detta är mitt sätt att se på saken.

Även i detta sammanhang har barn-

läkarförbundet oroats av utvecklingen och har bl. a. framhållit att det blir mycket svårt, om man inte börjar med försöksverksamhet, att i avvaktan på vunna erfarenheter kunna hejda ett okontrollerat inrättande av nattöppna daghem. Det uppkommer risker för barnen ur många synpunkter, t. ex. i fråga om identifikation och annat som man talar om i detta sammanhang.

Herr talman! Det är kanske mest principiella synpunkter jag här anlagt på detta stora och viktiga frågekomplex, men jag har funnit det väsentligt att redovisa dem inte minst med tanke på att vi inom högerpartiet såväl i vår partimotion som i reservationer till föreliggande utskottsutlåtande har kommit att inta en i förhållande till andra avvikande mening. Detta gäller även våra synpunkter på behovet av forskning, undersökningar, experiment och försöksverksamhet. Vi har därför ansett att man bör starta med en försiktig utökning av de integrerade barnstugorna och de nattöppna daghemmen.

Slutligen vill jag något beröra kostnadsfördelningsfrågan. I vår partimotion har vi givit ganska stort utrymme åt den saken. Vi konstaterar att daghemssubventionerna utgör för de familjer som åtnjuter dem det i särklass största familjestöd som för närvarande förekommer i vårt land. I och för sig är ingenting att säga om detta, men vi gör den invändningen att stödet inte fördelas efter sociala grunder. Det tillfaller inte de familjer som bäst behöver det med hänsyn till inkomster och barnantal, utan det går till dem som råkar bo på en ort där det finns daghem. Inte ens med den nu förebådade utbyggnaden av barnhemsverksamheten kan man på långt när tillgodose efterfrågan på daghems- och lekskoleplatser.

Stödet är, som sagt, inte fördelat efter sociala grunder, och framför allt har mödrar med många barn svårt att lösgöra sig från hemmet och bli del-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.
aktiga av daghemsvården. Dessutom tar många daghem, åtminstone på vissa orter, inte emot mer än ett eller högst två barn från samma familj i förskoleåldern. Om detta är felaktigt, bör det sägas ifrån.

Största delen av barnen till förvärvsarbetande mödrar får tillsyn i annan form än genom de av samhället anordnade barnhemmen.

Vi inom högerpartiet menar att verklig valfrihet innebär att alla godtagbara tillsynsformer skall vara ekonomiskt likvärdiga för familjen, och därför trycker vi fortfarande starkt på att även skattefrågorna måste tas med vid en avvägning av åtgärderna på familjepolitikens område. Vi har inte något yrkande när det gäller kostnadsfördelningen mellan samhället, staten, kommunen och den enskilde, men vi vill att de synpunkter vi anlagt på denna fråga tages upp till ny prövning i samband med de utredningar som pågår på familjepolitikens område.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört yrkar jag bifall till reservationen 1 vid punkt I och reservationen 2 b) vid punkt II. Om vårt yrkande under punkt II kommer att falla, har vi på högerpartiets sida för avsikt att stödja reservationen 2 a) såvitt angår denna punkt. Men vi gör det med ett uttalande — inte något yrkande — att den förordade höjningen av bidraget till lekskoleverksamheten måtte på sätt som angivits i motionerna I: 666 och II: 815 genomföras inom ramen för det i propositionen beräknade förslagsanslaget.

Jag yrkar beträffande punkt IV bifall till utskottets hemställan. Däremot yrkar jag bifall till reservation nr 3 vid punkt VI, nr 4 vid punkt VII, nr 5 a) vid punkt IX samt nr 6 vid punkt XI.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Det finns anledning att först uttala tillfredsställelse med den ökning av samhällets insatser för barn-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

tillsyn som detta förslag innehåller. De föreslagna bidragen bör kunna stimulera till den ökade produktion av tillsynsplatser som vi så väl behöver. Att resurserna på detta område måste ökas är helt klart. Det totala antalet platser vid daghemmen har mellan åren 1955 och 1963 stigit med netto endast något över 300.

Sedan statsbidragen till anordnande och drift av daghem höjdes den 1 juli 1963 har antalet daghemsplatser ökat rätt snabbt. Man får därför förutsätta att de ytterligare ökade bidrag som det här är fråga om kommer att leda till en snabb ökning av tillsynsmöjligheterna i barnstugor.

Antalet barn under sju år som har föräldrarna i förvärvsarbete utgör i dag närmare 200 000. Omkring 1970 kan antalet beräknas ha ökat till omkring 250 000. Daghemsplatserna motsvarar för närvarande bara drygt 5 procent av detta antal. Om vi i början av 1970-talet kan komma upp till 10 procent är det ganska bra.

Arbetsmarknadspropositionen, som skall behandlas här inom kort, understryker nödvändigheten av att ge de gifta kvinnorna förutsättningar att komma ut på arbetsmarknaden. De gifta kvinnorna är ju den stora arbetskraftsreserv som vi i dag har i vårt samhälle. I det läget borde det vara klart för alla att familjedaghemmen är helt nödvändiga. Vilken uppfattning man än har om dem, så behövs de för att man skall kunna få en något så när stor kvantitet på barntillsynen.

Från visst socialdemokratiskt håll har förekommit uttalanden som är mycket negativa mot familjedaghemmen. Det har t. o. m. uttalats rädsla för att det hos barnen skall skapas en alltför positiv inställning till hemmen. Man måste nästan läsa det två gånger för att tro att man uppfattat rätt. En person som väl måste betraktas som en »coming man» i Kanslihuset har nämligen i en tidningsintervju uttalat att

han inte kan tänka sig att själv ha en hemmafru. »Jag föreställer mig att en sådan tillvaro måste vara helt meningslös.» Familjedaghemmen är värdelösa, påstås det vidare. Där får barnen hemmafruns värderingar inpräntade. Idealet för barnomvårdnaden är Israels kibbutzer. Där slipper barnen ifrån en moders beskyddande närvaro.

På direkt fråga till vederbörande, om detta kunde vara sant, svarades att missförstånd uppstått på väsentliga punkter. Vad beträffar just den fråga som vi nu diskuterar sade vederbörande, att han nämnde kibbutzen som ett exempel på hur frågan kan lösas.

Jag måste säga att detta uttalande andas en inställning till hemmet och dess betydelse för uppfostran och för samhället, som i varje fall vi på vårt håll bestämt tar avstånd från.

Faktum är att familjedaghemmen av många föräldrar betraktas som en tillsynsform av lika stort värde som daghemmen — en del värderar t. o. m. familjedaghemmen högre. Men även om barndaghemstillsynen är den bästa formen, så får inte det bästa bli det godas fiende. Och på vårt håll anser vi att familjedaghemmen är en god tillsynsform.

Utbildningsfrågorna för dem som i hemmen skall ha hand om andras barn måste lösas, och hälsokontrollen måste vara noggrann. Familjeberedningen har i sin promemoria tagit upp ett antal positiva tankegångar om åtgärder som bör vidtagas för att förbättra familjedaghemmen. Från vårt håll har vi tidigare i motioner aktualiserat dessa frågor, och jag noterar med tillfredsställelse att de fallit framåt.

I propositionen finns emellertid en tendens att bara tala om för kommunerna *hur* de skall göra och *vad* de skall göra. Man ger pekpinna till kommunerna men vill inte nu vidtaga några stimulerande åtgärder i form av bidrag för att åstadkomma en större satsning på familjedaghemmen. Detta måste

vara en mindre klok politik, eftersom det är nödvändigt att öka resurserna för barn tillsyn.

Det hänvisas i propositionen till att familjeberedningen ännu inte är klar med utredningen av frågan om familjedaghemmen. Men som jag nyss sade måste resurserna för barn tillsyn ökas snabbt, och då är det nödvändigt att kommunerna får ett visst driftbidrag, så att de stimuleras till en satsning härvidlag. Det förefaller riktigt att bidraget ansluter till driftbidraget för daghemsplatserna. Som ett provisorium till dess att utredningen är klar bör fastställas ett bidrag enligt socialstyrelsens förslag om 2 kronor per plats.

En viss kritik har av remissinstanserna riktats mot förslaget om ett sådant provisorium. Mot bakgrund av det angelägna i att resurserna ökas tycker vi emellertid att förslaget bör kunna godkännas. Familjedaghemmen synes vara en för samhället billig väg, som ger möjlighet att öka tillsynen kvantitativt och inte minst att lösa personalfrågorna vid lasaretten.

Med anledning av statsrådet Lindströms föreliggande förslag finns det anledning att i dag också ta upp frågan om lekskolan, samtidigt som vi debatterar frågan om barnstugorna. De två föregående talarna har även ingående behandlat lekskolan.

Lekskolan har blivit alltmer uppskattad av såväl föräldrar och elever som kommuner. Allt fler kommuner bedriver en målmedveten utbyggnad av lekskoleverksamheten; under de senaste tio åren har verksamheten expanderat mycket kraftigt. Lekskolan har haft svårigheter att kämpa med tidigare, men nu har svårigheterna tydligen övervunnits, och lekskolan är, vill jag hoppas, på väg att bli en skolform för alla. Den skall inte, såsom skett på en del håll, betraktas som en sista rest av »finskolan». Tvärtom, tycker jag, är det på det sättet att barn från inte särskilt stimulerande hemmiljöer har syn-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

nerligen god behållning av lekskolan. Barn som gått i lekskolan har — det tror jag att vi allesammans uppmärksammat — merendels ett för deras ålder rikt ordförråd och visar en frimodighet och en öppenhet, som underlättar deras inträde i den obligatoriska skolan och i kamratlivet samt umgänget med den äldre generationen och inte minst med föräldrarna. Såsom fröken Elmén tidigare understrukt utgör lekskoleverksamheten också en förebyggande ungdomsvård för barn som har anpassningssvårigheter.

Lekskolans förtjänster har framhållits i ett flertal motioner väckta i anledning av den nu behandlade propositionen nr 54. I en av dessa motioner hävdas att man inte skall bortse från önskvärldheten av att alla barn oavsett föräldrarnas förvärvsarbete kan gå i förskola. Detta tycker jag är ett riktigt påstående.

Detta var också uppfattningen hos dem som år 1964 motionerade om en allmän förskoleundervisning. Riksdagen ansåg då att en utredning borde komma till stånd om förskoleverksamheten och uttalade att denna utredning borde syfta till en precisering av lekskolans mål och innehåll. Särskilt angeläget syntes det riksdagen vara att den pedagogiska aspekten inte minst med hänsyn till önskvärldheten av ett väsentligt bättre och mera utbyggt samarbete med grundskolans lågstadium skulle uppmärksammas av utredningen.

Riksdagen uttalade vidare att skolöverstyrelsen skulle beredas erforderlig representation i utredningen. Statsutskottet anförde nämligen följande: »Utskottet som givetvis icke avser att påverka den eventuella sammansättningen av den kommande utredningen, anser dock att intresse för nu berörda frågeställningar jämväl kan förefinnas hos de socialvårdande myndigheterna, pedagogisk-barnpsykologisk expertis, vederbörliga 'förskoleinstitutioners' huvudmän och lärarorganisationer på om-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

rådena för förskolan och grundskolans lågstadium.»

Riksdagen skrev därefter till Kungl. Maj:t och hemställde om en utredning rörande förskoleverksamhetens, särskilt lekskoleverksamhetens, mål och innehåll m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits av utskottet.

Vi gick sedan länge och väntade på att det skulle tillsättas en parlamentarisk utredning. Riksdagen hade enligt vad jag förstår gjort en klar beställning om en utredning med klar pedagogisk inriktning av lekskolan. I stället fick vi så småningom på ryktets vägar höra att familjeberedningen höll på att arbeta med förskolefrågan.

Enligt min mening borde en särskild parlamentarisk utredning ha tillsatts, vilken på grund av förskolans stora betydelse borde ha haft tyngdpunkten förlagd på den pedagogiska sidan. Familjeberedningen har ju sin tyngdpunkt på servicen för barnfamiljerna.

Familjeberedningens promemoria och departementspromemorian har föranlett en proposition om en barnstugeverksamhet, som är integrerad på ett sådant sätt, att det enligt vår mening finns stor risk för att lekskolan kunde komma att försvinna som självständig enhet. Med anledning av uttalanden av socialdemokrater i en del tidningar anser vi oss ha fog för att frukta att det är detta som är målsättningen för politiken på området.

Vi menar att de föreslagna bidragsreglerna skulle komma att få en ogynn- sam inverkan på lekskolorna. Lekscoleplatserna i integrerade barnstugor får nämligen förhållandevis gott stöd i form av bidrag medan de självständiga lekskolorna blir utan.

Vi anser vidare att två tredjedelsregeln gör barnstugan så osmidig när det gäller att möta de varierande behoven på olika orter, att man måste förvåna sig över att ett sådant förslag har lagts fram. Reservanternas förslag tillgodo-

ser kravet på en flexibel integrerad barnstuga. Vi menar nämligen — vilket vi också framhållit i vår reservation — att det på sådana ställen där det inte finns möjligheter att låta minst två tredjedelar av platserna utnyttjas för daghemsändamål skall kunna utgå bidrag till daghemsplatserna enligt den regel som gäller för dessa och till lekskoleplatserna enligt tidigare bidragsgrunder.

Det har anförts att det förslag som fru Lindström framlagt om att lekskoleplatser i barnstugorna skulle få så pass höga bidrag är synnerligen gynnsamt. År 1964 fanns det 49 116 platser i lekskolor medan antalet daghemsplatser uppgick till 11 073. Om man gör tankeexperimentet att alla platser som vid detta tillfälle fanns i lekskolor skulle integreras i barnstugan, skulle man behöva ungefär femdubbla antalet platser i denna för att ge möjlighet till de höga bidragen till lekskoleplatserna. Var och en förstår väl att detta är orimligt. Det visar också att synnerligen många lekskolebarn blir berörda av det förslag som här föreligger.

Jag vill i sammanhanget säga ifrån att jag inte har något emot att en integration sker på det sättet att en rationell drift befrämjas genom gemensamma lokaler och gemensam personal. Vad som måste slås fast är att lekskolan eller förskolan, vilket kanske är ett bättre namn, är en *skolform* och daghemsverksamheten en *tillsynsform*. Jag skulle gärna vilja ha auktoritativa besked från både regeringens och utskottsmajoritetens representanter om hur de ser på denna fråga. Man har nämligen en känsla av att de inte i skriven text vågar säga ut hur de egentligen ser på saken.

Det nuvarande bidraget till driften av lekskolor om 100 kronor per barn och plats är otillräckligt och borde naturligtvis vara betydligt större. Viktigast anser jag emellertid vara att man nu får fastslaget, att driftbidraget till

lekskolor även i fortsättningen skall utgå. Det ger intrycket att staten inte tar sin hand från lekskolan och därmed avskräcker kommuner från att inrätta sådana.

När utskottsmajoriteten och regeringen föreslår ett avvecklande av lekskolebidraget föreslår vi således ett bibehållande av nuvarande bidrag med 100 kronor, i enlighet med vad som föreslagits i den mot lekskolorna positiva motionen av fru Svensson m. fl. Man får sannolikt utgå från att detta låga belopp av 100 kronor måste höjas efter den utredning om förskolan som enligt vår mening bör komma till stånd.

Jag anser inte att riksdagens begäran om en utredning beträffande förskolan har verkställts på ett tillfredsställande sätt genom statsrådet Lindströms åtgärd att föra över utredningen om förskolan till familjeberedningen. Man har låtit denna behandla frågan utifrån sina perspektiv, vilket inte borgar för att en god skolform åstadkommes. De pedagogiska aspekterna måste uppmärksammas.

I motioner liksom i reservation nr 2 a har frågan om bidrag från allmänna arvsfonden till anordnande av lekskolor tagits upp. Vi har förutsatt att sådant bidrag skall kunna utgå även i fortsättningen. Det skulle vara av värde att få också den frågan klarlagd under diskussionen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationer nr 1, 2 a, 3, 5 a och 5 b.

Herr **FAGERLUND** (s):

Herr talman! Samtliga tre talare som har varit uppe hittills har talat om att detta är en betydelsefull fråga, att vi i stort sett är ense om att bygga ut denna verksamhet och att alla anser att samhället bör öka sina insatser för barntillsynen.

De förslag som har framlagts i proposition nr 54 år 1966 får ses mot bak-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

grunden av den utveckling som ägt rum i vårt samhälle. Kvinnorna har i allt större utsträckning kommit ut i förvärvsarbete, varigenom behovet av barn-tillsyn har ökat. Det måste vara samhällets sak att tillse att barn till föräldrar som båda förvärvsarbetar eller till ensamstående mödrar som måste söka sig ut i arbetslivet kan erhålla den tillsyn och vård som erfordras. Utvecklingen i fråga om utbyggnaden av barnstugorna visar klart att samhället hittills ensidigt satsat på lekskolorna och att utbyggnaden av barndaghem och fritidshem släpat efter. Sedan 1950 har antalet lekskoleplatser ökat från 18 743 till 49 116, under det att antalet platser i daghem och fritidshem endast har ökat från 12 072 till 13 738. Om man väger dessa siffror mot behovet, kan man lätt konstatera att samhället här har stora uppgifter att fylla. Som ett mått på skillnaden mellan tillgången och efterfrågan på barndaghemplatser kan anföras att man av tillgängliga siffror kan utläsa, att bara vart femtonde barn i dag kan få plats på barndaghem. Räkna man in de platser som kommunerna ordnar i familjedaghem, blir siffran ungefär vart tionde barn.

Man har anledning räkna med att behovet av barndaghemplatser kommer att öka genom att antalet kvinnliga förvärvsarbetande kommer att stiga — något som fröken Ljungberg framhöll och som bestyrks av långtidsutredningen, vilken uttalat att, om vårt arbetsliv skall tillföras ytterligare arbetskraft, det måste bli kvinnorna som i ökad utsträckning går ut i förvärvsarbete.

Utskottsmajoriteten anser att vad som i dagens situation fordras är åtgärder i syfte att få till stånd ökade tillsynsmöjligheter för barn till förvärvsarbetande. I begreppet förvärvsarbetande skall man då också räkna in studerande barnfamiljer eller ensamstående med barn. Då Kungl. Maj:t och även utskottet säger klart ifrån, att det är kommunerna som skall svara för utbyggnaden av

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

barntillsynen, blir det statens uppgift att underlätta och stimulera kommunernas utbyggnad av ifrågavarande verksamhet, samtidigt som staten genom utbyggnad av utbildningen måste se till att det finns personal för detta ändamål.

I fråga om lekskolorna visar utvecklingen faktiskt att några direkta åtgärder från statens sida inte erfordras för att stimulera verksamheten. När det gäller daghem och fritidshem måste vi dock få i gång en snabb utveckling för att bryta den tendens som kan utläsas av de siffror som jag förut har nämnt och som visar att det endast har tillkommit ungefär 1 700 platser. I detta sammanhang vill jag säga till fröken Ljungberg, att det även här råder brist på personal. Det är inte fråga om att sänka kvaliteten, men man måste öka tillgången. Det blir också fråga om en avvägning mellan lekskolornas och daghemmens personalbehov. Även lärarutbildningen måste ökas och åtgärder i detta syfte har också vidtagits.

När det gäller pengar till detta område är ju den föreslagna ökningen av det statliga stödet ganska betydande. Propositionens förslag innebär att stödet, som för närvarande utgår med 20 miljoner, för nästkommande år skall uppgå till 48 miljoner, d. v. s. alltså mer än en fördubbling. Dessutom är det fråga om en teknisk omläggning, och det är väl närmast detta som vi diskuterar i dag. Denna tekniska omläggning innebär att stödet sätts in där det är motiverat ur stimulationssynpunkt, nämligen till daghems- och fritidsverksamheten. Orsaken till den eftersläpning som uppstått på dessa områden är ju att kommunernas kostnader för denna verksamhet är betydligt större än deras kostnader för anordnande av lekskolor.

Beträffande anordningsbidraget innebär det framlagda förslaget att det skall fördubblas och utgå med 5 000 kronor. Dessutom skall kommunerna få lån med 4 000 kronor. Det blir tillsammans 9 000 kronor per plats. Enligt de uppgifter

som utskottet fått kan man för detta be-
lopp uppföra en serietillverkad barn-
stuga.

Driftbidraget föreslås höjt från 1 200 till 1 600 kronor per plats vid daghem och s. k. gemensamma barnstugor samt från 500 kronor till 600 kronor per plats och år vid fritidshem. Det nuvarande bidraget till lekskolor, 100 kronor per år och plats, skall avvecklas.

I anslutning till propositionen har det väckts en hel del motioner och till utskottets utlåtande har fogats reservationer avseende såväl anordningsbidraget som driftbidraget.

I reservationen nr 1 liksom i de motioner, som denna reservation bygger på, anförs att det i propositionen föreslagna statsbidraget är ogynnsamt för lekskoleverksamheten. Låt mig då säga, delvis med anledning av den fråga som herr Nilsson i Tvärälund ställde, att utskottsmajoriteten inte på något sätt vill nedvärdera det arbete som utförs inom lekskolorna eller familjedaghemmen. Vi anser att det finns all anledning att stimulera även den verksamheten. Enligt vår uppfattning måste emellertid samhället för tillfället sätta in sin största kraft på att ordna tillsynen av de barn som måste tas om hand hela dagarna, d. v. s. tillsynen av barn till heldagsarbetande föräldrar. Varken våra ekonomiska eller personella resurser räcker till för allt vad vi önskar, och därför måste vi välja. Det är vad utskottsmajoriteten gjort.

Det är riktigt att förslaget innebär, att det särskilda statsbidraget till lekskolorna försvinner. Utskottsmajoriteten biträder den uppfattning som framförts i propositionen, att detta kan ske utan menlig inverkan på lekskoleverksamheten; statsbidraget utgör bara ca 5 procent av kommunernas kostnader. Däremot är det en missuppfattning att statsbidraget till de s. k. gemensamma barnstugorna skulle vara ogynnsamt för korttidstillsynen, d. v. s. för lekskoleverksamheten. Låt mig som exempel ta

de små kommunerna, som jag kanske bäst känner till. Om man i en sådan kommun har en lekskola med 20 platser, får man i dag 2 000 kronor i statsbidrag. Det är en ringa summa även i en liten kommuns budget. Om denna kommun nu inrättar en s. k. integrerad barnstuga med 15 platser — 10 för heldagstillsyn och fem för lekskoleverksamhet — blir statsbidraget sammanlagt 24 000 kronor, varav 8 000 kronor belöper sig på de fem lekskoleplatserna. Kommunen får då sammanlagt 25 lekskoleplatser. Statsbidraget för dessa blir 8 000 kronor, d. v. s. något mer än 300 kronor per plats i stället för som nu 100 kronor. Detta är givetvis till fördel för kommunen.

Reservanterna hyser också farhågor för att avskaffandet av det särskilda lekskolebidraget skulle få den psykologiska effekten, att utvecklingen på detta område avstannade. Men även efter införandet av de nu föreslagna bidragsformerna kommer ju lekskoleplatserna att vara betydligt billigare för kommunerna än daghemplatserna. Barndaghemmen kostar 5 800 kronor per plats, medan motsvarande kostnad för lekskolorna är bara 1 800 kronor.

När vi år 1965 i samband med skatteutjämningen lade om systemet för statsbidrag till kommunerna, slopade vi det specialdestinerade bidraget till ålderdomshemmen. Det är väl ingen kommunalman här i kammaren som anser att kommunerna av den anledningen på något sätt skulle få ett mindre intresse att sörja för en hygglig åldringsvård. Vad vi kanske måste göra är att driva en propaganda för att hos kommunerna skapa samma intresse för lekskolorna och barntillsynen. Vi tror emellertid inte att man på detta område behöver riskera någonting.

I reservationen nr 2 a) anförs, att målsättningen bör vara att göra lekskolan tillgänglig för alla barn. Det kan man naturligtvis i princip hålla med om. Men i detta avseende kommer stora

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

svårigheter att uppstå dels på grund av att många barn har lång väg till lekskolorna, dels på grund av att det i dag råder brist på förskolelärare — jag har tidigare talat om bristen på personal. I det läget måste det vara viktigare att tillse att de hundratusentals mödrar, som har barn i förskoleåldern och som förvärvsarbetar, får en chans att placera sina barn i barndaghem så att barnen får känna den samhörighet och får den tillsyn som de för närvarande många gånger saknar.

Lekscoleverksamheten bör växa fram på så sätt som hittills skett — intresset härför visas ju av de siffror jag förut har nämnt — och vi anser att den kommer att göra det i fortsättningen trots att vi slopar det nuvarande statsbidraget.

Högern vill höja statsbidraget till lekskolorna till 200 kronor, men man motsätter sig höjning av driftbidraget till daghemmen. Fröken Ljungberg sade att de kommer att stödja detta förslag men att de, om det faller, kommer att stödja reservation nr 2 a, enligt vilken det gamla bidraget på 100 kronor skulle bibehållas, dock med den skillnaden att det av Kungl. Maj:t föreslagna anslagsbeloppet inte ökas. Hur den ekvationen skall kunna gå ihop begriper inte jag. Det skulle jag vara intresserad av att veta.

Kritiken riktas — även här i kammaren — mot den föreslagna två tredjedelsregeln som statsbidragsvillkor. Denna regel innebär att två tredjedelar av platserna skall vara avsedda för heldagstillsyn. Enligt utskottsmajoritetens skrivning skall driftbidrag utgå för de platser som utnyttjas för tillsyn under minst fem timmar per dag, även om detta platsantal inte uppgår till två tredjedelar av antalet platser på avdelningen. En förutsättning är att två tredjedelar av platsantalet står till förfogande för barn som behöver heldagstillsyn. Utskottsmajoriteten anser i motsats till reservanterna, att man därigenom skapar

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

ett smidigt och för kommunerna gynnsamt bidragssystem. De som står bakom reservation nr 1 vill inte att man skall ha denna garanti för att de barn som fordrar heldagstillsyn skall få förtursrätt. Genom majoritetens skrivning erhåller man en sådan garanti för att en barnstuga, som med hjälp av statsbidrag byggs för att kunna användas för heldagstillsyn, i praktiken också i rimlig utsträckning med hänsyn till föreliggande behov kommer till användning för sådan verksamhet.

I fråga om anordningsbidraget har utskottet skrivit:

»Utskottet utgår från att bidragsreglerna skall tillämpas så, att driftbidrag för de platser som utnyttjas för daghemsändamål utgår även i de fall två tredjedelar av platsantalet i en avdelning står till förfogande för tillsyn under minst fem timmar per dag men på grund av mindre efterfrågan på sådan tillsyn tills vidare delvis disponeras för lekskoleverksamhet. Motsvarande bör i tillämpliga delar gälla i fråga om anordningsbidragen.»

Avsikten är att den kommun, som vill bygga en barnstuga och som förbinder sig att ställa minst två tredjedelar av antalet platser till förfogande för barn som behöver tillsyn under minst fem timmar per dag, skall kunna erhålla fullt anordningsbidrag, d. v. s. bidrag med 5 000 kr. och lån på 4 000 kr. Om efterfrågan på sådan tillsyn inte blir tillräcklig för att man skall kunna fylla två tredjedelar av antalet platser får de överblivna platserna tas i anspråk för lekskoleverksamheten utan att anordningsbidraget påverkas. Detta måste medföra att man får ett bidragssystem som medverkar till en flexibel planering och flexibelt utnyttjande av daghemsverksamheten. Det bör ankomma på socialstyrelsen att pröva att kommunernas byggnadsplaner står i rimlig proportion till behovet, och det torde inte inom överskådlig framtid möta några som helst svårigheter; någon explo-

sionsartad utveckling, kommer vi nog, trots dessa förbättrade bidrag, inte att få.

Om riksdagen bifaller reservation nr 1 måste kommunerna redan vid planerandet av en barnstuga ange hur många platser som skall användas för det ena och det andra ändamålet. Majoritetens förslag torde bli förmånligare för kommunerna, även om det innebär en styrning av verksamheten till förmån för heldagstillsynen — det kan vi gärna erkänna.

Det föreligger vidare en del motioner och reservationer med förslag om utredningar och dylikt. Jag skall inte uppehålla mig alltför länge vid dem. Det har redan sagts, att en hel del av dessa frågor hänskjutits till familjeberedningen. Man kan vara missbelåten med att denna har fått hand om dem, men vi anser för vår del att detta är till fyllest. Detta gäller även de reservationer som handlar om samordning och forskning.

När det gäller familjedaghemmen har reservanterna föreslagit att man skall gå på socialstyrelsens förslag och införa ett provisoriskt bidrag med 2 kronor per dag under en övergångstid. Kostnaden härför beräknas uppgå till 2,8 miljoner kronor. Detta skulle ske utan att man därigenom får den effekt man vill ha, nämligen en ökad kontroll över familjedaghemmen, utbildning av dem som har hand om barnen och en kontinuitet i daghemmen, så att det inte blir som tidningen Vi skrev att ett barn efter tre månader blev uppsagt och att föräldrarna stod utan möjlighet att få någon som tog hand om barnet.

Om en kommun lämnar 3 kronor och en annan kommun 13 kronor i bidrag, skall ändå 2 kronor utgå till samtliga familjedaghem. Detta förslag har mött stark kritik från remissinstanserna, även från dem som borde vara mest intresserade. Bl. a. har Kommunförbundet och Stadsförbundet kritiserat förslaget. Vi anser för vår del, att man inte nu bör införa ett provisorium, när vi vet att

statsrådet har tillsatt en sakkunnig, som sysslar med utredning om familjedaghemmen. Vi bör alltså avvakta härvidlag.

Herr Nilsson i Tvärälund nämnde att någon i kanslihuset skulle ha talat nedläggande om barndaghemmen. Han ville i detta läsa in att socialdemokraterna inte skulle inse hemmets stora betydelse för barnuppfostran. Jag har ingen anledning att gå in på vad denne person kan ha sagt. Herr Nilsson i Tvärälund säger, att personen i fråga meddelat att han blivit felrefererad. Man kan också säga att han inte har någon chans att försvara sig i denna kammare. Jag kan emellertid här deklarerat att det från socialdemokratiens sida inte finns någon som helst orsak att nedvärdera hemmens betydelse. När det gäller de mindre kommunerna ligger den enda möjligheten att få i gång en ordnad barntillsyn inte i att man satsar 2 kronor utan i att man får fram ett verkligt stimulerande bidrag. Därigenom kunde vi få ordning och reda på familjedaghemmen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess utlåtande nr 76.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Tvärälund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns inte så mycket att replikera. Jag vill emellertid understryka en sak, nämligen att det inte föreligger någon skillnad mellan herr Fagerlunds och min uppfattning och inte heller mellan propositionens förslag och vårt partis syn på denna fråga; kraftfulla åtgärder måste till för att starkt öka resurserna för barntillsynen. Skillnaden i uppfattning gäller bara den praktiska utformningen.

Tillåt mig, herr talman, att ta upp just herr Fagerlunds exempel, den lilla kommunen som bygger en barnstuga för 10

daghemsplatser och 5 lekskoleplatser. Det framgår tydligt av våra reservationer, att vi på intet sätt hindrar denna kommun från att få det statsbidrag som föreslås av utskottet och regeringen. Men den kommun som inte har behov av mer än tio daghemsplatser men behöver tio lekskoleplatser får enligt propositionen såsom vi uppfattat denna inte något bidrag alls. Detta anser vi vara en mycket stel utformning av detta förslag.

Herr Fagerlund pekade på möjligheterna till dispens. Om kommunen ville gå med på att upplåta två tredjedelar av platserna för tillsyn under fem timmar per dag skulle ändå bidrag utgå. Jag vill gärna ställa frågan direkt: Kan den kommun som är beredd att göra detta åtagande men för dagen inte har behov av mer än tio lekskoleplatser och tio tillsynsplatser för daghemsbarn erhålla bidrag enligt propositionens förslag? För min del tror jag att den kommunen inte kan erhålla något bidrag alls.

Sedan uttalar herr Fagerlund vänliga ord om barndaghemmen. Jag vill tacksamt notera detta. Man måste likväl vara förvånad över att i så fall inte kommunerna redan i dag, när behovet av tillsynsmöjligheter är så stort, som ett provisorium kan få ett litet bidrag, må vara alltför litet, för att göra familjedaghemsplatserna kvalitativt bättre och för att få till stånd flera sådana platser. Vi måste ändå utgå ifrån att det dröjer länge innan behovet är fullt täckt beträffande barnstugeplatser.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att skilligheterna i uppfattningar inte är så stora, men det finns dock en. Vi kan konstatera att vi har brist på lärarkrafter, personal och kapital, och i det läget anser vi att vi vill satsa mest när det gäller barndaghemmen, d. v. s. heldagstillsynen, medan herr Nilsson i Tvärälund vill använda 2,8 miljoner kronor

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

till annan verksamhet. Det kanske dock inte är så farligt som splittringen av den knappa tillgången på lärarkrafter.

Om jag känner kommunalmännen rätt bygger de inte tio daghemsplatser och tio lekskoleplatser utan i stället tio plus fem samt fem vid sidan om, och på så sätt klarar de även det problemet.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund gav nu själv ett exempel på att Kungl. Maj:ts utformning av förslaget verkligen blir en påfrestning på kommunalmännens moral.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Det kunde vara frestande att omedelbart börja med herr Nilssons i Tvärålund tal om moral när det gäller kommunerna, men jag skall återkomma till detta så småningom. När vi behandlar denna proposition är det lätt att komma in på en rad detaljer och upprepa de arbetsmarknadssiffror som redan anförts flera gånger. Jag skall dock inte göra detta utan vill bara peka på att den stora efterfrågan vi har på tillsynsplatser, en efterfrågan som kommer att påverkas av utvecklingen på arbetsmarknaden och som också kommer att öka i mycket snabb takt under de närmaste åren genom ökade födelse-tal och fortsatt urbanisering. Det bör också tagas med i bilden. Tillsammans kommer detta att medföra en ökad plats-efterfrågan inte minst i orter som redan har en stor andel av den barntillsyn som för närvarande finns i kommunal regi. Platsefterfrågan är för närvarande mycket stor. Det skiljer givetvis mycket i fråga om köer och efterfrågan från ort till ort, från storstädernas efterfrågan på hundratals eller tusentals nya platser till de mindre orternas mera begränsade behov.

Enligt av socialstyrelsen företagen utredning för långtidsutredningens räkning och baserad på kommunala upp-

gifter skulle vi behöva omkring 30 000 daghemsplatser 1970 mot de cirka 13 000 som vi i dag förfogar över. Vi torde knappast komma att uppnå ett sådant platsantal fram till 1970, men även om vi lyckades därmed vågar jag påstå, att det knappast skulle räcka till för att tillgodose det behov som vi kommer att ha vid den tidpunkten. Jag har då utgått från att vi vid samma tidpunkt kommer att förfoga över ett ökat antal familjedaghem, kanske cirka 15 000 platser mot de 8 500 kommunalt organiserade familjedaghem som vi förfogar över i dag.

Vart tionde barn till förvärvsarbetande har nu möjlighet att få tillsyn i daghem eller i familjedaghem. För samtliga skolbarn i lägre åldrar finns 2 700 fritidshemsplatser att tillgå. Det är mycket litet i relation till antalet kvinnor som redan är ute i arbetsmarknaden och som har små barn. Genom hjälp från släkt och grannar samt genom hemhjälp kan ytterligare 40 000 barn tas om hand. Hur de övriga barnen till förvärvsarbetande, cirka 120 000 barn, har sin tillsyn ordnad vet vi inte mycket om. Vi kan förmoda att de får tillsyn genom privat anordnade familjedaghem eller genom skiftetillsyn mellan familjemedlemmarna. Men det rör sig här även om nyckelbarn som lämnas mer eller mindre ensamma för längre eller kortare tider på dygnet.

Dagens läge på barntillsynsområdet är alltså inte särdeles ljus, vilket jag vill konstatera innan jag går över till att säga något om de nya bidragen och det nya barnstugesystemet.

För daghemsfrågans historieskrivning kommer det som nu göres att vara en ljuspunkt. Framför allt är det av utomordentligt stort värde och mycket glädjande att flertalet remissinstanser helhjärtat har ställt sig bakom familjebedrinningens förslag om en prioritering av den arbetsmarknadsmässigt inriktade barntillsynen. Att kommunförbunden så oförbehållsamt sluter upp på denna

linje måste betyda att en verklig kommunal islossning kan komma till stånd. Länsgruppernas arbete beträffande planering och behovsberäkning samt de föreslagna höjda bidragen måste medföra att en utökning av antalet tillsynsplatser nu kommer att genomföras. 1963 års riksdagsbeslut visade sig också på relativt kort tid medföra en ökning av antalet platser, medan daghemsutbyggnaden praktiskt taget stått stilla under hela 1950-talet. Den ökade stimulans, som vi nu har möjlighet att fatta beslut om, måste innebära att utbyggnaden kan komma att genomföras i ännu snabbare takt.

Det anordnings- och lånestöd som nu föreslås får också anses utgöra tyngdpunkten i det föreliggande förslaget. På mycket förmånliga villkor kan kommunerna nu starta ett barnstugebygge. Kapitalanskaffningsfrågan kan i framtiden knappast användas som ett argument för en uppbromsning på denna sektor, eftersom man har möjlighet att klara praktiskt taget hela bygget med bidrag och lån. Förutsatt att minst två tredjedelar av platsantalet står till förfogande för tillsyn under minst fem timmar om dagen kan 5 000 kronor i anordningsbidrag och 4 000 kronor i lånemedel beviljas.

Jag är medveten om att det blir en del upprepningar från talarstolen i dag, men det är alldeles nödvändigt, eftersom det tycks vara så svårt att förstå hur detta system är konstruerat.

En kommun kan genom att uppföra en barnstuga lösa byggnadsfrågan för daghem och lekskola i ett sammanhang och på dessa förmånliga villkor eftersom även lekskoleplatserna kommer att beviljas anordningsbidrag och lån. Det betyder ju i själva verket att 50 procent av barnantalet i en barnstuga, oftast de förvärvsarbetandes barn, kan få längre tillsyn, medan återstående 50 procent av barnantalet, oftast hemarbetandes barn, kan utnyttja barnstugan för korttidstillsyn. I det senare fallet rör det sig

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

främst om två grupper som kommer att använda sig av platserna, och detta gäller speciellt i grupperna 5- och 6-åringar. På samma sätt kommer också driftbidraget att kunna utgå inte endast till de två tredjedelar av platserna, som avser tillsyn om minst fem timmar, utan också till den tredjedel av platserna som avser korttidstillsyn.

Den gemensamma barnstugan och de bidrag som knyts till denna verksamhet ger således kommunerna möjligheter att få ett mycket högt bidrag till byggande och drift av lekskolor. Det var ju på den punkten herr Nilssons i Tvärälund moraliska synpunkter kommer in i bilden, men jag kan inte förstå varför herr Nilsson skulle vara ledsen över att dessa möjligheter verkligen föreligger för kommunernas vidkommande. Han har ju i andra sammanhang talat så varmt för lekskoleverksamheten.

Det är faktiskt förvånande att reservanterna menar att detta förslag kommer att ha en negativ effekt på utbyggnaden av lekskolorna. Det rätta förhållandet är, vilket också framgår av förslaget, att det inte bara tas hänsyn till behovet av barntillsyn under kortare och längre tid, utan att det samtidigt förutsätts, att förvärvsarbetandes barn skall ha lika goda möjligheter som icke förvärvsarbetandes barn att tillgodogöra sig den pedagogiska ledning som kan fås av utbildad personal. De företrädare för lekskolan som så ofta talar om alla barns behov av förskoleverksamhet, gruppgemenskap, fostran, förberedelse för skolan m. m. yttrar sig tyvärr alltför sällan om daghemsbarn och deras möjligheter att tillgodogöra sig denna verksamhet. Fröken Ljungberg tryckte visserligen litet på detta i dag, men det var ändå ett vagt resonemang i förhållande till vad hon för övrigt anförde här.

Att dessa senare barn också behöver tillsyn under en längre tid, måltider m. m., är en annan del av verksamheten som vi inte behöver dra in i detta

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

resonemang. Men jag vill slå fast att vi har en begränsad tillgång på förskollärover utbildad personal. Även om tillgången på sådan personal kommer att öka väsentligt under de närmaste åren, kommer vi att ha begränsade personalresurser även i fortsättningen.

Lekskolorna har för närvarande möjlighet att ta emot 50 000 barn, och om man bara toge in 6-åringar skulle dessa platser faktiskt räcka till nära hälften av landets samtliga 6-åringar — jag bortser här helt ifrån hur dessa lekskolor är lokaliserade. Jag använder exemplet endast för att illustrera storleken av tillgängliga resurser.

Vad beträffar daghemsplatserna finns det, som jag förut anförde, 13 000 sådana platser att tillgå för att tillgodose tillsynen av barn till samtliga förvärvsarbetande småbarnsföräldrar som efterfrågar daghemsplatser samt för alla dem som står i kö för att få plats för sina barn i syfte att själva kunna gå ut i förvärvsarbete. Under sådana förhållanden frågar man sig: Är det då inte rimligt att genom de anordningar och den bidragskonstruktion, som föreslås i propositionen och av utskottsmajoriteten, försöka styra utvecklingen på ett sådant sätt att vi i vart fall kan räkna med att båda verksamheterna växer ut sida vid sida och i ungefär samma omfattning och att det också skapas möjligheter att tillgodose skiftande behov av tillsyn, t. ex. för deltidsarbetandes barn, vid tillfällighetsarbete, vid tillfällena av ledighetsbehov för hemarbetande, så att även dessa kategorier kan få möjlighet att lämna barn för längre tid allteftersom det flexibla systemet medger detta?

Kommunerna kommer i fortsättningen att själva kunna avgöra vilken form av barnstugeverksamhet som de med hänsyn till lokala förutsättningar vill satsa på. Jag är övertygad om att de flesta kommunerna kommer att lösa tillsynsfrågorna genom att införa ett integrerat barnstugesystem och på så sätt få till stånd en smidig anpassning

till de skiftande behov som föreligger vid olika tidpunkter.

Frågan om indragandet av stödet till de separata lekskolorna, 50 kronor per barn och år, har varit föremål för en debatt där sakskaalen inte varit överdrivet starka. Det har nämligen anförts, såväl i mittenpartiernas reservation 2 a som från denna talarstol i dag, att bortfallet av dessa 50 kronor skulle komma att leda till en uppbromsning av lekskolornas vidare utveckling. Alla som något sysslat med kommunal ekonomi bör ha klart för sig att en så blygsam summa knappast kan ha någon betydelse som stimulans för lekskoleutbyggnaden. Bortfallet av denna femtilapp skulle inte alls betyda att kommunalmännen helt enkelt slutar med lekskoleverksamhet eller att de i fortsättningen inte kommer att bygga ut densamma.

Herr Fagerlund tog ett räkneexempel med 20 platser, vilket kan anses vara ganska vanligt i en medelstor kommun. Jag skall använda mig av ett liknande exempel. I det här fallet betyder bortfallet på lekskolesidan en kommunal merutgift på 2 000 kronor per år. Har man vid denna kommutyp också ett daghem tar man igen det förlorade statsbidraget till lekskolan mycket snabbt, eftersom fem av daghemsplatserna genom höjningen av statsbidraget med 400 kronor per plats kompenseras kommunen för förlusten av de 2 000 kronorna. Vi kan också ta ett exempel med en större kommun som jag känner mycket väl. Den har 700 barn i lekskola och 500 i daghem. Förlusten på lekskolesidan utgör i detta fall 35 000 kronor, medan vinsten på grund av höjda statsbidrag till daghemsplatserna ger kommunen 200 000 kronor i form av intäktsökning. Jag förutsätter att de remissinstanser som varit negativt inställda till slopandet av driftbidraget till lekskolorna knappast kan ha bedömt denna fråga från kommunalekonomiska aspekter utan

svarare rusat i väg utan att bedöma vad de nya statsbidragen i realiteten betyder för kommunerna med avseende på möjligheterna att främja verksamheten inom hela barnstugesektorn.

För de små orterna med relativt svagt underlag för separata daghem och lek-skolor ger de nya bidragsbestämmelserna och det föreslagna flexibla systemet möjligheter att realisera två önskemål i ett sammanhang. Det är också av stor betydelse att ett förändrat underlag för någon del av verksamheten inte betyder att platser står outnyttjade.

I reservation 1 beträffande bidragsbestämmelsernas utformning föreslås att $\frac{2}{3}$ -regeln slopas och att bidrag utgår till daghemsplatserna även i de fall då inte två tredjedelar av platserna utnyttjas för längre tillsyn. Det är svårt att förstå vad reservanternas här åsyftar. Om det inte råder brist på daghemsplatser på en ort och om två tredjedelar av platserna inte kan utnyttjas för längre tillsyn, förutsätts både i propositionen och av utskottsmajoriteten, att statsbidrag till driften av daghemsplatserna skall kunna utgå. Detta får regleras genom dispensförfarande. Menar verkligen reservanternas att det i kommuner med kö till platser som avses för förvärvsarbetandes barn ändå finns skäl att i första hand bereda hemarbetandes barn platser utöver dessa 50 procent som de redan har fått genom den gemensamma barnstugan? Fröken Elmén, som ändå har känsla och intresse för tillsynsfrågorna, kan det verkligen vara Er mening att man skall kunna handla på detta sätt?

Man kan säga att det inte är så särdeles mycket bevänt med barntillsynsintresset, som centern och folkpartiet gärna vill skylta med, om det är detta de avser. I så fall handlar reservanternas stick i stäv mot vad arbetsmarknadens parter finner önskvärt. Enligt Svenska arbetsgivareföreningens mening bör den föreslagna integreringen

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

kunna bidra till en önskvärd ökning av antalet platser för att tillgodose behovet hos förvärvsarbetade mödrar med barn. Arbetsmarknadsstyrelsen önskar en klarare prioritering av den föreslagna tillsynsformen. Landsorganisationen anser att förslaget bör kunna motverka den nuvarande ojämna tillväxttakten mellan daghem och lekskolor. Även andra remissinstanser redovisar i huvudsak liknande tankegångar.

Det vore intressant att höra vad reservanternas egentligen här är ute efter. Den borgerliga enigheten har tydligen också varit stor när det gällt slopandet av $\frac{2}{3}$ -regeln, vilken ju ändå är den regulator vi behöver för att få en lämplig avvägning mellan olika tillsynsformers tillväxt.

Det vore frestande att gå in på ännu ett antal frågeställningar i samband med de yrkanden som framförts i återstående reservationer, men jag skall nöja mig med att bara ta upp ett par frågor. Först vill jag helt allmänt säga att högerpartiet intar en särställning gentemot övriga partier när det gäller barntillsynsfrågorna. Man kan kort och gott säga att högerpartiet för närvarande släpar efter tre år jämfört med övriga partier när det gäller statsbidrag till daghemmen och fritidshemmen. Först i år är man i högerpartiet uppe i den summa på 1 200 kronor per plats och år till daghemmen, som övriga partier sade ja till våren 1963. Man kan alltså hoppas att högern någon gång 1969 skall kunna vara med om att öka stödet till daghemsplatserna upp till de nu föreslagna 1 600 kronorna.

De insparade pengarna vill högern satsa på lekskolorna, vilket även det i dagens situation är mycket underligt. Samtidigt som arbetsgivarna landat runt, Arbetsgivareföreningen, Industrieförbundet, arbetsmarknadsstyrelsen m. fl. är helt införstådda med att samhällets arbetsmarknadsinriktade barntillsyn behöver byggas ut, säger det

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

parti, som gärna vill göra sig till förespråkare för företagar- och arbetsmarknadsintressen, nej till en prioritering av denna tillsyn — i en situation som präglas av stor arbetskraftsbrist!

De dunkla argument som flödar i högerns sedvanliga och årliga familjepolitiska roman — eller novell eller följetong, vad man nu skall kalla den — finns det knappast skäl att här ingå på. Det skulle föra alltför långt att ta upp ett resonemang om högerns dunkla tankegångar rörande barntillsyn, förvärvsarbetande kvinnor, familjelivets helgd m. m. som återfinnes i högerns partimotion och som också fröken Ljungberg här har ordat om. Jag skall därför avstå från det.

Däremot skall jag till sist ta upp frågan om familjedaghemmen, men jag skall göra det mycket kortfattat, eftersom frågan är under utredning och det därför knappast finns skäl att i dag ta upp alla de detaljer som familjedaghemsverksamheten inrymmer.

Jag framhöll inledningsvis att även om vi får en mycket snabb utbyggnad av daghemmen, kommer vi ändå under de närmaste åren att befinna oss i ett klart bristläge. Likaså får vi ta med en ökad efterfrågan i bilden. Därför kommer vi för lång tid framåt, att vara i behov av familjedaghem som ett komplement till daghemsverksamheten, om vi skall ha möjligheter att klara tillsynsfrågorna. Och i det läget är det angeläget att göra familjedaghemsverksamheten så stabil och så likvärdig den institutionella tillsynen som någonsin är möjligt. I första hand gäller det att förstärka kommunernas inspektionsverksamhet och förmå dem att ta emot endast fullt godtagbara hem med ordentliga bostadsförhållanden och med barnvänlig miljö.

Hälsokontrollen bör förbättras, sambandet mellan familjedaghemmen och barnstugorna bör förstärkas, och dagbarnsvårdarna bör ha möjligheter till utbildning i likhet med vad som gäl-

ler för hemsamariter och barnvårdarinnor.

Det ankommer i första hand på kommunerna att lösa dessa frågor. Herr Nilsson i Tvärälund får gärna kalla detta pekpinna till kommunerna — jag tycker att de behöver dessa pekpinna mycket väl. En förstärkt inspektionsverksamhet kan knappast kostnadsmissigt tynga kommunerna alltför mycket. Det får nästan anses genant att de stora kommuner som bedriver huvudparten av landets familjedaghemsverksamhet — av de ca 8 500 platser vi har finns över 6 000 i 12 av landets största städer — inte anser sig ha råd att hålla en väl utbyggd inspektionsverksamhet för den billigaste av alla tillsynsformer som vi har. Man kan hellre förstå att de ibland kan vara med om att godkänna hem med undermåliga bostadsförhållanden eftersom det råder en så klar brist på tillsynsplatser, främst i dessa orter.

Men man kan ändå fråga sig: Skall vi inte ställa vissa minimikrav också på denna verksamhet, eftersom vi för våra institutioner har nästan rigorösa krav och bestämmelser? Kommunerna har stora möjligheter att rätta till vad de försummat på detta område. De kan förstärka familjedaghemsverksamheten genom att följa de riktlinjer som har dragits upp i familjeberedningens betänkande och som har bemötts positivt av samtliga remissinstanser. Ett enhälligt beredningsutskott kommer också senare att framlägga ett förslag om utbildning av dagbarnsvårdare i arbetsmarknadsverkets och skolöverstyrelsens regi.

Om kommunerna ansträngde sig litet mer än vad som nu är fallet för att hålla ersättningen till familjedaghemmen på en rimlig nivå, skulle en standardhöjning, mer kontinuitet och ökad trygghet för de förvärvsarbetande och deras barn vara att vänta. Den ersättning som erbjuds, mindre än en krona per timme för tillsyn av andras barn

med det ansvar och den bundenhet som detta åtagande medför, är utan tvivel den lägsta betalning som någon yrkesgrupp för närvarande har i vårt land. Det finns starka skäl för kommunerna att allvarligt begrunda hur ersättningsfrågan är reglerad för denna grupp kvinnor, som ofta återfinns i familjer med låga inkomster och som själva är bundna genom tillsynen av egna barn och således inte kan gå ut på arbetsmarknaden för att få en bättre ersättning. Att ersättningsfrågan är av mycket stor betydelse för möjligheterna att skapa större kontinuitet och få ett säkrare platsunderlag för familjedaghem kan sägas vara ställt utom all tvivel. En förbättring av ersättningen skulle också påverka rekryteringsmöjligheterna i positiv riktning.

Socialstyrelsen begärde i petita att statsbidrag till familjedaghemsv verksamheten skulle utgå med två kronor per plats och dag. Mellanpartierna har i reservation nr 5 b) anslutit sig till socialstyrelsens förslag men vill också att frågan skall bli föremål för vidare utredning — här har man gjort gemensam sak med högern. Mellanpartierna vill dels äta kakan redan nu, trots att man egentligen underkänner socialstyrelsens statsbidragskonstruktion, och dels ha kakan kvar, förmodligen därför att man vill äta en större bit i framtiden. Jag tycker att detta är nästan som en hålkaka, i varje fall en ihålig kaka.

Socialstyrelsens förslag har fått kritik från många håll, inte minst av den anledningen att den föreslagna tvåkronan knappast skulle kunna medverka till någon kvalitetshöjning för familjedaghemsv verksamheten. Eftersom det enda skälet för ett eventuellt införande av statsbidrag för denna verksamhet egentligen är att man skall få till stånd en standardhöjning, så kan man gott medverka till att avslå detta förslag om statsbidrag, som tas upp i reservationen. Det finns inget skäl att ge kom-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

munerna en tvåkrona i statsbidrag till en verksamhet, som kostar kommunen cirka 5 kronor per barn och dag, medan kommunens kostnad per barn och dag för daghemmet åtminstone i vissa fall uppgår till omkring 20 kronor. Den billigare tillsynen skulle komma att bli ännu billigare, och daghemsutbyggnaden skulle kanske komma i kläm.

Skall man göra något härvidlag bör man även reglera kostnaden. Det talas om att detta är en så billig tillsynsform och att man därför skall välja den. Men varför är tillsynsformen billig? Jo, helt enkelt därför att kommunerna och samhället åker snålskjuts på familjedaghemmen. Vi kan väl ändå vara ense om att så bör det inte vara i framtiden.

Nu skall hela denna fråga bli föremål för översyn, och därvid kommer även de privata daghemmen in i bilden, eftersom det trots allt är de som utgör den stora andelen. Det måste undersökas huruvida kommunerna kan ta emot ett mycket större antal familjedaghem t. ex. och vara med och betala dessa. Även om statsbidrag skulle utgå är det inte säkert att kommunerna helt plötsligt kan ta på sig sådana kostnader.

Herr talman! Det finns många andra frågor som jag skulle vilja ta upp i detta sammanhang. Men jag har redan varit så långrandig att jag skall sluta nu. Och jag gör det med att säga att det föreliggande förslaget angående ökat statligt stöd till barnstugor m. m. innebär att kommunerna genom de verkligt generösa anordningsbidrag och lånemöjligheter som erbjuds kommer att kunna inrätta de barnstugeplatser som så väl behövs för att tillgodose den mycket stora efterfrågan. Kommunalmän och kommunalkvinnor och givetvis förvärvsarbete med barn i tillsynsämder har all anledning att känna tillfredsställelse över förslaget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Fröken **ELMÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom fru Hörnlund åberopade mig när det gällde utbyggnaden av barntillsynen vill jag framhålla att det enligt ifrågavarande reservation såvitt jag förstår blir en generösare hållning vad gäller långtidstillsynen. Man vill inte ha två tredjedelar respektive en tredjedel som heliga tal, utan om inte just de proportionerna kan fyllas skall bidrag ändå kunna utgå enligt samma normer, om det behövs daghemsplatser, medan lekskoleavdelningen får bidrag enligt nuvarande bestämmelser.

Där det är proportionen två tredjedelar respektive en tredjedel — där går det ju bra och där kan också lekskolan få detta fördelaktiga bidrag. Men när det inte är möjligt att fylla dessa tal eller när proportionerna är andra, finns ju inga möjligheter att få bidrag till inrättande av ett daghem för långtidstillsyn.

Fru Hörnlund gick ganska hårt åt familjedaghemmen. Dessa tillkom redan under kriget, då det var byggnadsstopp och det över huvud taget inte fanns möjlighet att bygga ut daghemmen. Då började man med denna verksamhet — barnavårdsnämnderna tog hand om den och hade tillsynen över familjerna. Men det är ju så med all ersättning, att det reella värdet på grund av inflationen efter hand blir mindre. Så har det varit även i detta fall.

Jag anser, att om statsbidrag med 2 kronor utgår, så kan också vissa villkor knytas till detta bidrag vad gäller hemmen och ersättningen till hemmen. Jag är helt överens med fru Hörnlund om att den nuvarande ersättningen är alldeles för liten och att större ersättning bör utgå. Men vi kan, som sagt, inte undvara familjedaghemmen i dag, eftersom de svarar för en så stor del av barntillsynen. I många fall har familjedaghemsverksamheten visat sig vara bra. I t. ex. Hälsingborg har man en mycket väl utbyggd familjedaghem-

verksamhet, som såvitt jag förstår fungerar mycket väl.

Fröken **LJUNGBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att fru Hörnlund i största allmänhet angrep högerpartiet för dess familjepolitiska hållning genom åren på ett sätt, som gjorde att jag plötsligt tyckte mig försatt till något valmöte i socialdemokratisk regi framåt höstsidan. Jag ville nu gärna locka fru Hörnlund tillbaka till kammardebatten i denna fråga. Fru Hörnlund visade mycken sakkunskap, och jag lyssnade därför med intresse på den del av anförandet som var präglad av denna sakkunskap.

Med anledning av fru Hörnlunds påstående att högerpartiets inställning innebär en eftersläpning på tre år när det gäller bidraget till daghemsplatser, vill jag medge, att det kan förefalla så om man utgår från det synsätt som fru Hörnlund har; men om man ser frågan från högerpartiets ståndpunkt uttrycker man sig inte i sådana ordalag om högerpartiets ställningstagande på denna punkt. Jag tror att fru Hörnlund med sin sakkunskap inser att dessa frågor är komplicerade och besvärliga och att det verkligen vid många tillfällen kan gälla avvägningar mellan de olika verksamhetsformerna.

Påståendet att vi skulle säga nej till prioriteringen av arbetsmarknadens behov är felaktigt. Fru Hörnlund hade tydligen skrivit sitt anförande i förväg. Jag betonade tvärtom ganska starkt i mitt anförande att jag betraktar det som fullständigt riktigt att man tar hänsyn till detta. Men om det förekommer en ensidig dirigering enligt arbetsmarknadens önskemål finns det anledning att befara att man inte tar tillräcklig hänsyn till barnets behov. Det var närmast detta som jag kände mig föranliten att tillägga.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan gärna instämma i vad fru Hörnlund anförde beträffande pekpinarna. De behövs naturligtvis i många fall, och det är angeläget att så snart som möjligt få fram goda familjedaghem. Men vad vi kritiserat i detta sammanhang är, att man bara använder pekpinen men inte nu vill lämna ett bidrag, så att kommunerna stimuleras till att göra verklighet av de intentioner som man har på statligt håll.

I det nämnda exemplet, där det på en ort föreligger behov av tio daghemsplatser och tio lekskoleplatser, innebär propositionens och utskottets förslag att man får bygga en barnstuga på femton platser, där tio barn per dag erhåller lekskoleundervisning och tio barn omhändertas som daghemsbarn. Men när det gäller de ytterligare tio barn som inte får plats i lekskolan medför detta att kommunen, om denna har ambitionen att ge barnen i fråga en lekskoleundervisning inte erhåller något bidrag alls för hela anläggningen. Om bidrag skall utgå måste man först bygga en barnstuga för femton platser och använda denna lokal enligt $\frac{2}{3}$ -regeln och dessutom bygga en separat lokal, till vilken man inte får något statsbidrag. Detta måste vara en stelhet som är anmärkningsvärd.

Enligt min mening träffar detta förhållande de mindre orterna, som mestadels inte har ett så rikt differentierat näringsliv. På dessa orter är det för det mesta kvinnorna som drabbas av denna regels verkningar, vilket medför att det på dessa orter finns större möjligheter att få familjedaghemplatser. Såsom fröken Elmén redan framhållit är reservanternas förslag smidigare, generösare och mera anpassningsbart till de skiftande förhållanden som förekommer i vårt land.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:
Herr talman! Fröken Elmén framhöll

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

att det fanns större generositet i reservanternas förslag, enligt vilket man skulle kunna medverka till att bygga in daghemsplatser, även om de inte bleve så många. När det gäller de små orterna behöver vi över huvud taget inte diskutera saken, ty det framgår klart och tydligt att det på orter med begränsat underlag finns möjligheter att få dispens. Därför kan reservationen på den punkten sägas vara onödig.

Det är emellertid också fråga om hur det skall vara ordnat på de större orterna, där det finns efterfrågan på daghemsplatser. Vi skulle inte ha någon regulator där, menar reservanterna, utan låta kommunerna först utnyttja de bidrag och lånemöjligheter som finns på anläggningssidan för att bygga ett flexibelt daghem och sedan i verkligheten använda denna stora investering till att utvidga platsantalet ytterligare för de barn som redan har fått platsutrymme med 50 procent, medan det skulle krympas ännu mer för de andra. I det sammanhanget frågade jag om det verkligen kunde vara i linje med fröken Elméns uppfattning, eftersom jag vet att hon är positivt inställd till barntillsynen och under många år har verkat på detta område.

Familjedaghemmen har inte jag gått hårt åt; det är felaktigt att påstå något sådant. Jag tycker att man skall tala om både de förtjänster och de svagheter som detta system har, och det har jag också försökt göra genom att vara så objektiv som möjligt. Jag tror emellertid inte i likhet med fröken Elmén att man med en tvåkrona i statsbidrag verkligen skulle kunna ställa några direkta villkor till kommunerna beträffande hur de skulle ordna denna verksamhet. Jag är ganska säker på att vi behöver göra mycket kraftigare insatser för att kunna ställa några egentliga villkor. I och för sig har jag inte heller något emot att vi ställer dessa villkor, men jag tror inte att vi kan göra det med en tvåkrona.

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Fröken Ljungberg sade att hon lyssnade till mig, och jag lyssnade också till hennes anförande. Jag betonade även att den motion som högern har avgivit kanske något skilde sig i nyanserna från vad fröken Ljungberg anförde i debatten. Jag fann den så underlig i hela dess konstruktion att jag inte kunde gå in på alla dess egendomliga detaljer.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja fråga fru Hörnlund varför man inte skall kunna ordna efter behovet på platsen, om proportionen inte är $\frac{2}{3}$ mot $\frac{1}{3}$. Varför skall vi inte kunna tänka oss bidragsreglerna sådana att man kan ordna efter föreliggande behov? Varför skall de bindas till $\frac{2}{3}$ mot $\frac{1}{3}$?

Om inte just detta behov föreligger säger man kanske som det anfördes här: »A la bonne heure, vi ordnar efter denna regel i alla fall, så får vi större bidrag och kan utnyttja det på annat sätt.» Det är ganska farligt, och jag finner det bättre att reglerna görs sådana att man kan få bidrag efter föreliggande behov. Sedan kan lekskolan få stöd efter de regler den hittills har haft. Jag är lika angelägen som fru Hörnlund om att daghemstillsynen byggs ut på ett rätt sätt.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka för fröken Elmén att vi naturligtvis inte kan ta på oss att låta korttidstillsynen generellt växa ut mer än vad som är avsett genom denna $\frac{2}{3}$ -regel, som faktiskt ändå ger kommunerna möjlighet att hålla 50 procent av platserna tillgängliga för korttidstillsyn. Vi kan väl inte sätta in ökad stimulans till den andra delen, lekskolorna, när vi ändå anser — den uppfattningen trodde jag att fröken Elmén också hade — att vi måste satsa särskilt på den arbetsmarknadsmässigt inriktade barntillsynen. Det är ju på

daghemssidan som eftersläpningen är störst.

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med några kamrater i denna kammare väckt en motion i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 54 angående ökat statligt stöd till barnstugor m. m. Innan jag kommenterar denna motion vill jag säga att barnstugefrågan för mig inte är något nytt intresse. Jag har under mer än tjugo år arbetat med denna fråga i dess praktiska tillämpning, både på hemmaplan och annorstädes. Jag har nödgats se problemen också ur kommunens synpunkt. Därvidlag kan man inte underlåta att ställa dem i relation till andra frågor, vare sig det gäller investeringar eller driftkostnader. Jag vill understryka att det statliga stödet spelar en betydelsefull roll ur kostnadssynpunkt men också rent psykologiskt som värdemätare på verksamheten.

Redan 1960 väckte jag, också då tillsammans med några kamrater i denna kammare, en motion i vilken vi värdade om bättre statligt stöd åt den halvöppna barnavården, som det hette på den tiden. Statens stöd då utgick i form av ett lönebidrag på 32 procent för utbildad personal vid daghem och 16 procent för utbildad personal vid förskola. Lönebidraget utgick på 1958 års löner, då motionen, som inte lyckades åstadkomma någon höjning av bidraget, väcktes.

Men 1963 hände det verkligen någonting på det statliga planet. Lönebidraget ändrades till att bli ett platsbidrag och har sedan utgått med 1 200 kronor per år och plats i driftbidrag till daghem och med 100 kronor per år och plats till lekskola.

Beslutet innebar ingen som helst höjning för lekskolornas del, medan det för daghemmen innebar en välbehövlig förbättring. De överväganden som man gjort i då föreliggande proposition nr 62 resulterade i att det ansågs rimligt

att kommunerna svarade för halva kostnaden för daghemmen, att föräldraavgiften skulle täcka en fjärdedel och statsbidraget den återstående fjärdedelen av kostnaden. Man beräknade driftkostnaden per daghemsplats till cirka 4 700 kronor om året. Att detta var i underkant, vet vi, liksom att föräldraavgifterna nog var uppskattade en smula i överkant. Kostnadsfördelningen är ungefär densamma som föreslås i proposition nr 54, som vi i dag behandlar.

Kommunernas svar på riksdagsbeslutet 1963 om ökat statsbidrag till daghemsverksamheten har väl varit positivt, även om de hittills färdigställda nya daghemsplatserna inte är mer än cirka 3 000. Vi vet dock — och det redovisas både i långtidsutredningen och i propositionen — att planeringen ute i kommunerna i dag är en helt annan än tidigare.

Det förslag om ökat statligt stöd som proposition nr 54 innebär kommer att mötas av ännu bättre planering och ännu intensivare utbyggnad i alla de kommuner där det finns arbete och efterfrågan på arbetskraft, ty det är ju ändå detta som är underlaget eller förutsättningen för verksamheten.

Jag vill alltså, herr talman, gärna understryka vad vi framhållit i motion II: 818 då det gäller den ytterst värdefulla satsning på daghemsverksamheten som propositionen innebär. Att vi ändå har funnit oss föranlåtna att i vissa delar föreslå ändringar gör inte regeringsförslaget mindre värdefullt. Syftet med propositionen är ju att stimulera kommunerna till att inrätta allt fler daghemsplatser för hel- och halvtidsvistelse. På den punkten är vi helt ense med statsrådet.

Vi vet alla att efterfrågan på daghemsplatser i våra större städer är enorm, och den lär väl inte kunna byggas ifatt på åtskilliga år, om ens någonsin. Inflyttningen till dessa områden av unga människor, som där söker sin utkomst, går i en aldrig sinande ström.

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Men även små och medelstora städer och t. o. m. små tätorter har problem av detta slag — även om storleksordningen där är en annan. Allt detta beror ju på att kvinnorna i större utsträckning än tidigare söker sig ut på arbetsmarknaden och på att arbetsmarknaden i större utsträckning än tidigare frågar efter kvinnorna för arbete inom industrien.

Barntillsynen, som tidigare var en social angelägenhet för att göra det möjligt för ensamstående föräldrar att genom eget arbete försörja sig, har nu mer och mer blivit en arbetsmarknadspolitisk angelägenhet av stora mått. Vi har ont om arbetskraft i detta land, och det gäller för oss att på något sätt försöka lösa det problemet. Kommunerna är klart medvetna härom. Eftersom de också är ytterst angelägna om att få behålla sina industrier, att dessa skall kunna expandera och nya industrier kommer till, så är de också ytterligt angelägna om att industrierna får sina arbetskraftsbehov tillgodosedda. Om arbetskraften i alltför stor utsträckning måste rekryteras utifrån, medför detta ett allt större tryck på bostadsmarknaden. Här är kvinnorna en värdefull arbetskraftsresurs att räkna med.

Jag har velat säga detta dels för att understryka de arbetsmarknadspolitiska aspekterna i detta sammanhang, dels för att framhålla att kommunerna i de flesta fall är medvetna om situationen.

Att det ändå går en smula trögt med daghemsbyggandet, som i stor utsträckning är en förutsättning för att kvinnorna skall kunna komma med i produktionen, beror till mycket stor del på att dessa institutioner drar så höga driftkostnader. Detta har också framhållits i utskottsutlåtandet. Medelbruttokostnaden för hela landet lär enligt socialstyrelsen vara 5 250 kronor per plats och år. Jag fick emellertid i min hand för ett par dagar sedan en redogörelse från Västerås, som jag har nära kontakt med, av vilken det framgår att brutto-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

kostnaden per år för en daghemsplats i relativt nya institutioner beräknas till drygt 6 000 kronor.

När man alltså vet att kommunernas nettokostnad för varje daghemsplats ligger på cirka 4 000 kronor, sedan föräldraavgift och statsbidrag har avräknats, kan man kanske i någon mån förstå kommunernas tveksamhet. Jag tycker att detta förtjänar att nämnas i detta sammanhang, eftersom det klankas rätt mycket på kommunernas bristande vilja och bristande planering. Nog vet jag, herr talman, att det finns kommuner som är mer intresserade av att hålla en låg utdebitering än av att bygga sociala institutioner av detta slag — och dem tänker jag verkligen inte på något sätt försvara. Men jag vet också att det finns många kommuner, där man trots en hög utdebitering verkligen satsar på det här området och där man försöker planera på ett riktigt sätt för framtiden. Men kommunerna får som alla vet inte alltid fullfölja sina utbyggnadsprogram. Detta understrykes också i Kommunförbundets remissyttrande. Vi kan inte komma ifrån att de stora kostnaderna för dessa institutioner är driftkostnaderna, och av dem får kommunerna bära lejonparten.

Vi har talat om detta i vår motion och avslutningsvis sagt: »Det är möjligt att departementet menat att i första omgången kraftigast höja bidraget till anordning för att därmed underlätta en snabb utbyggnadstakt och tänkt sig att kommande budgetår ge även driftbidraget en radikalare lyftning.» Motionärerna anser i likhet med vad som framhållits i remissyttrandena från såväl Stadsförbundet som Kommunförbundet, att staten borde bära en större andel av kostnaderna än vad som nu sker. Vi har emellertid inget annat förslag än propositionens när det gäller storleken av driftbidraget till hel- och halvtidsplatser i barnstugor.

Inte heller när det gäller anordningsbidragets storlek har vi något att invän-

da, även om vi i motionen för vissa resonemang om vad det verkligen kostar att bygga daghemsinstitutioner av önskvärd standard.

När det gäller det villkor som ställs i propositionen för att kommunerna skall kunna erhålla anordningsbidrag — nämligen en förbindelse från kommunen att minst två tredjedelar av platserna i institutionen skall utnyttjas för hel- eller halvtidsvistelse — har vi framlagt ett ändringsförslag. Vi har således föreslagit att $\frac{2}{3}$ -regeln skulle borttas och att kommunerna i stället skulle förbinda sig att ge förtur åt barn vilkas båda föräldrar eller ensamförälder har förvärvsarbete. Vi ansåg nämligen att denna $\frac{2}{3}$ -regel skulle ha en bromsande inverkan på kommunerna, eftersom man faktiskt kunde råka i den situationen att man, om barnstugan inte blev utnyttjad till två tredjedelar av hel- eller halvtidsbarn, inte fick något statsbidrag alls. Hade barnstugan exempelvis 20 platser, så måste 15 vara utnyttjade av hel- eller halvtidsbarn. Var exempelvis endast tio platser utnyttjade på detta sätt kunde man inte räkna med att få vare sig driftbidrag eller anordningsbidrag ens för de tio platser som så att säga var rätt utnyttjade.

Nu hade en del remissinstanser ifrågasatt lämpligheten av denna $\frac{2}{3}$ -regel i departementspromemorian. Kommunförbundet hade yttrat sig rätt så kritiskt, och Stadsförbundet hade anfört liknande synpunkter.

I propositionen införde statsrådet då en möjlighet till dispens från $\frac{2}{3}$ -regeln. På sidan 27 i propositionen säger statsrådet: »Möjlighet till dispens från den nämnda regeln bör inte vara utesluten.» Vi motionärer tyckte nog att möjligheten till dispens, såsom vi tolkade propositionen, var ganska minimal och i mycket ringa utsträckning skulle kunna motverka den bromsande effekt som vi ansåg att $\frac{2}{3}$ -regeln skulle ha. Detta var anledningen till vårt ändringsförslag.

Utskottet har, åtminstone såvitt vi kan bedöma, gått ännu ett steg längre. Man säger på sidan 5 i utskottsutlåtandet om denna regel:

»Utskottet utgår från att bidragsreglerna skall tillämpas så, att driftbidrag för de platser som utnyttjas för daghemsändamål utgår även i de fall två tredjedelar av platsantalet i en avdelning står till förfogande för tillsyn under minst fem timmar per dag men på grund av mindre efterfrågan på sådan tillsyn tills vidare delvis disponeras för lekskoleverksamhet.»

Detta innebär en väsentlig uppmjukning av $\frac{2}{3}$ -regeln, och även om jag anser att det hade varit enklare om den inte hade funnits kommer jag att stödja utskottet i denna del.

Vårt förslag att kommunerna skulle förbinda sig att ge förtur åt barn, vilkas båda föräldrar eller förälder är förvärvsarbetsande, kan man också se spår av i utskottets skrivning. Dessutom är det väl så att denna förtur i praktiken tillämpas. Motionärernas förslag var menat som ett alternativ till $\frac{2}{3}$ -regeln och var avsett att understryka propositionens syften.

Då det gäller anordningsbidraget säger utskottet i en fortsättning på det stycke jag tidigare citerade: »Motsvarande bör i tillämpliga delar gälla i fråga om anordningsbidragen.»

Vi har i vår motion fört ett resonemang omkring denna fråga och framhållit att om statsmakterna avser att villkoret för statligt anordningsbidrag skall bibehållas, så borde detta kompletteras med bestämmelser om att bidraget kan utgå då lokalen senare tas i bruk på föreskrivet sätt. Detta förefaller oss emellertid vara en smula krångligt, i varje fall om man tänker sig den integrerade barnstugan som framtidens barnstugeinstitution. Det är givetvis tillämpningsbestämmelserna som skall förtydliga detta, men jag antar att man också gjort vissa bedömningar inom utskottet innan man kommit fram till denna skrivning.

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

När det gäller driftbidraget till korttidsplatserna, d. v. s. förskoleplatserna, föreslår statsrådet i propositionen å ena sidan en ökning av driftbidraget till de förskoleplatser som finns eller kommer att finnas i den integrerade barnstugan från för närvarande 100 kronor per plats och år till 1 600 kronor per plats och år. Å andra sidan föreslås i fråga om förskoleplatser i fristående institutioner att den hundralapp som nu utgår i driftbidrag helt skall försvinna.

Jag får säga, herr talman, att jag har lika svårt att smälta det ena som det andra av dessa förslag. Om ett samhälle har daghem och förskolor i skilda institutioner, får det alltså inget statsbidrag alls till förskoleplatserna enligt propositionen, medan det kan komma åt statsbidrag på 1 600 kronor per plats bara man blandar barnen på lämpligt sätt i institutionerna. Jag har svårt att tänka mig att en dylik anordning helt plötsligt kommer att ge något större tillskott av tillsyningsplatser för hel- och deltidsvistelse, och det är ju ändå detta vi är ute efter.

Vi frågar i vår motion efter förskolans målsättning och vi framhåller, att denna blir avgörande för en riktigt genomförd planering och att den statliga och kommunala målsättningen måste överensstämma. Vi framhåller också att förskolans nuvarande organisation med två tretimmarsgrupper per dag och lärare naturligtvis kan ses som något av en kompromisslösning för att tillgodose kvantitativa aspekter. Men inte heller denna strävan är oväsentlig, en strävan att så många barn som möjligt får förskolevistelse.

Men har familjens funktion och situation i dagens samhälle förändrats i så stor utsträckning att vi måste ställa andra krav på förskoleverksamheten, borde väl denna fråga ha prövats innan vi förändrar statsbidragsbestämmelserna. Eftersom riksdagen 1964 på förslag av ett enigt statsutskott beslöt om en genomgripande men snabb utred-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

ning av förskoleväsendet, sett ur både dess förskole- och daghemsaspekt, har vi redan sagt att vi önskar klarhet i målsättningen. Utskottet framhåller att familjeberedningen fått detta utredningsuppdrag, och vi kan alltså förvänta oss att förslag kommer. Men nog hade det varit lättare, om vi i dag hade vetat något litet om inriktningen för förskolan.

De frågor kommunerna ställer sig är bl. a. dessa: Skall förskolan knytas fastare samman med grundskolan och bli ett eller två frivilliga skolår, eller skall den helt integreras med daghemmen och bli barnstuga för halvtidsvistelse? Personligen kan jag väl tänka mig vilken som helst av dessa utvecklingslinjer. Men har jag tolkat familjeberedningen rätt, så är den gemensamma barnstugan det mål man eftersträvar. Vi har talat om detta i vår motion och sagt, att anser man att de nuvarande förskolorna efter hand skall avvecklas och helt ersättas med den integrerade barnstugan, erfordras en väl tilltagen övergångstid med bibehållet statsbidrag. Vi har nämnt en tid på 5—6 år. Allt detta är saker som inte kan ordnas i en handvändning. Det gäller både lokalfrågor, personal- och arbetstidsfrågor.

Jag är övertygad om att kommunerna inte kommer att vara överksamma efter det beslut vi fattar i dag, men nog bör de så snart som möjligt få veta vad som är målsättningen för förskolan, om man skall undgå felinvesteringar och felplaneringar. All planering av permanenta institutioner måste vara långsiktig och inriktad på framtida behov.

Herr talman! Jag är medveten om att statsbidraget till förskoleplatserna är en liten slant i förhållande till kostnaderna, och ekonomiskt betyder väl denna hundralapp inte så mycket för kommunerna. Jag vill emellertid ändå instämma med de remissinstanser — och det är de flesta — som ansett att förskolans funktion är så viktig att staten borde markera detta genom att låta bidrag

till verksamheten utgå. De synpunkter jag framfört rörande propositionens förslag om ändrade bidragsbestämmelser till förskoleplatserna kunde ha varit utförligare motiverade i motionen, det skall villigt erkännas, men detta var så självklart för oss att motiveringen inte blev så utförlig. Eftersom propositionen innehöll så väsentliga förändringar i detta sammanhang antar jag att dessa synpunkter ändå varit föremål för utskottets prövning.

Nu omfattar emellertid ingen av reservationerna helt vår uppfattning i detta sammanhang och givetvis inte heller utskottets. Jag har, herr talman, i denna situation funnit det utsiktslöst att i detta skede av behandlingen vinna gehör för ett yrkande om bifall till motionen i denna del, och därför kommer jag att avstå från att ställa något yrkande, väl medveten om att vi inte mött denna fråga för sista gången i riksdagen.

Beträffande familjedaghemmen har jag ingen annan uppfattning än den som återfinnes i propositionen. Vi får vara tacksamma för att denna tillsynsform finns, ty den är ett utomordentligt komplement till daghemsinstitutionerna. Jag tycker emellertid att vi kan ge oss till tåls med förslag till statligt stöd för denna verksamhet tills vi får se resultatet av utredningen i denna fråga. Det är mycket viktigt att vi får veta vad familjeberedningens bedömningar går ut på.

När det gäller den starka utbyggnaden av förskoleplatserna kan jag inte underlåta att säga, att förklaringen inte enbart är att dessa institutioner är så billiga i drift jämfört med daghemmen. Ofantligt många kommuner har ingen som helst efterfrågan på daghem, och då bygger man kanske förskola, och eftersom varje plats i en förskola besättes av två barn blir antalet barn som går i förskola dubbelt så stort som antalet platser. Det är inte enbart därför att det är billigt som kommunerna bygger

så många lekskolor utan också därför att det är långt ifrån alla ställen som över huvud taget har underlag för daghem.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande samt behandlingen av övriga på före-

dragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.58.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 4 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.
(forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statligt stöd till barnstugor m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Fru RYDING (k), som yttrade:

Herr talman! Alla är ense om att vårt samhälle i dag skall ställa stora resurser till förfogande för våra barn och vår ungdom. På skolans område börjar detta bli en självklarhet för alla stadier från lågstadiet i grundskolan och uppåt. Ett sådant betraktelsesätt borde vara lika självklart beträffande barn i förskoleåldern, men hittills har det inte varit så helt med detta.

Ingen bestrider i dag att den absolut största tillgång vi har här i landet är

våra barn. Samhällets ökade ansvar för barn i förskoleåldern har den senaste tiden blivit brännande aktuellt på grund av det skriande behovet av kvinnlig arbetskraft. Detta förhållande sammanfaller lyckligtvis med de flesta kvinnors egna önskemål att få gå ut i förvärvslivet. Men så länge situationen på arbetsmarknaden var en annan bortsåg man ofta från att en satsning på barnen också före skolåldern var nödvändig och betydelsefull. Man glömde gärna bort att barnstugorna inte bara är till fördel för föräldrarna utan även för barnen själva.

Jag vill i detta sammanhang påminna om att den stora majoriteten av icke yrkesverksamma kvinnor inte är mödrar till barn i förskoleåldern. För dessa kvinnor behövs andra samhälleliga åtgärder för att få dem yrkesverksamma. Jag tycker att man i denna diskussion inte skall glömma bort detta förhållande, åtminstone inte ur arbetsmarknadssynpunkt.

Jag skall inte gå in på den betydelsefulla funktion som barnstugorna har för fostran av barnen utanför hemmets väggar — den känner de flesta till och är fullt införstådda med. Många talare har också tidigare i denna debatt berört den aspekten. Vad vi nu är oense om

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

är formerna för denna tillsyn av förskolebarnen och vem som skall betala samt hur mycket som skall betalas.

1963 års riksdag fattade beslut om en femdubbling av statsbidragen för anordnande och drift av daghem och fritidshem. Trots detta höjda statsbidrag vet vi att utbyggnaden inte gick i den takt som var önskvärd och som man hade hoppats på. Anledningarna härtill kan vi tvista om, men nog spelade väl den allmänna tröghetslagen i kommunerna en stor roll liksom också de trots höjda statsbidrag kännbara kostnader som ändå kvarstod för många kommuner.

Den ytterligare satsning från statens sida, som riksdagen i dag skall fatta beslut om, hälsas därför med stor tillfredsställelse. Med detta beslut anser jag för min del att, som det populärt heter, bollen nu ligger hos kommunerna. Det beror främst på dem, om de förhoppningar som ställs på en rejäl utbyggnad av barnstugeverksamheten skall infrias.

Jag finner lösningen med den integrerade barnstugan i dag vara en ändamålsenlig och god lösning för att tillvarata de resurser som vi förfogar över på olika områden utan att barnen därför behöver komma i kläm. Utbildningen av personalen är densamma — förskolelärares — såväl när det gäller de nuvarande lekskolorna som daghemmen. Arbetets karaktär är densamma, och någon skillnad föreligger inte heller beträffande barnavårdens pedagogiska kvalitet. Det är inte, som många tyvärr ännu tror, fråga om att bara parkera barnen i ett daghem under den tid då föräldrarna har förvärvsarbete. Det handlar också om barnavårdens psykologiska aspekter.

I likhet med utskottet anser jag för min del att en sådan anordning som den föreslagna integrerade barnstugan inte kan betraktas som ogynnsam för lekskoleverksamheten. Bra är också att i utskottsutlåtandet särskilt påpekas,

att utskottet utgått från att bidragsreglerna skall tillämpas med viss dispens. Jag skall inte upprepa detta uttalande, som flera talare tidigare har citerat och som står att läsa i utskottets utlåtande på sid. 5, tredje stycket.

Med bl. a. detta som bakgrund kan jag också acceptera att det särskilda driftbidraget på 100 kronor per barn till de nuvarande lekskolorna avvecklas, då denna stora satsning på den integrerade barnstugan nu sker. De nuvarande lekskolorna, som av sig själva haft en så stark tillväxttendens, kommer säkerligen att ändå leva kvar så länge de behövs. Det låter kanske krasst att säga så, ty lekskolor kommer alltid att behövas, men min framtidsvision i detta avseende är, att man inom den integrerade barnstugan skall kunna tillgodose behovet av heldagstillsynen av barnen och att halvdagstillsynen i dessa skall kunna ersätta de nuvarande separata lekskolorna samtidigt som man vid halvdagstillsynen också tillgodoser behovet för de deltidsarbetande föräldrarnas vidkommande. Detta behov är nu inte tillgodosett i de separata lekskolor som finns, därför att tillsynen där endast omfattar 3—3½ timmar, och på denna tid hinner inte en deltidsarbetande förälder att dels uträtta sitt arbete, dels resa till och från arbetet.

Men vid en sådan anordning som jag skisserat och som jag tror skall bli möjlig i framtiden får lekskoleplatserna, som också påpekats i utskottets utlåtande, avsevärt bättre statsbidrag än hittills. Jag vill emellertid understryka vad jag sade om framtidsvisionen, ty så länge en mer fullständig utbyggnad av den integrerade barnstugan inte har ägt rum kan förhållandena inte bli sådana som jag har nämnt.

I en reservation yrkas på en höjning av bidraget med 2,5 miljoner kronor för anordningsbidrag till lekskolor under vissa förutsättningar. Vi har för vår del ingenting emot höjda anslag till barnstugeverksamheten, men av vad jag

sagt framgår att vi inte vill vara med om ett så specialdestinerat bidrag, och vi kan av den anledningen inte ansluta oss till denna reservation.

Enligt min mening är det stora och viktiga problemet i hela detta sammanhang frågan om en snabb utbyggnad. Hur skall vi få verksamheten utbyggd så, att vi snart äntligen kommer därhän, att det kan tillhandahållas daghemsplatser till alla som behöver sådana och att det finns lekskoleplatser för alla förskolebarn i landet? Även med de höjda statsbidrag som nu kommer att beslutas återstår många viktiga problem, som kan vara nog så svåra att bemästra under ett som jag hoppas inte alltför långt övergångsskede.

I detta sammanhang vill jag säga att det skulle vara av mycket stort intresse att vid en lämplig tidpunkt erhålla en redogörelse av statsrådet Lindström beträffande resultatet av det arbete som utförs av den centrala samarbetsgruppen som bildades i februari 1963 liksom också av de lokala samarbetsgrupper som sedermera har kommit till stånd i samma syfte, d. v. s. med uppgift att söka stimulera intresset hos de lokala myndigheterna för en förbättrad planering av de kommunala åtgärderna för barntillsynen.

Till slut några ord om familjedaghemsvirkamheten. Jag har tidigare vid ett flertal tillfällen här i kammaren deklarerat min inställning till dessa och jag kan därför fatta mig kort. I den PM som kom ut i december 1965 och som utarbetats av familjeberedningen finns en god kartläggning av denna verksamhet. Jag stöds därigenom i min uppfattning att daghemmen även i fortsättningen skall ha största möjliga prioritet och att familjedaghem bör finnas som ett komplement till dessa.

För närvarande finns det emellertid inga preciserade krav eller fasta bestämmelser beträffande familjedaghemsvirkamheten, vare sig i fråga om bostaden, daghemsvårdarens lämplighet

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

eller fastheten i organisationen. Det är oerhört viktigt att en bättre stabilitet åstadkommes i familjedaghemsvirkamheten. Att i dag införa ett ynkligt litet statsbidrag på 2 kronor per dag till denna verksamhet är enligt min mening inte ändamålsenligt. Visst skall familjedaghemmen ha en rejäl ersättning för sitt åtagande, vilket de inte har i dag, men med 2 kronor i statsbidrag tror jag inte att man löser denna fråga. Nej, enligt min mening är det bättre att man slutför den påbörjade undersökningen och, vilket säkerligen därefter befinnes lämpligt, utarbetar korrekta bestämmelser liksom också regler för denna familjedaghemsvirkamhet och sedan inför ett ordentligt tilltaget statsbidrag som på ett verkligt kännbart sätt kan slå igenom när det gäller ersättningen till familjedaghemsvårdare.

Herr talman! Med förhoppningen att den i dag beslutade nya satsningen på barnstugeverksamheten verkligen snabbt skall medföra de positiva resultat som alla väntar sig ansluter vi inom den kommunistiska gruppen oss till utskottets yrkande vid samtliga punkter.

Därefter anförde:

Fru LINDBERG (s):

Herr talman! En kollega här i huset uttryckte för en stund sedan skämtsamt sin åsikt om den debatt vi nu för och sade att det i dag var Mors dag. Jag skulle hellre vilja säga Barnens dag. Yttrandet föranleddes förmodligen av att ett så stort antal kvinnliga ledamöter anmält sig till debatten och av det intresse som många kvinnor visat för frågan. Det kan väl inte vara så, att våra manliga kolleger undervärderar betydelsen av denna fråga för samtliga parter. Men det verkar som om en del inte inser vilken betydelse just denna sak har för samtliga parter såväl för barnen som för mor och far. — Detta sagt bara som en liten parentes.

Herr talman! Proposition nr 54 angå-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

ende ökat stöd till barnstugeverksamheten har noterats med tacksamhet av alla som är intresserade av och som haft anledning att syssla med denna verksamhet. Även om det blir en upprepning vill jag ta tillfället i akt och uttala min glädje över det kraftigt ökade stöd som detta innebär för denna betydelsefulla verksamhet.

Vid genomläsning av dels familjeberedningens promemoria och dels den därpå grundade propositionen har jag, som så många andra, kunnat konstatera att tyngdpunkten läggs på sådana institutioner som främst tillgodoser barntillsyn för heltids- och deltidsarbetande föräldrar. Samtidigt föreslås att man bör eftersträva större smidighet vid utnyttjandet av barnstugorna. Det framhålles också att denna utformning bör ses som ett alternativ till de nuvarande tillsynsformerna. Självklart anser man att det bör ankomma på huvudmännen, som i de flesta fall är kommunerna, att själva avgöra vilken form som i det enskilda fallet kan anses mest lämplig.

Med den nuvarande situationen på arbetsmarknaden är det naturligt, att man fäster stor vikt vid möjligheten för förvärvsarbetande föräldrar att genom utbyggnad av samhällets barntillsyn erhålla den trygghet som behövs då det gäller tillsynen av barn under skolåldern och även av äldre barn, eftersom denna utbyggnad ju också innefattar fritidshemmen.

Många har i denna debatt beklagat att bidragen till de separata förskolorna föreslås bli borttagna, och jag tillhör också dem som anser det önskvärt att man inte på en gång avvecklar dessa bidrag, innan man vet hur förskolornas utveckling kommer att gestalta sig. Medför de föreslagna bestämmelserna, att kommunerna helt enkelt utökar verksamheten att för alla barn omfatta minst fem timmar per dag, blir samhällets kostnader inte mindre, och femtimmarstillsynen kan inte heller, såvitt

jag förstår, begränsas till de barn vilkas båda föräldrar arbetar utanför hemmet. Detta om kostnadsfrågan.

Enligt propositionen föreslås emellertid statsbidragsbestämmelserna bli så utformade, att det knappast är tänkbart att kommunerna i fortsättningen kommer att i större utsträckning satsa på separata förskolor och alltså helt gå miste om det ekonomiska tillskott som statsbidraget ändå innebär.

Det finns också många kommuner som har satsat enbart på förskolan och där man tyvärr inte har tillräckligt gott om arbetstillfällen för båda föräldrarna. Underlaget för ett barndaghem kan då vara vanskligt att med en gång beräkna för en sådan kommun. Där måste man känna sig hämmad — jag tänker i det sammanhanget givetvis på de små kommunerna, eftersom jag själv kommer från en sådan — av det villkor, som angivits i propositionen, att två tredjedelar av platserna i den integrerade barnstugan skall utgöras av barndaghemplatser och att detta är en förutsättning för erhållande av statsbidrag.

Utskottet ger uttryck för uppfattningen att de föreslagna bidragsreglerna för de gemensamma barnstugorna inte kan betraktas som ogynnsamma för förskoleverksamheten. Ja, jag kan visst hålla med om det. Det är generöst att förskoleplatserna skall få samma bidrag som övriga platser i den integrerade barnstugan. Men ett faktum är att enligt propositionens huvudregel utgår inga bidrag alls, om antalet förskoleplatser överstiger en tredjedel. Det är mot den bakgrunden jag betraktar propositionens förslag som ogynnsamt, i synnerhet för de små kommunerna.

Vid remissbehandlingen har också, som tidigare nämnts utprepade gånger här i debatten, både stadsförbundet, kommunförbundet och en del andra remissinstanser ytterligare understrukit att man anser det vanskligt med ett sådant absolut villkor.

I familjeberedningens promemoria

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

finns ingenting nämnt om dispensmöjlighet. Däremot framskyntar i propositionen att dispens icke bör vara utsluten. När vi läste detta, tyckte vi nog att den formuleringen inte var överdrivet positiv, och det var anledningen till vår motion. Om statsrådet hade skrivit litet fylligare i den punkten, hade kanske inte den motion som jag varit med om att underteckna kommit till.

Vid utskottets behandling har man dock framhållit följande, när man tagit ställning till motionen — jag vill återge det, trots att såsom fru Ryding sade så många talare redan citerat: »Utskottet utgår från att bidragsreglerna skall tillämpas så, att driftbidrag för de platser som utnyttjas för daghemsändamål utgår även i de fall två tredjedelar av platsantalet i en avdelning står till förfogande för tillsyn under minst fem timmar per dag men på grund av mindre efterfrågan på sådan tillsyn tills vidare delvis disponeras för lekskoleverksamhet. Motsvarande torde i tillämpliga delar gälla i fråga om anordningsbidragen. Därmed torde syftet med hithörande yrkanden i motionen II: 818 i huvudsak vara tillgodosett.»

Om detta uttalande av utskottet kan tolkas så, att dessa regler skall kunna gälla även vid det tillfälle då en kommun står beredd att starta den integrerade barnstugan, så är jag mycket nöjd med utskottets skrivning. Den innebär nämligen att en kommun inte behöver avge bindande löfte om att två tredjedelar av platserna omedelbart skall disponeras som daghemsplatser. Jag tror att risken att ge dispens är liten, därför att när barnstugan väl har kommit till stånd, kommer det att vara lättare att med en flexibel barnstuga tillgodose behovet av den sortens barntillsyn som i varje situation kan uppstå, och detta är ju det väsentligaste.

Tyvärre har motionen i ett avsnitt inte blivit så tydligt skriven att missförstånd om motiven kunnat undvikas.

Vår avsikt har varit, såsom fru Svensson redan framhållit, att föreslå att till barnstuga, där $\frac{2}{3}$ -villkoret inte omedelbart kan uppfyllas, bidrag ändå skulle utgå med de belopp som föreslagits i propositionen, dock att i fråga om förskoleplatserna det nu gällande bidraget om 100 kronor per plats skulle bibehållas.

Samtidigt vill jag också påpeka att i punkten b) i motionen har särskilt framhållits att: — — — »för erhållande av anordningsbidrag till daghem och integrerad barnstuga kommunen förbinder sig att i förtur ställa platser till förfogande för sådana barn, vilkas båda föräldrar är förvärvsarbetande.»

Det tycker jag är mycket viktigt att framhålla, ty då kan ingen misstänka att vi vill ge prioritet åt förskolan.

Till sist vill jag understryka att jag hoppas avsikten har varit att ge samma chans och samma stimulans åt såväl små som stora kommuner. Jag förutsätter därför att utskottets skrivning skall tolkas så, att de kommuner som vill starta en integrerad barnstuga men inte omedelbart anser sig kunna ställa garantier i enlighet med $\frac{2}{3}$ -kravet, om vilket så mycket här har ordats, ändock skall ha möjlighet att få den begärda dispensen utan alltför stora omgångar och därmed komma i åtnjutande av statens bidrag.

Under sådana förutsättningar är jag beredd att rösta med utskottet.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Det är värt att påpeka att det finns tre motiv för att samhället skall engagera sig i den kollektiva barntillsynen: barnens behov av utveckling och anpassning i gruppen, hemmafruns behov av förvärvsarbete av olika anledningar och samhällets behov av arbetskraft. I den ordningen möter man också motiven i begynnelsen av propositionen, men man behöver inte läsa länge förrän det blir den omvända ordningen,

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

så att arbetsmarknadsmotivet är det allt överskuggande. Det är ett helt legitimt motiv, fattas bara annat. Men det dominerar sedan debatten så att de båda andra motiven kommer i skymundan, och det är fel. Barnstugorna är ju över huvud taget till för barnens skull, och det får icke vara så att barnen måste nöja sig med vad som kan arrangeras för att arbetsmarknaden skall få sitt.

Låt mig knyta en reflexion till arbetsmarknadsfrågan. Man tycks utgå ifrån — som om det vore ett axiom — att arrangemanget med barnstugor skall avhjälpa en väsentlig del av vår arbetskraftsbrist. Hur vet man det? Hur pass tungt väger egentligen arbetsmarknadsmotivet? Hur stor är den nationalekonomiska vinningen? Det är skada att ingen har sysslat med denna fråga på allvar och att vi inte har fått någon officiell utredning av nationalekonomer. På enskilt initiativ har gjorts vissa utredningar. Högermotionen anför ett räkneexempel, som väl inte gör anspråk på att vara fullkomligt men ändå ange vissa närmevärden. Man anför sålunda, att en barndaghemsp plats kostar 7 000 kronor per år, i varje fall här i Stockholm. Till den summan finns anledning att addera 1 000 kronor för förhöjda levnadskostnader i de familjer där båda makarna har förvärvsarbete. Sedan kan den förvärvsarbetande hustrun göra en yrkesinsats som motsvarar i medeltal en inkomst av 10 000 kronor. 10 000 minus 8 000 blir 2 000 kronor, och det är alltså den summa som tillförs samhällshushållet. Detta förutsätter att vederbörande familj har endast ett barn på barndaghem. Skulle familjen ha två barn där, blir det faktiskt 5 000 kronor i underskott, om inte hustrun har en inkomst på 15 000 kronor.

Härvid har man ändå utelämnat alla andra nog så betydelsefulla värden såsom trygghet, trivsel och kärlek i föräldrarnas närhet — det som ingen nationalekonom kan taxera, utan bara Lill-Jocke och Lill-Stina där hemma.

Men deras synpunkter är ju också rätt viktiga.

Bara med dessa enkla ekonomiska beräkningar verkar alltså utfallet kient, och jag tycker som sagt att det är skada att det inte har gjorts någon officiell utredning på denna punkt. Vi får hoppas att en sådan tillkommer genom någon av de tre statliga utredningar som pågår inom familjepolitiken. Jag tror att det finns alla skäl att mycket kraftigt spela ut de båda första motiven — barnens behov av utveckling och anpassning i gruppen samt hemmafruns behov av valfrihet, särskilt den ensamstående moderns behov av förvärvsarbete.

Sedan skall jag av naturliga skäl gå förbi många andra väsentligheter, men stanna ett slag inför de medicinska synpunkterna på den integrerade barnstugan. Jag tycker att dessa synpunkter har försvunnit ur debatten här i kamraren. Det finns ju alternativ som är acceptabla, men i de fall där en heldagsgrupp skall konfronteras med två korttidsgrupper blir det hela problematiskt. Och vi vet att remissinstanserna inte är helt tveklösa på den punkten. Socialstyrelsen, skolöverstyrelsen och Sveriges forskollärares riksförbund anför betänkligheter.

Man kan naturligtvis säga: Det finns ju ytterligare 22 remissinstanser. Men, dessa remissinstanser inriktar sig självfallet på andra punkter. LO och Svenska arbetsgivareföreningen har anledning att syna förslaget utifrån sina utgångspunkter, och vi kan inte förvänta att de skall anlägga någon psykiatrisk aspekt på bedömningen.

Familjeberedningens skolexpert, fru Strömberg-Lind, framför också betänkligheter. Härtill kan fogas en PM av Svenska barnläkareförbundet, Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri och Svenska pedagogiska sällskapet, som yttrat sig i frågan utan att vara remissorgan. Det är för övrigt beklagligt att så auktoritativa instanser som

dessas tre organisationer inte fått förslaget på remiss. Det rör sig ändå om frågor, som ligger helt inom ifrågavarande organisationers verksamhetsområde, och därtill mycket väsentliga frågor.

De tre barnläkarförbunden anför bl. a.: »Att blanda en grupp heldagsbarn och två korttidsgrupper förefaller äventyrligt med hänsyn till barnens såväl kroppsliga som psykiska hälsa.» Det är allvarliga ord, tycker jag. Vidare heter det: »Att under lång tid vistas i ett kollektiv utgör för vuxna människor en påtaglig påfrestning. Denna påfrestning är inte mindre för barn.»

Att helt överlåta på kommunerna att avgöra vilket alternativ för integration som skall tillämpas ter sig vanskligt. Vi vet, med erfarenhet från byggnationen av lekskolor och barndaghem, att kommunerna gärna väljer det billigaste alternativet, och det är ju ingalunda alltid det bästa för barnen.

Dessa synpunkter får inte föras ur bilden heller när det gäller frågan om nattöppna daghem. De tre organisationer jag nämnde har yttrat sig även i den frågan och avråder på det bestämdaste från ett okontrollerat inrättande av nattöppna daghem. Som ett helhetsomdöme anföres att »man finner det beklagligt att så liten uppmärksamhet ägnats förslagens eventuella återverkan på barnens hälsa, utveckling och trivsel».

I familjeberedningens PM anföres också allvarliga betänkligheter. Beredningen skriver: »Av många skäl kan man anse det olyckligt, att föräldrar med barn i förskoleåldern måste ha nattarbete, men det torde vara ett faktum, som inte får förbises i en realistisk analys av situationen, att nattarbete faktiskt förekommer och att även småbarnsföräldrar har sådant arbete. Då valet är fritt och bör vara fritt, måste denna rätt också gälla för de föräldrar, som väljer att arbeta på obekvämt arbetstid.»

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Det är, herr talman, verkligen ett fattigdomsbevis att det i en statlig utrednings yttrande skall behöva skrivas, att man »av många skäl anser det olyckligt att småbarnsföräldrar måste ha nattarbete» — utan att sedan ha annat att erbjuda dem än nattöppna daghem. Finns det verkligen inget alternativ?

Säkerligen är valet av arbete inte så fritt för de mammor det gäller — många av mammorna hade utan tvivel mycket hellre varit hemma hos sina små, om de haft möjlighet till annan sysselsättning med motsvarande inkomst. Varför skulle man inte kunna hjälpa vederbörande till annat arbete i stället?

Det familjestöd vi nu diskuterar är det mest omfattande som nu lämnas. Detta kan uttryckas på många sätt. En daghemsplats i den integrerade barnstugan innebär t. ex. en förmån motsvarande sju extra barnbidrag.

Jag vill poängtera att vi från vårt håll inte är motståndare till barndaghemmen, men vad jag nu syftar på är kostnadsfördelningsfrågan. Detta stora familjestöd utgår inte efter sociala grunder. Varför har det blivit impopulärt att tillämpa social bedömning? Det är sär eget att det skall vara högerpartiet som i dag behöver framföra sådana synpunkter.

Dessutom verkar detta stora familjestöd i omvänd riktning mot vad som borde vara fallet — de sista blir de första i detta sammanhang. De stora barnfamiljerna har praktiskt taget ingen möjlighet att utnyttja stödet, utan det är bara fåbarnsfamiljerna som kan göra det. Det är på de flesta håll praxis att daghemmet endast tar emot ett, möjligtvis två barn från samma familj. Dessutom utgår stödet slumpartat. Huruvida man kan utnyttja det är beroende av om man råkar bo i ett område där det finns ett barndaghem. Kostnadsfördelningen är därför viktig, och jag tror att även statsrådet Lindström håller med om att den ytterligare behöver begrundas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 2 b, 3, 4, 5 a och 6.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Det förslag om ökat stöd till barnstugor, som kammaren i kväll skall ta ställning till, har tillkommit av två skäl, ingalunda bara, såsom reservationerna tycks mena, av arbetsmarknadsmässiga orsaker — de utgör det ena skälet — utan också av sociala, pedagogiska och, om jag får vara en smula högtidlig, demokratiska motiv, vilka tillsammans utgör det andra skälet.

I reservation nr 3 och av dess förespråkare i debatten har framhållits att arbetsmarknadsmotivet dominerat utformningen av förslaget. Fröken Ljungberg tyckte att detta motiv ganska ensamt hade dominerat förslaget, och så gjorde även nyss herr Werner. Man framhåller vidare att de pedagogiska synpunkterna är bortglömda i detta sammanhang. Jag vill genmäla att detta är en synvilla. Så är nämligen alls inte fallet. I reservation nr 3 och i flera tidigare anföranden har efterlysts den utredning om förskoleverksamheten, om vilken riksdagen beslöt i slutet av år 1964, och man vill ånyo tillskriva Kungl. Maj:t för att påminna om att den bör tillsättas. Ändå är det den första etappen av denna utredning, som just nu behandlas av kammaren. I den andra etappen skall behandlas de pedagogiska frågor, som oppositionen tycks tro blivit helt bortglömda. Jag kan hålla med om, att det hade varit lyckligare, om vi i ett enda betänkande hade kunnat redovisa hela ämnet barntillsyn med pedagogiska, sociala och ekonomiska synpunkter. Men detta hade sinkat möjligheterna till en utbyggnad av barnstugeverksamheten genom beslut vid årets riksdag. Jag har inte, mot bakgrunden av att behovet av barntillsyn växer och att otåligheten över bristen på daghemplatser är så stor, kunnat stå till svars med ett sådant fördröjande.

Det faktum att familjeberedningen tog

organisationsfrågorna först betyder alltså inte att de pedagogiska och sociala synpunkterna har förts åt sidan eller uppskjutits; de har tvärtom varit i hög grad närvarande vid utformningen av den gemensamma barnstugan.

Familjeberedningen har även av flera talare i debatten blivit misstänkliggjord som utredningsorgan. Herr Nilsson i Tvärälund citerade en intervju med en person, som själv inte ville ha en hemmahustru och ogillade familjedaghem, därför att hemmafruns värderingar där inpräntades. Man kan tycka tvärtemot eller likadant, men det har ingenting med familjeberedningen att göra, ty den intervjuade tillhör varken beredningen eller dess sekretariat och har inte någon som helst beröring med den.

Fröken Ljungberg beklagade i sin tur att familjeberedningens barnpsykiater inte hade kunnat vara med i slutskedet av arbetet på det här föreliggande förslaget. Denna något sensationella upplysning — om hon nu ansåg den vara sensationell; tonfallet tydde på det — hade hon inhämtat i en barnläkarskrivelse i Svensk läkartidning. Hon kunde ha funnit den på närmare håll: på sid. 32 i propositionen. Även jag beklagar att vår högt värderade ledamot doktor Söderling inte hann vara med i sluttampen, men han skulle kanske inte ha infriat vare sig fröken Ljungbergs eller herr Werners förhoppningar. I motsats till dem anser han nämligen inte att ett »nattöppet» daghem är helt förkastligt; han praktiserar själv ett sådant vid sjukhuset i Borås.

När riksdagsbeställningen överlämnades till familjeberedningen i början av år 1965 kompletterade sig beredningen med ytterligare sakkunskap — främst pedagogisk sådan — utöver den barnpsykiatriska och administrativa sakkunskap som den redan förfogade över. En särskild arbetsgrupp avdelades för att ägna sig helt åt uppgiften. Ganska snart nådde denna grupp fram till uppfattningen att nuvarande gränser mellan

lekskola och daghem är konstlade, för-åldrade och betingade av en speciellt svensk utvecklingshistoria, som avviker från den i grannländerna och på åtskilliga andra håll i världen. Man reste faktiskt till både Danmark och Finland för att studera barntillsynen; detta sagt till fröken Ljungberg, som ansåg att man bort inhämta utländska erfarenheter innan förslaget framlades. Sådana erfarenheter är inte alltid jämförliga men nyttiga att ta del av.

Här i Sverige har daghemmet vuxit fram ur barnkrubban, som på sin tid var en inrättning där småbarn med fattiga, ofta ogifta mödrar, som *måste* arbeta, mottogs som ett slags inlämningsgods, eftersom de ju inte kunde lämnas på gatan. Barnkrubbans hela bakgrund var socialt och humanitärt färgad. Dess existens var uteslutande socialt motiverad. Parallellt inrättades så kindergarten för de välbeställda familjernas barn. Där var den pedagogiska leken och den goda uppfostran, som barnen fick, huvudsaken. Även om mödrarna uppskattade de fritimmar, som de fick genom kindergarten — sedermera kallade lekskolor — var detta underordnat fördelen av den pedagogiska förberedelse för den riktiga skolan, som lekskolan åsyftade och som man även började markera genom en ökad benägenhet att kalla lekskolan förskola — vilket det också pläderas för i reservation nr 2.

Utvecklingen av dessa två institutionstyper är emellertid inte längre parallell, utan den nya tiden har alltmer närmat dem till varandra. Vad angår det pedagogiska innehållet är det numera ingen skillnad alls. Samma slags personal, förskollärare och barnsköterskor, leder verksamheterna. Samma utvecklingsbefrämjande lekar och lekaker sysselsätter barnen. Rekryteringsunderlaget har också förändrats. De förvärvsarbetande mammorna kommer numera även från inkomsttagargrupper, där intresse och inte tvång har bestämt

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.
arbetsvalet. Behovet av barntillsyn under samhällets medverkan har gjort daghemmet till en alla samhällsklassers angelägenhet.

Även lekskolan rekryterar numera sina barn ur alla slags familjer. Inte sällan är lekskolan ett komplement till annan barntillsyn — i familjedaghem, hos släkt eller grannar — som möjliggör för mammorna att trassla ihop tillräckligt mycken tid för att kunna ta ett deltidsarbete utom hemmet. Vad som alltjämt skiljer de traditionella institutionsformerna åt är tillsynstidens längd — i daghemmet upp till 10 timmar, i lekskolan 3½—4 timmar. Men är det vetligt att upprätthålla två olika institutionstyper enbart av den anledningen? På den frågan har familjeberedningen svarat nej, och det är bakgrunden till dess förslag om den gemensamma barnstugan med flexibla mottagnings- och tillsynstider, där alla barn behandlas lika och får samma sociala och pedagogiska omvårdnad. I detta ställningstagande ligger ett program — ett socialt program — om barns lika rätt till pedagogisk utvecklingshjälp, oberoende av det motiv som har föranlett föräldrarna att placera barnet i en småbarnsinstitution och oberoende av den tid som barnet tillbringar där. Inom parentes vill jag ställa frågan: Att den pedagogiska handledningen är utbredd över en längre tid, 8—10 timmar i stället för 3—4 timmar, kan väl i och för sig inte göra den sämre?

Samtidigt ser beredningen i denna gemensamma barnstuga en möjlighet att öka barntillsynens kapacitet i ett läge, där de allt talrikare kvinnorna på arbetsmarknaden alltmer högljutt efterlyser denna service. Ty som beredningen har sett saken är det inte bara det kraftigt höjda statsbidrag, som riksdagen beslutar om i dag, som bör kunna medverka till sådan ökad kapacitet, utan det gör även själva organisationsformen.

När man i reservation nr 1 talar om

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

att den gemensamma barnstugans konstruktion med $\frac{2}{3}$ -regeln, som jag strax skall återkomma till, kan hindra vissa kommuner från att utnyttja sin bidragsrätt, d. v. s. skulle verka återhållande på utbyggnaden, har man valt fel utgångspunkt. De kommuner som man har i tankarna — kommuner med mindre tätorter och kringliggande landsbygd — och som inte skulle kunna fylla ett daghem till $\frac{2}{3}$ med barn för heldagsvistelse, har ju ännu mindre möjlighet att helt fylla ett daghem med $\frac{3}{3}$ sådana barn, och de har i nuvarande läge sannolikt inte heller inrättat något sådant daghem. Den gemensamma barnstugan öppnar emellertid möjligheten att göra detta. Kommunen får till en tredjedel inräkna lekskolebarn i underlaget för det kraftigt förstärkta statsbidraget, och den erhåller både det förmånliga anordningsbidraget och det med 33 procent förhöjda driftbidraget, därest den för binder sig att ställa två tredjedelar av platsantalet till förfogande för barn tillsyn minst fem timmar per dag, även om efterfrågan för tillfället inte skulle vara stor nog att ta i anspråk de platser som sålunda står till förfogande.

Jag medger emellertid gärna att denna bestämmelse — såsom en del talare här påpekat — har varit snävare formulerad i propositionen och fått en mjukare och något vidare formulering i utskottets utlåtande. Jag anser den senare vara bättre, och den ligger nu också till grund för författningsutkastet i denna punkt.

Denna konstruktion kommer alltså att öka de mindre kommunernas möjligheter att ordna en barntillsyn, som tillgodoser de olika behov som finns i kommuner med ett mindre eller ett osäkert rekryteringsunderlag bl. a. emedan ju dessa kommuner inte kommer att riskera så mycket ekonomiskt genom den dispensregel som föreslagits.

Men klart oförmånligt för kommunerna är alternativet i reservationen nr 1, som fröken Elmén pläderat för

och som hon ansåg vara lika bra som propositionens förslag. Det alternativet innebär, att en anordnare kan få det högre statsbidraget endast för varje plats som utnyttjas för den längre tillsynen men inte för korttidsplatserna, för vilka det nuvarande statsbidraget om 100 kronor per år och plats skulle tillämpas. Ty om man på detta sätt väljer att knyta statsbidraget till det faktiska utnyttjandet, måste varje anordnare för att kunna ta ut statsbidraget i riktiga proportioner redan från början, d. v. s. redan i anläggningsskedet, ha bestämt sig för vilket exakt antal platser som skall upptas av barn, som stannar mindre än fem timmar, och vilket antal platser som skall upptas av barn som stannar fem timmar eller mer. Blir det fem heltidsbarn, skall anordningsbidraget enligt reservationen utgå med $5 \times 9\,000$ kronor, blir det 8 heltidsbarn skall det utgå med $8 \times 9\,000$ kronor, etc. Men om man efter något eller ett par år låter ytterligare ett antal barn stanna i fem timmar eller mer, därför att mödrarna tagit förvävarsarbete eller därför att den allmänna efterfrågan på heldagsvård blivit större, då kan man inte gärna i efterhand begära påfyllnad med t. ex. $5 \times 9\,000$ kronor av det anordningsstöd, som man fick för ett par år sedan. Schablonregeln med proportionen två tredjedelar kan däremot tillämpas från första början under förutsättning att kommunerna förutser att utvecklingen kan gå mot ett ökat behov av heldagstillsyn och är beredda att möta detta ökade behov. Två tredjedelsregeln är alltså — enbart härmed — administrativt och ekonomiskt överlägsen.

Även driftbidraget, som i och för sig skulle vara lättare att variera från ett år till ett annat än vad anordningsbidraget är, blir mycket oförmånligare för kommunerna med den konstruktion som mittenpartierna förordar. Med denna konstruktion skulle man också minska den stimulans till utbyggnad som

varit avsikten med det förstärkta statsbidraget.

Vad man förlorar på gungorna vinner man på karusellen, menade Karl Gerhard på sin tid. Ja, det gör man enligt propositionens och utskottets förslag, men enligt mittenpartireservanternas — nej.

Det har i debatten höjts många betänksamma röster mot den föreslagna avlösningen av det nuvarande lekstugebidraget. Rader av argument har anförts mot förslaget — inte så värst sammanhängande argument, måste jag säga. Samma reservanter som talar om kommunernas »målmedvetna utbyggande av lekskoleverksamheten» såsom »betingad av en stark efterfrågan från föräldrarnas sida — — — och hög värdesättning av lekskolornas pedagogiska och sociala insatser», samma reservanter, som medger att statsbidraget till lekskolorna är »relativt lågt», försöker få oss att tro att dessa 100 kronor per år och lekskoleplats — d. v. s. 50 kronor per barn, eftersom varje plats disponeras av två barn — verkligen är en stimulans för kommunerna att vidareutveckla lekskolan, en stimulans så stark, att om den borttogs skulle lekskolorna kanske mer eller mindre försvinna som självständiga enheter. Jag måste då säga att det talet förefaller vara starkt överdrivet. Skulle 100 kronor ha en sådan makt över den stora efterfrågan och den stora uppskattning som här talats om? Här har kommunerna ångat på och under de senaste femton åren ökat lekskolebyggena med cirka 140 procent medan antalet daghem bara ökat med 5 å 6 procent, men nu skulle alltså kommunerna med ens göra tvärstopp när det gäller utbyggnaden av lekskolorna — jag tror inte på det. Men jag tror att man kommer att uppblanda de fristående lekskolorna med integrerade lekskolor, integrerade korttidsgrupper, där en gemensam barnstuga genom sin belägenhet i stadsbebyggelsen och på grund av befolkningsmässiga förhållanden är

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

mest praktisk. Jag tror också att den gemensamma barnstugan kommer att tilldra sig ett stort kommunalt intresse i sådana fall genom det större statliga stödet — och det är meningen med förslaget. Den integrerade lekskolan blir mer ekonomiskt gynnad just därför att vi anser den principiellt riktigare konstruerad, såsom jag försökte klargöra i början av detta inlägg.

Varför det skulle vara ett så stort värde i och för sig att bevara lekskolan som självständig enhet under ett eget tak återstår för reservanterna att förklara. Det pedagogiska innehållet rörs ju inte, lekskolegruppens numerär och storlek bibehålls; det är endast närvaron under samma tak av barn som vistas längre tid i samma lokaler som skiljer den integrerade enheten från den självständiga. Men om kommunerna föredrar att bibehålla de fristående lekskolorna står ju dem detta fritt, som skolöverstyrelsen anmärker i sitt remissvar: »Beredningens förslag synes inte heller utgöra hinder för detta, även om beredningen lägger huvudvikten vid en utveckling av den integrerade barnstugan.»

Nej, det förslag som i dag ligger på kamrarnas bord har verkligen ingalunda farit hårt fram med lekskolan. Dess möjligheter till bidrag ur allmänna arvsfonden kvarstår. Dess ekonomi kan kommunen trygga mycket bättre genom ett parallellt inrättande av gemensamma barnstugor och nya daghem än genom nuvarande småplottriga, separata statsbidrag till lekskolorna. Det är inte heller nödvändigt för kommunen att ta ut 5 kronor per månad i föräldraavgifter, som man här dragit upp såsom det särskilt vanskliga i detta förslag. Det är inte nödvändigt, om kommunen får t. ex. fyra gånger mer i statsbidrag på den övriga barnstugeverksamheten.

Om kommunerna verkligen skulle vilja göra lekskolorna till en plats inte bara för pedagogiska lekar utan även för social tillvänjning och på samma

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

gång betjäna deltidssamarbetande mödrar med att ta hand om lekskolebarnen en och en halv timme längre, alltså förlänga tillsynstiden från tre och en halv till fem timmar, så kan de göra det och få sexton gånger högre statsbidrag. Som sagt, ingen kan väl påstå att förskoleträningen blir sämre genom detta. Jag har haft mycket svårt att förstå den motsägelsefulla argumentation som presterats i rader av reservationer på denna punkt.

Jag vill också i detta anförande ta upp en del synpunkter som framförts i högerreservationerna och av fröken Ljungberg och herr Werner. I reservation nr 2 b har utskottets högerledamöter yrkat avslag på propositionens och utskottets förslag om höjning av driftbidraget till daghem och fritidshem och i stället föreslagit en fördubbling av anslaget till lekskoleverksamheten. De beräknar att den ekonomiska effekten skall bli densamma som den i propositionen kalkylerade. Jag hade i morse tänkt att ge reservanterna en eloge för att de med känsla av ansvar för statsutgifterna i varje fall inte föreslår ett både-och och inte hade förenat sig med mittenpartierna i deras överbud på 2,5 miljoner kronor. För övrigt är detta belopp för lågt räknat, eftersom lekskolebidraget till de numera nära 30 000 platserna uppgår till 3 miljoner kronor. Jag hade kunnat ge denna enda eloge, om inte fröken Ljungbergs deklARATION på eftermiddagen hade kommit emellan. Fröken Ljungberg förklarade här att om högerens reservation blir bortvoterad, kommer högerreservanterna att förena sig om mittenpartiernas reservation, dock med, som hon sade, en deklARATION om att man skulle hålla sig inom den föreslagna anslagsramen. Detta betyder i klara verba, att man skulle klämma in detta lekskolebidrag inom de totala resurserna för barnstugeverksamheten och därmed minska resurserna för den gemensamma barnstugan för heltidstillsyn. Med de 3 miljoner som

man undandrar heltidstillsynen kommer man att förlora 2 000 platser. Nå, detta är en brasklapp men utan värde, ty fröken Ljungberg vet att vinner mittenpartiernas reservation, som hon i andra hand kommer att ge sin röst, innebär det ett direkt tillägg på 2,5 miljoner till det belopp som propositionen och utskottet förordar.

Även i övrigt tycker jag att högerreservanterna har missat förslagets kärnpunkter. De säger i reservation nr 4 — de har sagt detta även från detta talarpodium — att de är tveksamma »beträffande ett startande i större skala av integrerade barnstugor, innan man fått kunskap och erfarenhet av dessas återverkan på barnens hälsa och trivsel». Men man måste i varje fall, tämligen omfattande, pröva en verksamhet som man vill få någon erfarenhet av. Vad den integrerade barnstugan beträffar har den prövning som hittills skett i liten skala — vid HSB:s lekskolor i Stockholm under närmare 30 år — inte givit några negativa erfarenheter för barnens vidkommande. Socialstyrelsen vitsordar som tillsynsmyndighet att »den enda nackdelen utgjorde de mindre ändamålsenligt planerade lokalerna». I *hur* stor skala man framdeles kommer att uppföra den integrerade barnstugan vet vi inte. Det beror på kommunernas intresse för saken, och kanske kommer dessa — det är i varje fall min förhoppning — att mera lyssna på arbetsmarknadsparternas krav och kvinnornas behov än vad högerreservanterna förefaller vara benägna till. De kommer kanske att lyssna till Svenska arbetsgivareföreningen, som enligt vad fru Hörnlund redan påpekat i sitt anförande är mindre räddhågad än högerreservanterna och som enligt sitt remissvar vill ha en fördomsfri prövning av alla kombinationer av barntillsyn och därvid ger den integrerade barnstugan ett positivt förord.

Samtidigt som dessa reservanter alltså skjuter ifrån sig näringslivets och ar-

betsmarknadens synpunkter och vill ta bort den tänkta stimulansen till driften av barnstugor med heltidstillsyn och samtidigt som de i gengäld vill fördubbla stimulansen till lekskolorna, drar de upp frågan om kostnadsfördelningen mellan samhälle och enskilda och hela den problematik som här inställer sig i samband med daghemmen. De utgår därvid ifrån att den enskilde skall betala mera för daghemsservice. Motionen gör det i varje fall. Men en ökad subventionering av lekskolorna känner de sig inte förhindrade att föreslå, och möjligheten av att lekskolorna utan statsbidrag skulle kunna finansieras med en femma mera i månadsavgift för den enskilde blundar de för, även om fröken Ljungberg antydde tillfredsställelse med vad som sagts i vissa andra sammanhang om avgiftsfinansiering av sociala förmåner. Hon hade dock inte föreslagit något sådant själv.

Herr Werner drog upp ett helt kostnadsresonemang om hur mycket en daghemsplats kostar och hur det nationalekonomiskt ställer sig med barn på daghem och kvinnor på arbetsmarknaden. En daghemsplats kostar inte 7 000 kronor som herr Werner nämnde och som anges i högerns motion; i 1965 års prisnivå kostar den 5 800 kronor. Hur stort nettotillskott av arbetskraft ger ett daghem? Om man skall diskutera detta skall man diskutera det i arbetskraft och knappast i inkomstkronor som herr Werner försökte. Vid 80 procents utnyttjande av platserna — jag tar alltså inte till särskilt högt — ger 1 000 daghemsplatser netto 540 nya personer till arbetsmarknaden. Ja, visst kan man kalkylera på det sättet med arbetsmarknadens intressen för ögonen. Men ytterst är detta inte bara ett räknestycke utan en fråga om individens frihet och kvinnans valfrihet att utnyttja sin utbildning, sitt intresse och sin förmåga på det arbetsområde som lockar henne mest. Och något förmyndarskap vill väl ändå inte heller högern utöva?

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Jag vill dock gärna hålla med om att kostnadsfördelningen har ett intresse i sig själv, och på fröken Ljungbergs direkta fråga till mig, om avsikten är att utreda kostnadsfördelningen, vill jag säga att det blir en självklar ingrediens i familjepolitiska kommitténs överväganden om eventuella vårdbidrag. Föräldraavgifternas aktuella storlek upptas nu i andra etappen av familjeberedningens utredning om småbarnsinstitutionerna. I båda fallen sker detta utan att det behövs någon särskild beställning enligt reservation nr 6.

Slutligen vill jag säga några ord om familjedaghemmen. De har redan blivit så utförligt debatterade av fru Hörnlund som i egenskap av sakkunnig för denna fråga har sagt det mesta. Jag vill endast påpeka att man ganska tryggt kan avvisa dessa reservationer om familjedaghemmen utan att därmed binda sig för framtiden, och jag tror inte heller att man skall binda sig för ett pro eller contra statsbidrag till familjedaghemmen. Med all sannolikhet får vi se fram mot en period med allt större investeringsbekymmer, och då blir familjedaghemmen ett ännu mera ofrånkomligt komplement till barnstugorna i ett samhälle där kvinnors förvärvsintensitet stadigt ökar och enligt långtidsutredningen kan väntas omfatta särskilt småbarnsmödrarna.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindströms anförande var ur många synpunkter belysande och klarläggande också i förhållande till propositionen som är litet diffus, och jag vill gärna uttrycka mitt tack för detta. Det är emellertid några synpunkter jag har anledning ta upp.

Statsrådet säger att det finns två skäl för förslaget. Det är inte bara arbetsmarknadsmässiga orsaker som ligger bakom utan det är också sociala, pedagogiska och t. o. m. demokratiska syn-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

punkter — detta sagt med särskild emfas. Allt detta är bra, och jag blev mycket glad när jag hörde det. På något sätt förtogs emellertid det starka intrycket av denna deklaration av vad statsrådet sade i fortsättningen, då hon gav uttryck åt uppfattningen, att daghemmen i dagens läge är så mycket mera värda som verksamhetsform i samband med samhällets barn tillsyn än lekskolorna. Detta uttalande beklagar jag.

Det vore lyckligare, sade statsrådet, om man hade kunnat redovisa denna fråga i dess stora sammanhang, men det hade fördröjt förslaget. Jag respekterar deklarationen och vill därför inte gå närmare in på den.

Beträffande frågan om barnpsykiater sade statsrådet att jag inte hade behövt hänvisa till den artikel som jag hämtade ur Svensk läkartidning eftersom den frågan nämnes i propositionen. Det är alldeles riktigt. Det märkvärdiga är emellertid att medan statsrådet ansåg att det var så bra att ha tillgång till denne expert — även om han inte kunde vara närvarande i slutskedet — därför att han var helt överens med beredningen, så tycks Svenska barnläkarförbundet ha en annan uppfattning.

Man har inhämtat utländska erfarenheter i Finland. Ja, det är alltid något!

Den nya tiden har närmat daghem och lekskola till varandra, det pedagogiska innehållet är detsamma, sade statsrådet vidare. Detta är vi helt överens om och på den punkten har vi ingen anledning att debattera med varandra.

Statsrådet sade sedan att reservation nr 1 felaktigt skulle göra gällande att den gemensamma barnstugan i vissa fall blir oförmånligare för kommunerna. Men detta är väl ändå riktigt just för mindre kommuner, framför allt för de kommuner som inte kan bygga ut en barnstuga emedan näringslivsstrukturen är sådan att något behov av en sådan inte uppkommer.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det var till mig som statsrådet Lindström vände sig när hon sade att reservationens förslag är oförmånligare än propositionens. I reservationen står: »Utskottet anser att bidragsreglerna därför i stället bör utformas så, att i de fall mindre än två tredjedelar av platsantalet i en barnstugeavdelning utnyttjas för daghemsändamål skall driftbidrag för daghem utgå för det antal platser som utnyttjas för tillsyn under minst fem timmar per barn och dag. Motsvarande bör i tillämpliga delar gälla i fråga om anordningsbidragen.» I de fall då man inte kan fylla två tredjedelsregeln — förhållandena skiftar ju i tätorter, mindre kommuner o. s. v., som tidigare framhållits av fru Lindberg — anser vi att daghemsplatserna ändå skall kunna få det förmånligare bidraget enligt propositionen, under det att lekskoleplatserna får det mindre fördelaktiga bidrag, som de för närvarande har. Därmed blir det dock generösare regler och större möjligheter att utnyttja bidragen för daghemsändamål.

Om jag fattat diskussionen här rätt skulle man inte behöva så strikt följa två tredjedelsregeln. Jag hade uppfattat saken så, att man måste göra en inventering och konstatera att denna proportion med två tredjedelar av antalet platser för långtidstillsyn och en tredjedel lekskoleplatser verkligen förelåg. Om man börjar dispensera är — det har jag märkt på andra områden — gärdet i allmänhet upprivet. Jag har emellertid av diskussionen fått den uppfattningen, att man inte behöver ta detta villkor om två tredjedelar respektive en tredjedel så allvarligt.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag citerade ett uppmärksammat uttalande. Det var ett citat av ett uttalande som statsministerns nye sekreterare hade gjort. Av erfaren-

het vet vi ju att statsministerns sekreterare inte är vem som helst och att han sannolikt också har ett visst inflytande. Om fru Lindström kan garantera oss att vederbörande i den sak vi nu diskuterar inte har något inflytande på denna frågas utveckling kan jag väl säga som så att det är vackert så.

Fru Lindström sade att förslaget hade tillkommit av sociala, pedagogiska och demokratiska skäl. Jag tycker att om dessa skäl skall uppfyllas borde barnstugan kunna anpassas till de olika förhållanden och behov som vi har i vårt land. Det föreliggande förslaget om bidraget till barnstugeplatserna skulle också innebära en stor fördel för lekskolorna, men det är väl ändå så, fru Lindström, att man kan räkna med att det blir en mindre del av lekskoleplatserna som under överskådlig tid kommer i åtnjutande av det högre bidraget. Alltså blir det en större del av lekskoleplatserna som får 16 gånger lägre bidrag än en mindre del får. Vilken demokrati finns det i ett sådant förslag? Mittenpartiernas förslag innebär, att, när fru Lindströms regler för bidrag förhindrar att bidrag utgår, detta rättas till genom de generösare bidragsregler som föreslås av mittenpartierna och gör barntillsynen och lekskolan mera flexibel.

Sedan vill jag på nytt ställa frågan, om bidrag utgår till en sådan barnstuga där kommunen visserligen erbjuder sig att upplåta två tredjedelar av platserna till daghemsplatser men det inte finns behov av mer än tio daghemsplatser och tio lekskoleplatser. Utgår bidrag i sådant fall? Är det, som herr Fagerlund trodde att kommunalmännen skulle göra, möjligt för en kommun att få bidrag till de ytterligare lekskoleplatser utöver $\frac{2}{3}$ -regeln i barnstugan som kommunen eventuellt kan vara ambitiös nog att bygga för att ge sina kommunmedlemmar bättre service? Det är rätt väsentligt att få reda på detta för att kunna avgöra vilken bidrags-

form och vilken organisationsform som är att föredra i dessa sammanhang och vilket värde som utskottets uttalande om dispens kan ha.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är självfallet, fru Lindström, att man inte skall röra ihop människor och pengar. Det vill jag erkänna — men när det gäller att höja nationalprodukten så är det väl ganska egalt, om man räknar med personell eller ekonomisk ökning. Får vi en arbetskraftsökning genom barndaghemmen slår det igenom i nationalprodukten.

Sedan vill jag säga att om statsrådet hade Sunt Förnuft, tidningen som ju är mycket kongenial med sitt namn, hade statsrådet där i ett nummer i fjol kunnat finna en artikel som refererar socialstyrelsens beräkningar. Enligt dessa kostar driften av ett daghem med 27 platser 166 000 kronor. Om man förutsätter att 100 kvinnor med tillsammans 110 barn utnyttjar barndaghemmet innebär detta en kostnad på 6 763 kronor för varje kvinna som på detta sätt går ut i förvärvsarbetet.

Vidare uppger man de extra kostnader som tillkommer för det hem där båda förvärvsarbetar och fortsätter: »Tillsammans med daghemsvärden är det inte orealistiskt att anta att en kvinna som går ut i förvärvsarbetet innebär en fördyring på 8 000 kronor.»

Detta om detta. Här står alltså uppgift mot uppgift. Uppgifterna ovan var alltså socialstyrelsens.

Fru Lindström sade vidare att det är självklart, att kostnadsfördelningen tas upp i familjeberedningen i samband med vårdbidragsfrågan. Då skulle jag vilja fråga: Kan statsrådet sträcka sig till en villkorslös utredning om komplettering av vårdbidraget med skatteavdrag som vi från vårt håll har förordat?

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Först en replik till frö-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

ken Ljungberg. Hon beklagade att jag fortfarande tycktes anse daghemmen mer värda i dagens läge än lekskolorna. Jag anser daghemmen mera angelägna, men inte på grund av några pedagogiska plus eller minus utan därför att de erbjuder en längre tillsynstid; de ger på detta sätt en bättre service med tanke på de behov som är särskilt accentuerade i detta fall.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag också framhålla för fröken Ljungberg, att jag aldrig har sagt att doktor Söderling, om han hade varit med vid slutjusteringen av förslaget, skulle ha varit helt överens med beredningen. Sådant vet man inte om en frånvarande ledamot. Jag pekade bara på hans inställning till nattöppna daghem. Han tillhör emellertid delegationen och kommer att vara med vid den senare pedagogiska delen av dess arbete och får då allt tillfälle att utveckla barnläkarnas och sina egna synpunkter.

Såväl fröken Ljungberg som fröken Elmén och herr Nilsson i Tvärålund återkommer med envishet — och kanske naturligt envishet — till frågan, om mindre kommuner vinner eller förlorar på att de icke får ett lekskolebidrag på 100 kronor om året per lekskoleplats. Fröken Elmén tyckte att det som sagts i debatten var suddigt. Hon sade att det verkade som om man inte visste om man skulle få dispens eller ej. Hon använde kanske inte precis detta uttryck men menade tydligen att man inte riktigt visste hur man skulle uppfatta saken.

Kanske bör jag ännu en gång försöka klara ut vad som är skillnaden mellan reservanternas ståndpunkt under punkt I och utskottsmajoritetens. Det finns två och därtill två väsentliga skillnader.

Den ena skillnaden är följande. Med propositionens och utskottsmajoritetens schablonregel med krav på två tredjedelar av platsantalet för heltidstillsyn *garanteras* att arbetsmarknaden och de

förvärvsarbete småbarnsmammornas behov tillgodoses i första hand. Detta blir inte fallet om kommunerna ges obegränsad frihet att göra vilka kombinationer de vill med barngruppernas storlek och tillsynstidens längd.

Den andra skillnaden är följande. Propositionens och utskottsmajoritetens förslag ger anordnarna av gemensam barnstuga ekonomiskt stöd till *hela* denna barnstuga, ett stöd av sådan storlek att det inte vore rimligt, att de anordnare som inte vill acceptera avsikten med denna generositet skall få rätt att ta för sig av förmånerna precis som det passar sig. Men de kommuner, som ofrivilligt kommer på mellanhand genom temporära rekryteringssvårigheter med hänsyn till heltidstillsynen, får en dispens som i författningsutkastet avses få följande utformning; jag tar nu fram utkastet för att precisera bättre:

»Barnstugan skall vara anordnad på sådant sätt, att den kan användas för barntillsyn minst fem timmar per barn och dag. Den som ämnar anordna barnstugan skall lämna förbindelse att minst två tredjedelar av antalet platser i barnstugan tills vidare skola stå till förfogande för tillsyn i nämnda utsträckning — — —.»

I en följande paragraf står det:

»Om i barnstuga avdelning som avses under a) i där angiven omfattning står till förfogande för där nämnda tillsynstid, må bidrag utgå med 1 600 kronor per år för varje sådan plats i avdelningen som utnyttjas för barntillsyn under minst fem timmar per barn och dag.»

Med detta anser jag mig också ha besvarat herr Nilssons i Tvärålund konkreta fråga om en barnstuga med tio plus tio platser. Kommunen får i det fallet anordningsbidrag, om två tredjedelar av platserna står till förfogande under minst fem timmar.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Endast några ord om två tredjedelsregeln.

Som jag ser det gäller den inte bara frågan: Är det förmånligt eller inte förmånligt för den mindre kommunen? Den gäller också — och nu skall jag uttrycka det drastiskt — frågan: Är det samhällsekonomiskt försvarligt att locka kommuner att investera i betydligt dyrbarare daghemsplatser, om de befinner sig i den situationen att de skulle vara tillgodosedda med lekskoleplatser?

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Först vill jag instämna i det som sagts av min partikamrat herr Nilsson i Tvärålund, men jag skall inte upprepa det sagda.

Mitt anförande här är byggt på den motion jag väckt och som har behandlats i detta sammanhang. Där har jag dels tagit upp problemet med de färdigutbildade kvinnorna som lämnat arbetsmarknaden, och dels har jag breddat anspråken till att omfatta inte bara utbyggnad av barndaghem utan också föreslagit en breddning av möjligheterna för yrkesutövande gifta kvinnor med minderåriga barn att få hemhjälp.

Den fråga vi nu behandlar är betydelsefull, känslig och svårlöst. Den gäller hur samhället på bästa sätt skall kunna utnyttja den kvinnliga arbetskraft som står till förfogande men som av olika anledningar är förhindrad att fullgöra aktiv tjänst. Antalet färdigutbildade i kvinnliga serviceyrken är ganska stort, efter vad som kan utläsas av statistiken från utbildningsanstalterna, men i arbetslivet föreligger ändå en akut brist på kvinnlig personal. Så har t. ex. flera vårdavdelningar vid våra sjukhus fått stängas vid upprepade tillfällen på grund av bristen på sjuksköterskor, och även andra områden av arbetslivet, t. ex. undervisningsväsendet, uppvisar samma svårigheter.

Orsakerna här till är många. Här må endast nämnas det förhållandet, att ett

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

stort antal kvinnliga yrkesutövare lämnar sina anställningar i samband med giftermål och barnafödande. Givetvis kan här också föreligga personliga ställningstaganden, men förhållandena i samhället är ofta sådana att gifta, yrkesutbildade kvinnor varken kan ordna det praktiskt för barnen eller finna det ekonomiskt försvarbart att ägna sig åt förvärvsarbete.

Systemet med barndaghem är inte tillnärmelsevis utbyggt så att det motsvarar behovet, och rådande skattepolitik med bl. a. nekad rätt till avdrag för hemhjälp under rubriken Kostnader för inläkternas förvärvande gör det synnerligen ogynnsamt för gifta yrkesutbildade kvinnor att återuppta sitt yrke.

Samhället har emellertid inte med en påtaglig bristsituation för ögonen råd att avvara insatsen av en betydande kader av högt kvalificerad personal i serviceyrkena. Ändrade förhållanden i detta avseende skulle medföra avsevärd vinning för samhället, som ju i stor utsträckning har bekostat utbildningen av hithörande kategorier. Det kan med visst fog sägas att ansvaret för dessa frågors ordnande ligger hos kommunerna och landstingen, men dessa instanser är bundna i sin handläggning bl. a. genom utformningen av skattepolitiken.

Den fråga vi nu behandlar får inte i första hand vara en arbetsmarknadsfråga utan en mänsklig familjefråga. Min uppfattning är att man först bör ge hjälp så att barnen kan vårdas i hemmen, t. ex. hjälp till hemhjälp, som också praktiseras här och var. Detta innebär att någon kan anställas i hemmet eller att grannfrun åtar sig vården av barnen medan modern är på arbetsplatsen. Familjebarn daghem, barndaghem, lekskolor m. m. bör vara kompletterande till den hjälp man ger hemmen. Jag tror att man bör undvika de stora kollektiven så långt som möjligt. Varför skall alla lösningar innebära större och större kollektiv när fördelarna inte väger upp nackdelarna? Barnens bästa

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

måste alltid sättas framför kostnaderna. Stundens vinst får inte äventyra framtiden. Vad innebär det för barnet och dess framtid att växa upp i kollektiv?

Det är viktigt att inte utvecklingen går i den riktningen att hemmets grund och sammanhållning hotas. Hemmet får inte bara vara en plats där föräldrarna och barnen sover, utan det bör vara en plats där de upplever hemmets rika gemenskap. Ty fyra väggar bara bildar ej ett hem. Ett hem är ting som svarar när hjärtat ropar dem. Det finns visserligen ett kinesiskt mönster enligt vilket samhället mer och mer tar hand om barnen och deras fostran, men det får inte bli ett svenskt demokratiskt mönster.

Fru **TORBRINK** (s):

Herr talman! Här har sagts att det nästan har varit som Barnens dag och Mors dag i dag. Men det har till syvende og sidst varit en föräldradag av stora mått. Även en sådan måste emellertid ha sitt slut, och jag förstår de ledamöter som nu börjar tycka att det är tid att vi slutar debatten. Det har här till sist blivit nästan patetiska ordalag. Efter herr Werners som jag tyckte nästan litet cyniska utsagor om kvinnornas betydelse på arbetsmarknaden national-ekonomiskt, som han uttryckte det, var det som en läkedom att höra herr Johansson i Skärstad tala om hemmets stora betydelse.

Ingen människa vill avskaffa hemmet. Alla är vi överens om att hemmet är grunden. Vad det är fråga om här i dag är bara att ge hemmen de möjligheter som kan stå till buds då de skall hjälpa till i vårt gemensamma hem, samhället, för att hålla hjulen snurrande och hålla alla serviceyrken i gång. Det kan betyda en lärartjänst mindre om vi inte har barn tillsyn, det kan betyda att sjuka på sjukhus får ligga utan att sjuksköterskan finns där. Detta är helt enkelt realiteterna i sammanhanget. Sedan

hjälper det inte om vi blir aldrig så patetiska.

Även jag hade skrivit litet i dag för ovanlighetens skull. Men vårt värderade statsråd Ulla Lindström har tidigare haft ordet och så övertygande givit uttryck för precis de tankegångar som jag lekmanmässigt också hade, att jag inte behöver ge mig in i olika labyrinter.

Låt mig i alla fall säga att det är en positiv debatt som i dag förs om barn tillsynen ute i våra kommuner. Det är roligt för den som har sysslat med denna fråga i många år, för den som har stått på svarandesidan i en barnavårdsnämnd för att motivera inför drätselkammaren varför man envisas med att vilja ha ytterligare ett daghem och varför man skall uppamma behov, som antas komma när Fackliga centrals kvinnokommitté uppvaktar. Man har bemötts litet kallsinnigt när man hänvisat till möten där kvinnorna sagt att »vi måste ha någon form av organiserad barn tillsyn för att vi skall kunna arbeta utan att springa hem med hjärtat i halsgropen, som våra mödrar och mormödrar fick göra på sin tid för att se hur barnen klarat dagen». Den som i en barnavårdsnämnd fått ta emot sådana klagomål har fått försöka att genom utredning och på annat sätt påvisa behovet. Det har inte alltid varit lätt. Många har inte förrän under de allra senaste åren kommit ur begreppsförvirringen och förstått vad det egentligen är för skillnad mellan lekskola och daghem. Man blandar samman dessa ting och talar om barnstuga i största allmänhet samt tror att all rättfärdighet är uppfylld, om man startat lekskoleavdelningar.

Jag och alla andra som yttrat sig här i dag förstår att dessa lekskoleavdelningar är både nödvändiga och nyttiga, inte minst för barnens pedagogiska fostran och för deras förutsättningar att komma in i ordnad skolgång. Men lekskoleavdelningarna löser inte problemet

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

för de förvärvsarbetande, hur nyttiga dessa avdelningar än är. Det är den enkla sanningen.

Sedan riksdagen år 1963 debatterade frågan har man emellertid ute i kommunerna börjat få en annan syn på hit-hörande ting. Och det är kanske inte bara riksdagsdebatten som spelat in, utan man har helt enkelt fått lov att börja resonera på ett annat sätt på grund av att de olika framåtsträvande kommunerna — stadskommuner och andra — fått mer och mer industri. Från dessa industriers sida ställs frågan: »Har ni ordnat med barntillsyn? Vi vill ha kvinnlig arbetskraft.» Då står man där med sin tvättade hals — man har inte ordnat barntillsyn.

Det är kanske ingenting att säga om detta, ty kommunerna har sannerligen haft häcken full med uppgifter under de år som gått. Men nu har man som sagt fått upp ögonen för saken. När man som jag är med i en länsgrupp och har att resa ut och så att säga hålla husförhör med kommunalmän i dessa frågor finner man att kommunalmännen nu på allvar säger: Vi måste klara detta. På en plats förklarade man exempelvis att man inte kunnat få en lärare på grund av att barntillsyn inte var ordnad. Då sade man sig: Vi måste göra någonting.

Vi riksdagsledamöter har nu kunnat ge glädjebudskapet att frågorna tagits upp i en proposition — jag talade senast i måndags om för en grupp kommunalmän att ärendet skulle behandlas i riksdagen denna vecka. Man har överallt funnit detta mycket värdefullt. Men i många mindre samhällsbildningar frågar man sig: Kan vi slå på så stort?

Här är ingen, fröken Ljungberg, som vill tubba kommunerna att bygga för stort eller att göra någonting som de inte skulle behöva. Och jag vill en gång för alla säga, att de som har hand om kommunernas drätsel är sannerligen inte lättflirtade. Vi behöver alltså inte vara ängsliga på den punkten. Men att kommunalmännen vill försöka ordna detta på bästa sätt förstår man.

Jag talade tidigare om att industriernas behov av kvinnlig arbetskraft spelar in. Företagen förklarar att de kan använda kvinnlig arbetskraft. Det finns också kvinnor på orten som vill ha arbete, men det gäller att få barntillsyn ordnad. När så inte skett blir man tvungen att ta annan arbetskraft till orten. Det betyder att mera bostäder måste byggas. Om den gifta kvinnan kunnat anlitas som arbetskraft, hade bostadsfrågan varit ordnad, ty familjen hade redan bostad.

Ja, detta var min jeremiad i detta sammanhang. Men jag begärde egentligen ordet för att säga några ord om en fråga som så att säga föranlett en debatt i debatten. Det gäller våra sjukhusdagem.

På grund av att kommunerna inte hunnit ordna barntillsyn har man på de platser, där det finns sjukhus, kommit i kläm. Det har mer och mer börjat visa sig vilka svårigheter som föreligger att få personal — det behöver jag för resten inte tala om, ty ni känner alla till det. Då har man förfrågat sig om den kommunala planeringen av barntillsynen. På papperet finns det en lösning, men man har ingen institution som står på fast grund och kan ta emot barn. Inför trycket av framställningar från läkare och andra ansvariga inom sjukvården har man då ordnat provisoriska avdelningar någonstans inom lasarettets område. Detta har inte skapat någon större glädje i socialstyrelsen — man har där varit skeptisk. En utredning har gjorts som visst inte rosat sjukhusdirektionernas försök att ordna barntillsyn, men för min del måste jag säga att utredningens påpekande inte stämde in på lasarettet i min hemstad.

Jag tror inte att man på något sjukhus, där man är mån om sin personal — och det måste man ju vara överallt — skulle gå med på att inrätta något slags barninlämning för att sedan inte ägna sig åt barnen där, medan deras mödrar gjorde en stor insats på sjukvårdens område. Tvärtom har man nog

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

försökt att göra det allra bästa av ett många gånger lokalmässigt inte så tillfredsställande provisorium. Det är möjligt att man inte heller haft alla de lek-saker som skulle finnas enligt förteckningen. Framför allt har man dock erbjudit en god och närande kost och sökt hålla en så kvalificerad personal som möjligt för de provisoriska barnstugorna.

Men man har sedan kommit underfund med att det kan vara lika bra att ta saken i egna händer och bygga ett permanent daghem, och det är ett sådant som nu är aktuellt på olika platser. Jag ville fråga fru Lindström vad hon har att säga i denna fråga. I vårt lands-ting sätter vi vilken dag som helst spaden i jorden för ett seriebyggt hus enligt det byggnadsalternativ som rekommenderas i lånevillkoren. Vi tror att detta barndaghem skall bli till mycket stor hjälp för det område som vårt sjukhus betjänar. Vi kan helt enkelt inte vänta på kommunens insats.

Jag skulle tro att detta inte är något som vi behöver skämmas för. Jag tror inte heller att socialstyrelsen skall behöva vara missbelåten med sjukhusdirektionernas och landstingens insatser för att ordna barntillsynen.

Herr talman! Detta var min enkla fråga i sammanhanget. I övrigt ber jag att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag skall med några ord svara på denna direkta fråga. Jag vill beträffande den inspektionsrapport, som fru Torbrink berörde, framhålla att den nog inte var så alldeles nyanserad som man skulle ha önskat. Den kritiserade sålunda provisorier, som man är van vid att få godta när kommunerna i sin barnstugeverksamhet inte hunnit uppfylla kraven på lokaler och personal. Under sådana förhållanden får man acceptera provisorier även på sjukhusdaghemmen. Att t. ex. hälften av

landstingsdaghemmen förestås av barnsköterskor i stället för av förskollärare, vilket man anmärker på i ifrågavarande rapport, är ett utslag av den allmänna knappheten på förskollärare, som också tvingat många kommuner till samma arrangemang. Detta innebär ingen nonchalans från huvudmannen i vare sig det ena eller det andra fallet. Härvidlag kommer den utökade examinationen av förskollärare att förbättra förhållandena. Det framhålls både i propositionen och i utskottets utlåtande hur starkt examinationen kommer att öka.

Jag vill också gärna säga beträffande kategoridaghemmen, eftersom fru Torbrink nu frågar om man skall kunna sätta i gång sådana, att jag inte tror att man skall bedöma dessa så doktrinärt som skett på en del håll. De kan fylla en utomordentligt stor funktion. Invändningarna mot dem är knutna till en äldre tids industridaghem, vilka fru Torbrink också nämnde; dessa skapade ett beroendeförhållande mellan arbetskraften och arbetsgivaren. Men när det gäller kategorien daghem för barn till i allmän tjänst anställda gäller inte detta resonemang. Arbetsmarknadssituationen är för övrigt sådan, att något »slavarbete» inte förekommer genom de bindningar, som arbetskraften till äventyrs kan känna genom tillgången till sådana daghemsplatser.

Inte heller från sociala synpunkter — som ibland åberopas mot kategoridaghemmen — finns det egentligen någon anledning till invändning. Jag tror därför att fru Torbrink mycket lugnt kan sätta spaden i marken och låta uppföra sitt sjukhusdaghem.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag har inte något före debatten skrivet anförande och har inte heller under denna skrivit något anförande. Hade jag haft ett sådant, skulle jag kanske inte ha vågat fresta kam-

marens ledamöter med att läsa upp det vid denna tidpunkt.

Jag skulle i stort sett ha kunnat in-skränka mig till att hänvisa till det som fröken Elmén tidigare i denna debatt anfört, men jag skulle, herr talman, ändå vilja använda tillfället till att göra några randanmärkningar, i huvudsak föranledda av den debatt som nu förts.

Låt mig till en början bara konstatera att det är synnerligen glädjande att det nu på riksdagens bord ligger ett förslag till stödåtgärder för att stimulera till utvecklad barnstugeverksamhet. Jag skall inte uppehålla mig vid detta, även om man kunde orda mycket kring just denna huvudfråga, som många redan har tagit upp. Jag vill i alla fall ha sagt att jag är glad över att det så att säga har lossnat på denna punkt.

I anslutning till denna fråga vill jag framföra bara en enda synpunkt på den rent ekonomiska sidan. Här har talats om kall ekonomi. Jag tror att det finns anledning att understryka vad bl. a. statsrådet Lindström har anfört om kvinnornas möjligheter till valfrihet och till att ordna med en tillfredsställande barntillsyn. Det är viktigt att komma ihåg att detta verkligen är en fråga inte bara om tillgodoseende av detta valfrihetskrav, utan i lika stor utsträckning om tillgodoseende just av barnens behov. Den som tror att det är någonting annat har glömt bort att det för närvarande är ett gap befäst mellan tillgång och efterfrågan. Det gäller inte bara — kanske inte ens huvudsakligen — att stimulera till en ökad förvärvs-verksamhet, utan att ordna för barnen till de många tiotusental föräldrar som för närvarande är sysselsatta i förvärvs-verksamhet men inte har möjlighet till barntillsyn i någon av de former som vi nu talar om.

Tyvärr är eftersläpningen på detta område så betydande att det krävs oerhörda ansträngningar för att åstadkomma balans mellan tillgång och efterfrå-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

gan. Under den utbyggnadstid som vi måste ha kommer familjedaghemmen att spela en mycket väsentlig roll. Jag har särskilt velat nämna dessa, därför att de enligt min mening har fått en alltför nonchalant behandling, bl. a. av familjeberedningen och senare även i propositionen och av utskottsmajoriteten. Jag kan inte hjälpa att jag finner det en aning cyniskt när man, såsom familjeberedningen har uttryckt det, säger att det enligt beredningens mening i dagens läge knappast kan vara realistiskt att inte söka tillvarata och vidareutveckla de tillsynsmöjligheter som familjedaghemsverksamheten erbjuder.

Detta konstaterar man. Man förlitar sig till familjedaghemmen i stor utsträckning, men man vill ändå inte vara med om att ge någonting från staten till dessa. I propositionen finns inte, vad jag kunnat se, mer än indirekt att läsa tankegångar som står i överensstämmelse med familjeberedningens yttrande, men jag förmodar att föredragande statsrådet inte är alldeles främmande för de synpunkter som denna med sin ordförande har presenterat.

Det har i dagens debatt liksom över huvud taget i diskussionen kring dessa frågor i andra sammanhang visat sig att det uppstår en konstlad motsättning mellan lekskola å ena sidan och daghem å andra sidan, en motsättning som närmast går ut på att den ena formen enbart är till för att tillgodose ett pedagogiskt krav, medan den andra formen enbart är till för att tillgodose ett krav på tillsyn av barnen. Det finns enligt min mening inte någon gränsdragning som fungerar på det sättet. I stället förekommer i båda dessa former större eller mindre inslag av både tillsyn av barnen och pedagogisk verksamhet. Detta är av vikt att komma ihåg, ty när man här talar om att det är betydelsefullt att utöka daghemmen men inte lika viktigt att lekskolorna finns och har utvecklats i så-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

dan takt som har skett, glömmer man bort att även lekskolorna, förutom att de fyller det mycket väsentliga pedagogiska behovet, även för många har fungerat såsom en tillfredsställande tillsynsmöjlighet. Forskningen är här otillräcklig, och från samhällets sida har undersökningar inte gjorts, som kartlägger behovet. Detta har väl föranlett att man på organisationshåll har satt i gång sådana undersökningar. Jag vill erinra om den undersökning som gjorts av TCO, och jag hoppas att familjebedriften har tagit del eller kommer att ta del av vad den ger på denna punkt. Av denna undersökning framgår att man i mycket stor utsträckning har använt sig av lekskolor för att få till stånd en god barntillsyn och att man önskar fler lekskolor för att på den vägen ordna barntillsynen.

Jag skulle gärna vilja ha sagt att det enligt min mening är ett mycket väsentligt krav att vi så snart som möjligt kan bereda alla barn möjlighet att, innan de börjar skolan, tillbringa någon tid i en förskola. Jag tror att detta har mycket stor betydelse för barnens utveckling. Jag tror också att det inte är alldeles oväsentligt för barnets möjligheter att sedan anpassa sig i skolan. Det kan hända — jag vågar dock inte göra något påstående härom — att en allmän förskoleundervisning kan komma att betyda att skolgången kan avslutas vid lägre ålder än som är möjligt om barnet inte fått den förberedelse som en förskola kan ge. Att sysselsätta sig med perspektiv i den riktningen är nog ingalunda oväsentligt.

Det har här i dag talats oerhört mycket om den reglering som den föreslagna $\frac{2}{3}$ -regeln innebär. Enligt statsrådet Lindström skulle denna regel i utskottets utlåtande ha fått en både mjukare och vidare formulering än den hade i propositionen, och detta är ju värdefullt. Men enligt min mening betyder regeln ändå krångel. Det står i utskottsutlåtandet: »Utskottet utgår från att

bidragsreglerna skall tillämpas så, att driftbidrag för de platser som utnyttjas för daghemsändamål utgår även i de fall två tredjedelar av platsantalet i en avdelning står till förfogande för tillsyn under minst fem timmar per dag men på grund av mindre efterfrågan på sådan tillsyn tills vidare delvis disponeras för lekskoleverksamhet.»

Om jag har läst utlåtandet rätt, skulle regeln i praktiken komma att fungera så, att om det finns 90 barn på en institution och 60 av dem tillhör daghemmet och 30 lekskolan, lämnas bidrag för 90 barn, men om 59 barn tillhör daghemmet och 31 lekskolan, utgår bidrag bara för de 59 barnen på daghemmet.

Sådana tröskelproblem som man på detta sätt skapar är inte lyckliga, men det blir tyvärr ofta så när man vill reglera. Jag tror att det riktiga vore att överlämna åt kommunerna att själva handha dessa uppgifter och fatta de beslut som erfordras. Kommunerna har visserligen tidigare misskött sig i dessa frågor, men de har heller inte från statligt håll haft någon vägledning eller fått någon reell stimulans som kunnat hjälpa dem till rätta.

Statsrådet Lindström har talat mycket om den dispens som skulle kunna ges. Men om dispensgivningen blir så generös som statsrådet ville göra gällande, kan man fråga sig varför man över huvud taget behöver ha denna reglering. Dessutom är det enligt min mening svårt för oss här i riksdagen att ta ställning till de regler, som föreslagits i propositionen och som i någon mån modifierats av utskottet, om dessa regler sedan genom tillämpningsanvisningar kommer att ytterligare väsentligt modifieras; de i dag tillgängliga handlingarna lämnar nämligen inga uppgifter om hur dessa modifieringar kommer att utformas. Det enda raka är enligt min mening att lämna den typen av reglering.

Så ett par ord om det nuvarande

statsbidraget på 100 kronor till lekskolorna. Statsrådet Lindström hade på den punkten en bestämd tro. Hon trodde att det lilla bidraget inte kunde ha någon avgörande betydelse. Hon påpekade att utbyggnadstakten beträffande lekskolorna varit 140 procent, trots att bidraget inte varit större än 100 kronor. Hon menade också att det vore en väsentlig överdrift att tro, att kommunerna skulle sluta att bygga lekskolor bara för att detta bidrag toges bort. Ja, så kan man naturligtvis tro. Men vi kan naturligtvis lika gärna vända på det och tro motsatsen. Det kan ju rent av tänkas, att det här lilla bidraget haft en stimulerande effekt och att det varit i varje fall en av orsakerna till att utbyggnadstakten på lekskolesidan varit så snabb som den varit.

Det är här inte fråga om vetande på någondera sidan, utan det är fråga om tro. Jag vill för min del hävda, att det inte är motiverat att man i ett läge, där man vill stimulera till en ökad utbyggnad, tar bort det låt vara blygsamma bidrag som vi hittills haft. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till vad jag tidigare sagt om det behov även när det gäller barntillsynen som lekskolan onekligen tillgodoser.

I början av denna debatt hade vi inlägg av herr Fagerlund. Herr Fagerlund talade mycket om vad som var samhällets uppgift i dessa sammanhang: Det vore samhällets sak att tillgodose att förvärsarbetande föräldrar finge möjlighet till tillsyn för barnen. Han visade med siffror hur illa det gått, därför att samhället skött dessa uppgifter som det gjort. Han påpekade även att samhället härvidlag har och framdeles kommer att ha mycket stora uppgifter. Jag tycker att de olika konstateranden som herr Fagerlund gjorde var mycket värdefulla. Men det skulle ha varit ännu mer värdefullt, om herr Fagerlund hade preciserat vad som menas med samhället i det här fallet. Samhället — som haft att fullgöra dessa uppgifter, vilka icke

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.
fullgjorts — är lika med den regering som vi har och som först nu kommer med ett initiativ av någon betydelse. Samhället är också lika med de många socialdemokratiska majoriteterna ute i de kommuner, som skött sig mindre väl i dessa avseenden.

Det har i dag också talats om den utredning som riksdagen begärde 1964. På den punkten har statsrådet hänvisat till att — vilket också framgår av trycket — familjebereidningen avser att ta upp de olika frågor som riksdagen då ville ha belysta.

I propositionen återges vad familjebereidningen skrivit på denna punkt: »Det är beredningens avsikt att återkomma med en redovisning av frågor som äger sammanhang med barnstugornas inre arbete, kontakten med hemmen, föräldraavgifterna etc.» Detta kan enligt min mening ingalunda vara identiskt med de önskemål som riksdagen uttalade när beslut fattades i denna fråga 1964. Det var betydligt vidare områden man ville ha utredda, och jag tillåter mig, herr talman, att citera vad statsutskottet skrev vid den tidpunkten: »Utskottet finner att en utredning i nu berörda hänseenden bör sikta mot en precisering av lekskoleverksamhetens mål och innehåll. Särskilt angeläget synes det vara att den pedagogiska aspekten, inte minst betingat av önskvärdheten av ett väsentligt och starkare utbyggt samarbete med grundskolans lågstadium, uppmärksammas av utredningen. Även de utvecklingspsykologiska aspekterna bör, som betonas av TCO i organisationens remissyttrande, beaktas i sammanhanget.»

Det var alltså riksdagens avsikt att man skulle göra en utredning av detta mycket större område.

Jag vill gärna säga ett par ord om familjebereidningen. Det är många som från olika utgångspunkter här har talat om den beredningen. Man har enligt min mening med rätta ställt frågan: Varför blev inte familjebereidningen en

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

parlamentarisk beredning? Detta rör ändå frågor av den yttersta betydelse, stora frågor, politiska frågor. Det hade enligt mitt sätt att se varit på sin plats att man hade fått en utredning av det slag som en parlamentarisk beredning är. Det hade väl varit möjligt att på det sättet tillgodose kravet på sådan erfarenhet, som onekligen arbetet med frågor av detta och angränsande slag ute i våra kommuner och landsting samt här i riksdagen ger. Jag har all respekt för alla de förtjänstfulla personer från olika håll som verkat och verkar i familjeberedningen. Men ändå kan jag under hänvisning till detta och också under hänvisning till vad som har utvecklats till en fin tradition här i landet inte annat än tycka att det hade varit motiverat med en parlamentarisk beredning.

Dessutom kan jag till sist, herr talman, inte underlåta att ta upp en fråga som rör just familjeberedningens arbete och arbets sätt. Jag har fäst mig vid tidsschemat. I propositionen finns en redovisning av den promemoria som familjeberedningen avgivit. Den avgavs i december 1965. På basis av denna familjeberedningens promemoria utarbetades en departementspromemoria som är daterad den 29 december 1965. I statsverkspropositionen ingick en del siffermaterial, låt vara att det inte var preciserat, och en del uttalanden som enligt vad jag kan förstå grundar sig på just dessa båda promemorior. Statsverkspropositionen föreligger väl i det närmaste i korrektur så där omkring jultiden enligt mina erfarenheter. Statsrådet har i dag uttalat att man har intresse av att lyssna till arbetsmarknadsorganisationernas krav och även till andra remissinstansers krav.

Remissförfarandet gick här till på det sättet att man sände familjeberedningens och departementets promemorior i ett och samma sammanhang. Jag har levat i den föreställningen — måhända har den varit naiv — att man när någon

utredning framlagt ett förslag, som sedan sänts ut på remiss, i varje fall till synes avvaktat de yttranden som kommit in och med ledning av bl. a. de skilda synpunkterna från de olika remissorganen utarbetat förslagen i departementen. Jag tycker därför att det är en något egendomlig och kanske inte särskilt tilltalande form av remissförfarande att man från remissorganens sida får möjlighet att ta ställning både till det förberedande utredningsförslaget och departementsförslaget i ett sammanhang. Jag tror att det för en fullständig belysning av frågorna skulle ha sin vikt att en viss tid förflöte däremellan. Men såsom tidsschemat här var har väl denna möjlighet inte gärna funnits. Med tanke på att utredningsförslaget dessutom kom nära nog samtidigt med att statsverkspropositionen skrevs har möjligheten att få en allsidig debatt till stånd innan man låst sig i dessa frågor, blivit mindre än vad som brukar vara vanligt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få instämma i de yrkanden om bifall till skilda reservationer som fröken Elmén tidigare har framställt.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Fru Nettelbrandt har övertagit herr Ohlins roll att hålla ett långt, onödigt anförande i slutet av en debatt.

Otvivelaktigt kommer den betydande ökning av det statliga stödet till utbyggnaden av barnstugorna att på ett avgörande sätt stimulera till kommunal aktivitet på detta område. Svårigheterna att få gehör för önskemålen om byggande av daghem i städer och kommuner har till stor del berott på de dryga kostnaderna. Men jag tror inte att detta varit hela orsaken. Bidragande orsak i orter, där daghem ej funnits, har varit frånvaron av tillförlitliga behovsunder-

sökningar, vilka visat de verkliga behoven och önskemålen från småbarnsfamiljerna. Om sådana behovsundersökningar utföres, är jag rädd för att det kommer att visa sig, att målsättningen för en ökning av platsantalet är otillräcklig.

I min egen hemort, Svalöv, har en ingående intervjuundersökning utförts. Av 173 mödrar med barn under sex år var 100 hemarbetande och hade 151 barn i sin vård, 42 mödrar med 50 barn hade heltidsarbete och 31 mödrar med 38 barn hade deltidarbete.

Av de redan förvärvsarbetande mödrarna ville 30 lämna 35 barn på daghem. Dessa mödrar utgjorde inget nytt arbetskraftstillskott. 22 mödrar med 27 barn ansåg att familjedaghem passade dem bäst och ville fortsätta med detta. Av undersökningen framgick vidare att 18 mödrar med 31 barn önskade förvärvsarbete om daghem ordnades. Av de 100 hemarbetande mödrarna som ingick i intervjuundersökningen önskade 64 stanna hemma hos barnen, medan 12 var tveksamma om att gå ut i förvärvsarbete även om barntillsynen ordnades. Slutligen önskade 24 förvärvsarbete om barntillsynen ordnades; av dessa önskade 6 familjedaghem.

Även om det här refererade undersökningsmaterialet är ringa, visar det att familjernas önskemål om samhällets medverkan till att ordna barntillsynen vid makarnas förvärvsarbete inte helt är inriktat på daghemsformen. Vissa familjers önskemål om familjedaghem och den stora bristen på daghemsplatser gör att familjedaghemmet som tillsynsform måste ordnas på ett för alla parter tillfredsställande sätt.

Barnet måste i första hand tillförsäkras en god vård. Det gäller miljön och framför allt, att det har tillgång till utvistelse. Föräldrarna måste kunna känna trygghet för barnets vård under deras arbetstid. Men även dagbarnvårdaren bör ha rätt att veta i förväg om barnet av någon anledning uteblir. Myc-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

ken irritation mellan dagmamman och föräldrarna beror just på bristande stadga i åtagandet från båda håll. Att barnet helt plötsligt uteblir eller att dagmamman lika plötsligt vägrar att ta emot barnet åstadkommer irritation. Utredningen om familjedaghemmen hälsar jag med tillfredsställelse.

Mina medmotionärer och jag hoppas på en välvillig behandling av en motion som ligger hos allmänna beredningsutskottet och vari vi framfört önskemål om att den i familjeberedningens promemoria framförda tanken att utbilda dagbarnvårdare redan nu skall förverkligas. Genom utbildning når man dagbarnvårdare som har intresse för uppgiften. Kommer denna utbildning till stånd kan en värdefull försöksverksamhet redan nu påbörjas.

När man vet att för närvarande mellan 180 000 och 190 000 barn under 7 år har förvärvsarbetande föräldrar och man räknar med att detta antal 1970 kan vara 250 000, säger det sig självt att barntillsynen inte uteslutande kan ordnas genom barndaghem under den angivna tidsperioden.

När man talar om låglöneyrken är dagmamman den mest lågavlönade av alla trots det arbete och ansvar hon åtagit sig.

Med hänsyn till det behov av daghem som kan anas vore jag tacksam att få del av statsrådet Lindströms synpunkter på kommunförbundens yttranden, där de framhåller, att det självfallet är angeläget att hög såväl materiell som personell standard upprätthålles vid barnstugorna, men tillägger, att därest det skall bli möjligt för kommunerna att inom rimlig tid realisera den planerade utbyggnaden av platsantalet vid daghem och fritidshem får man inte bortse från att det i vissa sammanhang kan bli ofrånkomligt att för viss tid begagna sig av provisorier, varvid inte alltid gällande föreskrifter om standard och normer kan iakttagas.

Konkurrensen om investeringar och

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

personal är nu sådan att önskemål både om en hastig utbyggnad på förevarande område och upprätthållande av hög materiell och personell standard dess värre inte alltid går att förena.

Vidare tillägger man att det i enstaka fall synes vara att föredraga att tillgripa provisorier framför att lämna de förvärvsarbetande mödrarna, varav en betydande del utgöres av ensamstående, helt utan samhällets stöd.

Stadsförbundet har i sitt yttrande framhållit att en liberal dispensgivning måste tillämpas. Framför allt är det tillämpningsföreskrifterna som bör göras mera generösa. Jag är medveten om att statsrådet inte är beredd att göra ett så starkt ställningstagande för en dispensgivning, men jag är övertygad om att de båda kommunförbunden, som praktiskt skall ansvara för dessa frågor, vore tacksamma för en meningsyttring från statsrådet. Jag tänker på de fall, då det uteslutande är fråga om daghemsplatser och där det kan tänkas att lokalerna inte fyller normerna till alla delar eller att viss del av personalen inte innehar formell kompetens.

Jag noterade statsrådets svar till fru Torbrink, och jag antar att det blir det samma till Statsförbundet. Statsrådet nickar bifallande, och jag tar det som bevis för att hon delar min uppfattning. Även om det statliga stödet kraftigt ökas blir det trots allt så att större delen av driftkostnaderna även i fortsättningen åvilas kommunerna.

Slutligen hoppas jag att som villkor för att få del av statsbidragen inte alltför detaljrika uppgifter skall avkrävas kommunerna, när de onödigt betungar administrationen. Det är också med en blick på statsrådet som jag säger detta.

Jag kommer på alla punkter att följa utskottets förslag.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag har behov av att få ytterligare en kort fråga belyst av statsrådet.

I en replik till fru Torbrink sade statsrådet Lindström att kategorien daghem hade man egentligen inte varit intresserad av. Den vore tänkbar i t. ex. landstingens regi för sjukhuspersonal, det vore ingen risk när det vore fråga om personal i allmän tjänst. Detta var litet egenartat uttryckt. Gäller samma regler om t. ex. en textilindustri vill upprätta ett daghem för sin personal eller är det risker då?

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Enligt den blivande statsbidragskungörelsen har en industri möjlighet att vara huvudman för en barnstuga och inrätta en sådan. Men man vill ha pedagogisk insyn genom en representant från barnavårdsnämnden i styrelsen för barnstugan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Per Jacobson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående

omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 96 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 2 a) av herr Per Jacobsson m. fl. i motsvarande del; samt 3:o) bifall till reservationen 2 b) av herr Virgin m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock fröken Ljungberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. II) i statsutskottets utlåtande nr 76 antager reservationen 2 a) av herr Per Jacobsson m. fl. i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2 b) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-pro-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

positionen och att kammaren alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 94 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III—V

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. VI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VI) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 97 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VII) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 31 nej, varjämte 26 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VIII

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. IX

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. IX) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 96 nej,

varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. X

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. X) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 b) av herr Per Jacobsen m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 129 ja och 69 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. XI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra pro-

Ökat statligt stöd till barnstugor m. m.

positionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. XI) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 163 ja och 29 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 77, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag angående riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten.

§ 3

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets memorial nr 38, med föranledande av kamrarnas beslut om återremiss av utskottets betänkande i anledning av väckta motioner rörande alkohollagstiftningen;

första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

Utformningen av den s. k. frivården

med förslag till lag angående utvidgad tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. och av lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner angående vårdbidragen till handikappade barn.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 4

Utformningen av den s. k. frivården

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckt motion angående utformningen av den s. k. frivården.

Sedan utskottets hemställda föredragits yttrade:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Som motionär kunde jag inskränka mig till att tacksamt notera den framgång motionen om en översyn av övervakningssystemet rönt. Utskottet har ju på alla punkter tillgodosett motionskraven. Men till utskottsutlåtandet har fogats ett remissyttrande från kriminalvårdsstyrelsen som ger mig anledning till en kommentar.

Styrelsen påstår att motionen bygger på grovt förvanskade uppgifter. På inett sätt har man emellertid bevisat var felaktigheterna skulle föreligga. Vi motionärer finner kriminalvårdsstyrelsens angrepp mycket anmärkningsvärt. Jag kan förstå att man inom kriminalvårdsstyrelsen kan känna sig illa berörd av att uppenbara bristfälligheter, som nu påtalats, givits offentlighet. Som riksdagsman anser jag emellertid att det hade varit mera korrekt att erkänna

försummelserna än att komma med anklagelser. En sådan missriktad prestige hos kriminalvårdsstyrelsen anser jag anmärkningsvärd.

Vi motionärer har inhämtat intyg på att de uppgifter vi lämnat i motionen är riktiga. De som intygat är föräldrar som drabbats hårt av de påtalade missförhållandena. Intyget kommer sedermera att tillställas kriminalvårdsstyrelsen. Undertecknarna av detta intyg anser styrelsens påstående om grovt förvanskade uppgifter häpnadsväckande. Jag skall be att få citera: »Vi är tacksamma för att dessa missförhållanden givits offentlighet. De är inte ensamma om att ha blivit utan verklig hjälp i en situation då man är i stort behov av det stöd samhället skall erbjuda de drabbade.» Dessa föräldrar uttrycker också förhoppningen att motionen skall leda till positivt resultat för »alla ungdomars och föräldrars skull som hamnar i ett förtvivlat läge».

Herr talman! Med det sagda har jag velat anteckna till kammarens protokoll att jag anser att kriminalvårdsstyrelsens yttrande inte bör stå helt oemot sagt. Då utskottets hemställda i stort sett överensstämmer med yrkandet i motion II: 6, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställda.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Motionärerna Börjesson i Falköping och Hamrin i Jönköping har hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en snabb utredning om utformningen av frivården, särskilt i fråga om övervakningssystemet, och en mer organiserad utbildning för övervakarkåren. De åberopar den ständigt stigande brottsligheten framför allt bland ungdomen och anser att denna stigande brottslighet ger anledning till en granskning av samhällsvården på området.

Vidare anser motionärerna att det är otillfredsställande att en och samma

Utformningen av den s. k. frivården

§ 5

övervakare tilldelas alltför många övervakningsuppdrag. Orsaken till att övervakarna åtar sig så många uppdrag anser motionärerna vara den låga ersättningen per klient och månad.

Jag vill meddela att jag inte ämnar gå in på hur enskilda fall sköts av övervakare — det är frågan i dess helhet vi skall behandla och söka lösa.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från kriminalvårdsstyrelsen. Det heter i detta yttrande bl. a.:

»Styrelsen är givetvis medveten om det angelägna i att undanröja de brister och missförhållanden som kan föreligga inom övervakarsystemet. Detta kan bäst ske genom en effektivisering av skyddskonsulentorganisationen som närmast har att stimulera och kontrollera övervakarnas verksamhet.

Styrelsen avser att även framgent söka verka för en ändamålsenlig utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen för att därigenom bl. a. möjliggöra en allt noggrannare handledning och kontroll av övervakarna i deras verksamhet.

— — — Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition förutsatt att ytterligare utredning i detta ämne erfordras. Den beramade utredningen har numera tillsatts och kommer enligt direktiven att beröra de enskilda övervakarnas ställning inom kriminal- och socialvård — — —.»

I utskottets yttrande heter det bl. a.:

»Som framgår av kriminalvårdsstyrelsens yttrande har Kungl. Maj:t för kort tid sedan tillsatt särskilda sakkunniga att utreda frågan om de enskilda övervakarna inom kriminalvården.» Kungl. Maj:t har självfallet också utfärdat direktiv för de sakkunniga.

Herr talman! Jag anser att den av utskottet anförda motiveringen är stark och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 6

Till bordläggning anmälde statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verk-

samhetsområde, jämte i ämnet väckt motion,

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond,

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett internationellt institut för freds- och konfliktforskning i Sverige jämte i ämnet väckta motioner,

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av en för krigsmakten gemensam intendenturkår m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformerad organisation av skolledningen i grundskolan m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1966/67 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i statens pensionslöneförordning, m. m., och

nr 93, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1966/67 till Socialhögskolorna: Avlöningar;

bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial nr 26, angående bemyndigande för bankoutskottet att utse företrädare för arbetsgivarparten i tjänstenämnd för riksdagen och dess verk;

första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner angående dels viss ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl., dels ock det allmännas skadeståndsansvar inom offentligrättslig verksamhet;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillstånd för brukande av svävare jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) jämte i ämnet väckta motioner;

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckta motioner om utbildning av dagbarnsvårdare,

nr 34, i anledning av väckta motioner angående huvudmannaskapet för åldringsvården och om samordning mellan landstingens sjukvårdande verksamhet och den primärkommunala åldringsvården,

nr 36, i anledning av väckta motioner angående familjevård, och

nr 37, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot narkotikamissbruk; samt

bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken, m. m.

§ 7

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om förklaring enligt artikel 46 i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk tillämpning av bestämmelser om privilegier och immunitet för organisationen för europeisk rymdforskning; och

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan svenska regeringen och polska regeringen om reglering av vissa ekonomiska intressen avseende svensk fast egendom i Polen;

från konstitutionsutskottet:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.;

från tredje lagutskottet:

nr 165, i anledning av väckt motion om kontroll över rulettspelverksamhet;

nr 166, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lotteriförordningen; och

nr 167, i anledning av väckt motion om ändring i lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 163, i anledning av väckta motioner om flygutbildningen m. m.

§ 8

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 2—6 maj 1966 på grund av deltagande i Europarådets session i Strasbourg.

Stockholm 29 april 1966

Anders Forsberg

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 9

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Jansson*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående kontrollåtgärderna för att uppdaga dold tuberkulos, och

herr *Bengtsson* i Landskrona, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående olaga trålfiske i Öresund.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 22.11.

In fidem
Sune K. Johansson
